

Mikulová, Jana

Základní kurz latiny. 2. díl

Základní kurz latiny. 2. díl 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013

ISBN 978-80-210-6499-7; ISBN 978-80-210-6502-4 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/128865>

License: [CC BY-NC-ND 3.0 CZ](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/cz/)

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220902

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Základní kurz latiny

2. díl

Jana Mikulová

Masarykova univerzita

Brno 2013

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Základní kurz latiny

2. díl

Jana Mikulová

Masarykova univerzita
Brno 2013

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Dílo bylo vytvořeno v rámci projektu Filozofická fakulta jako pracoviště excelentního vzdělávání: Komplexní inovace studijních oborů a programů na FF MU s ohledem na požadavky znalostní ekonomiky (FIFA), reg. č. CZ.1.07/2.2.00/28.0228 Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

© 2013 Masarykova univerzita

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons Uveďte autora-Neužívejte dílo komerčně-Nezasahujte do díla 3.0 Česko (CC BY-NC-ND 3.0 CZ). Shrnutí a úplný text licenčního ujednání je dostupný na: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/cz/>.

Této licenci ovšem nepodléhají v díle užitá jiná díla.

Poznámka: Pokud budete toto dílo šířit, máte mj. povinnost uvést výše uvedené autorské údaje a ostatní seznámit s podmínkami licence.

ISBN 978-80-210-6500-0

ISBN 978-80-210-6499-7 (brož. vaz.)

ISBN 978-80-210-6501-7 (online : ePub)

ISBN 978-80-210-6502-4 (online : Mobipocket)

Obsah

PŘEDMLUVA	7
25. LEKCE	9
Gramatika	9
Neurčitá zájmena	9
Zájmena s významem „někdo, něco“	9
Zájmena s významem „kdokoliv, cokoliv“	13
Zájmena s významem „každý“	13
Přímé otázky	14
Otázky doplňovací	14
Otázky zjišťovací	15
Otázky rozlučovací	16
Způsoby v přímých otázkách	17
Slovní zásoba	18
Cvičení	19
Živá slova	28
26. LEKCE	29
Gramatika	29
Nominativ s infinitivem	29
Význam a překlad nominativu s infinitivem	29
Další větné členy ve vazbě nominativu s infinitivem	31
Infinitivy ve vazbě nominativu s infinitivem	31
Konstrukce po slovesech iubeō a vetō	32
Typy konstrukcí	32
Vazby po dalších slovesech vyjadřujících vůli	35
Typy	35
Slovní zásoba	36
Cvičení	38
Živá slova	48
27. LEKCE	49
Gramatika	49
Konjunktiv perfekta aktiva a pasiva	49
Funkce konjunktivu perfekta ve větě hlavní	50
Konjunktiv plusquamperfekta aktiva a pasiva	50
Funkce konjunktivu plusquamperfekta ve větě hlavní	51
Tipy	53
Porovnání latinských konjunktivů a jejich překladů do češtiny	53
Slovní zásoba	54
Cvičení	55
Živá slova	63

28. LEKCE65
Gramatika65
Konjunktiv perfekta a plusquamperfekta ve větách vedlejších65
Cum historicum65
Podmínkové věty.66
Tipy: různé způsoby vyjadřování příslovečných vět68
Slovní zásoba69
Cvičení70
Živá slova80
29. LEKCE81
Gramatika81
Nepřímé otázky, konjunktivní souslednost časová81
Slovesa ve větě hlavní81
Spojovací výrazy81
Konjunktivy83
Tipy85
Slovní zásoba86
Cvičení87
Živá slova96
30. LEKCE97
Gramatika97
Gerundivum97
Tvoření97
Význam gerundiva.98
Použití gerundiva98
Postup při překladu do latiny.	102
Tipy: porovnání s pasivem	103
Gerundivum v akuzativu a nominativu s infinitivem	103
Slovní zásoba	105
Cvičení	106
Živá slova	116
31. LEKCE	117
Gramatika	117
Gerundium	117
Tvary a skloňování.	117
Použití a překlad gerundia	118
Spojení s adverbium a předmětem	120
Gerundivní vazba po některých slovesech	122
Tipy	122
Slovní zásoba	124
Cvičení	126
Živá slova	136

32. LEKCE	137
Gramatika	137
Slovesa velle, nolle, malle	137
Tvary	137
Vyjádření zákazu v latině	139
Konstrukce po slovesech velle, nolle, malle	139
Rozšíření: Imperativ II.	140
Slovní zásoba	141
Cvičení	142
Živá slova.	152
33. LEKCE	153
Gramatika	153
Sloveso ferō, ferre a jeho složeniny	153
Tvary	153
Složeniny	154
Sloveso eō, ire a jeho složeniny	155
Tvary	155
Složeniny	156
Tipy: podobnost tvarů	157
Slovní zásoba	159
Cvičení	160
Živá slova.	170
34. LEKCE	171
Gramatika	171
Sloveso fiō, fieri	171
Tvary	171
Významy a použití	173
Slovesa meminī, ōdī	174
Sloveso coepī	175
Semideponentní slovesa	175
Slovní zásoba.	177
Cvičení	178
Živá slova.	188
POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA.	189

Předmluva

Tato učebnice navazuje na studijní materiály pro výuku základů latiny v prvním roce studia, a proto začíná 25. lekcí. Pomůže Vám zvládnout zbývající základní morfologii latiny a některé typy vedlejších vět. Struktura lekcí je stejná jako v prvních 24 lekcích. Lekce začíná gramatikou, následuje slovní zásoba, cvičení a text. V učebnici najdete vedle základního výkladu gramatiky a přehledů skloňování či časování i návody pro překlad, upozornění na podobnosti mezi tvary apod. Do lekcí jsou stále ve větší míře zařazovány věty převzaté z originálních textů. Úpravy jsou prováděny pouze v nutných případech. Zkratky antických autorů a děl jsou převzaty z *Thesauri linguae Latinae*, úprava věty je naznačena slovem „podle“. Texty v závěru lekcí bylo většinou nutné alespoň mírně upravit, přesto Vám umožní udělat si představu o tom, jak latinský originální text vypadá.

Učebnice je určena jak pro oborové, tak pro neoborové studenty latiny ve třetím, případně ve čtvrtém semestru studia latiny. Obtížnost lze regulovat podle potřeb jednotlivců i skupin volbou cvičení různých obtížností i typů. Do nabídky cvičení jsou cíleně zařazeny také úkoly, které vyžadují pochopení probírané gramatiky a schopnost porovnávat různé jevy a konstrukce. Nacvičují se tak dovednosti, které jsou potřebné pro četbu klasických latinských textů se složitou strukturou souvětí.

Pečlivě propracovaný systém gramatických pravidel s labyrintem koncovek a vedlejších vět může budít dojem, že latina je sice přesná, ale poněkud nudná. Setkání s originálními texty však ukazuje, že je jazykem stejně bohatým, živoucím a „nepravidelným“ jako všechny ostatní. V kombinaci obou vlastností spočívá její krása, kterou Vám chce tato učebnice pomoci poodhalit.

Jana Mikulová

25. lekce

Gramatika

Neurčitá zájmena

Latinská neurčitá zájmena jsou substantivní i adjektivní. Často vycházejí ze zájmena *quis, quid* nebo *quī, quae, quod*, které je doplněno nesklonnou částí slova.

Zájmena s významem „někdo, něco“

Českým zájmenům „někdo, něco“ a „některý, nějaký“ odpovídá v latině několik zájmen, která se mezi sebou odlišují použitím a významovými odstíny.

Aliquis

Zájmeno *aliquis* se skládá z nesklonné části *ali-* a skloňovaného *-qui(s)*:

- substantivní: *aliquis (aliquī), aliquid* „někdo, něco“
- adjektivní: *aliquī (aliquis), aliqua, aliquod* „nějaký, -á, -é; některý, -á, -é“

Zájmenná část *-qui(s)* se skloňuje až na několik výjimek jako tázací zájmeno *quis, quid* a *quī, quae, quod*. Na rozdíl od tázacího zájmena je nominativ singuláru feminina zakončen na *-a*. Stejným způsobem je zakončen i nominativ a akuzativ plurálu neutra. V nominativu singuláru maskulina se může objevit *aliquis* i *aliquī*.

Substantivní

nom.	ali-quis / ali-quī	ali-quid
gen.	ali-cuius	ali-cuius rei
dat.	ali-cui	ali-cui rei
ak.	ali-quem	ali-quid
abl.	ali-quō	ali-quā rē

Adjektivní

		m.	f.	n.
sg.	nom.	ali-quī / ali-quis	ali-qua	ali-quod
	gen.		ali-cuius	
	dat.	ali-cui		
	ak.	ali-quem	ali-quam	ali-quod
	abl.	ali-quō	ali-quā	ali-quō
pl.	nom.	ali-quī	ali-quae	ali-qua
	gen.	ali-quōrum	ali-quārum	ali-quōrum
	dat.		ali-quibus	
	ak.	ali-quōs	ali-quās	ali-qua
	abl.		ali-quibus	

Zájmeno *aliquis* označuje osobu nebo věc, která existuje nebo je jako existující podána. Na rozdíl od zájmena *quidam* však mluvčí tuto osobu nebo věc neztotožňuje s představou konkrétní osoby či věci.

Aliquis id dixit. Někdo to řekl. (tj. „Vím, že to někdo řekl, ale nevím, kdo to byl.“)

Zájmeno *aliquis* se obvykle nepoužívá po spojkách *sī, nisi, nē, num* „zda, cožpak“, *quō* „čím“, *quantō* „čím více“, po nichž většinou následuje zájmeno *quis*.

Quis

Zájmeno *quis* je svými tvary blízké zájmenu *aliquis*:

- substantivní: *quis (quī), quid* „někdo, něco“
- adjektivní: *quī (quis), qua (quae), quod* „nějaký, -á, -é; některý, -á, -é“

Zájmeno *quis* se skloňuje stejně jako *aliquis*, v nominativu singuláru feminina a nominativu a akuzativu plurálu neutra se však vedle tvaru *qua* vyskytuje také tvar *quae*. Označuje osobu nebo věc, jejíž existence je pouze hypotetická nebo je takto podávána.

Zájmeno *quis* je klitikum, nemá tedy samostatný přízvuk. Opírá se o předchozí slovo, a proto nestojí na začátku věty. Používá se zejména po spojkách *sī, nisi, nē, num* „zda, cožpak“, *quō* „čím“, *quantō* „čím více“, *cum* apod., ale také v jiných kontextech, např. po tzv. konjunktivu potenciálním (více o tomto konjunktivu viz 28. lekce).

Quō quis doctior, eō modestior est. Čím je kdo učenější, tím je skromnější.

Zájmeno *quis* se po spojce *nē* může do češtiny přeložit jako „nikdo, nic, žádný“, protože čeština na rozdíl od latiny používá v záporných větách více záporných výrazů.

<i>nē quis</i>	aby nikdo
<i>nē quid</i>	aby nic
<i>nē quī (mōtus)</i>	aby žádný (pohyb) ne...
<i>nē qua (fēmina)</i>	aby žádná (žena) ne...
<i>nē quod (perīculum)</i>	aby žádné nebezpečí ne...

Cūrāvimus, nē quis timēret. Postarali jsme se, aby se nikdo nebál.

Cūrāvimus, nē quid dēesset. Postarali jsme se, aby nic nechybělo.

Quidam

Zájmeno *quidam* se skládá ze zájmené části *quī-* a nesklonné části *-dam*:

- substantivní: *quīdam, quiddam* „kdosí, cosí“
- adjektivní: *quīdam, quaedam, quoddam* „kterýsi, jakýsi; kterási, jakási; kterási, jakási“

Substantivní tvar *quīdam* se shoduje s tvarem adjektivního zájmena pro maskulinum. První část zájmena *quīdam* se skloňuje jako tázací zájmeno. Ke tvarům zájmena se připojuje nesklonné *-dam*. Místo skupiny *-md-* se v příslušných tvarech objevuje *-nd-*, obdobně jako u zájmena *īdem* (viz 10. lekce).

Substantivní

nom.	quī-dam	quid-dam
gen.	cuius-dam	cuius-dam reī
dat.	cui-dam	cui-dam reī
ak.	quen-dam	quid-dam
abl.	quō-dam	quā-dam rē

Adjektivní

		m.	f.	n.
sg.	nom.	quī-dam	quae-dam	quod-dam
	gen.		cuius-dam	
	dat.		cui-dam	
	ak.	quen-dam	quan-dam	quod-dam
	abl.	quō-dam	quā-dam	quō-dam
pl.	nom.	quī-dam	quae-dam	quae-dam
	gen.	quōrun-dam	quārun-dam	quōrun-dam
	dat.		quibus-dam	
	ak.	quōs-dam	quās-dam	quae-dam
	abl.		quibus-dam	

Zájmeno *quīdam* označuje osobu nebo věc, jejíž totožnost je mluvčímu známa, ale nechce nebo nemůže ji upřesnit, případně toto upřesnění není důležité. V češtině se tento význam často vyjadřuje slovem „jeden“, např. „Jeden můj známý mi řekl...“.

Herī quīdam amīcus ad mē vēnit. Včera ke mně přišel jeden kamarád.

Význam adjektiva nebo substantiva může být ve spojení s *quīdam* oslaben a může získat významový odstín jisté neurčitosti.

Nōn silēbitur admirābilis quaedam et incrēdibilis (...) eius scientia. (Cic. *Phil.* 9, 10)
Nebude zamlčena jeho jakási podivuhodná a neuvěřitelná znalost.

Quisquam

Zájmeno *quisquam* se skládá ze sklonného *quis-* a nesklonné částice *-quam*. Adjektivní podoba je nahrazována zájmenným adjektivem *ūllus*.

- substantivní: *quisquam*, *quidquam* (*quicquam*) „někdo, něco“
- adjektivní: *ūllus*, *ūlla*, *ūllum* „nějaký, -á, -é; některý, -á, -é“

Adjektivní *ūllus* se skloňuje jako adjektivum 1. a 2. deklinace, ale v genitivu singuláru všech rodů je tvar *ūllius* a v dativu singuláru všech rodů *ūllī* (viz 13. lekce). Substantivní *quisquam* se skloňuje jako tázací zájmeno s připojením nesklonného *-quam*, u substantivního *quidquam/quicquam* se v genitivu, dativu a ablativu objevuje adjektivní *ūllus* ve spojení s příslušným pádem substantiva *rēs*.

Substantivní

nom.	quis-quam	quid-quam / quic-quam
gen.	cuius-quam	ūll-ius reī
dat.	cui-quam	ūll-ī reī
ak.	quem-quam	quid-quam / quic-quam
abl.	quō-quam	ūll-ā rē

Adjektivní

		m.	f.	n.
sg.	nom.	ūllus	ūlla	ūllum
	gen.		ūll-ius	
	dat.		ūll-ī	
	ak.	ūll-um	ūll-am	ūll-um
	abl.	ūll-ō	ūll-ā	ūll-ō
pl.	nom.	ūll-ī	ūll-ae	ūll-a
	gen.	ūll-ōrum	ūll-ārum	ūll-ōrum
	dat.		ūll-īs	
	ak.	ūll-ōs	ūll-ās	ūll-a
	abl.		ūll-īs	

Zájmeno *quisquam* zpochybňuje existenci nějaké osoby nebo věci, a proto se používá v záporných větách a ve větách tzv. záporného smyslu. Jedná se o věty, v nichž sice není použita některá ze záporok, ale které vyjadřují protest, údiv apod. Do češtiny se zájmeno *quisquam* překládá podle smyslu věty. V záporných větách se proto používá překlad „nikdo, nic, žádný“ apod.

Neque quisquam ab eō quicquam petivit.

A nikdo od něho nic nechtěl.

Hoc quisquam dēfendet? (Cic. *Verr.* II 3, 107)

Tohle (snad) bude někdo obhajovat?

Ve spojení s předložkou *sine* „bez“, která má sama o sobě záporný smysl, se používají zájmena *ūllus* i *aliquis*, jejich význam je však odlišný:

- *sine ūllā spē* „beze vší naděje“
- *sine ūllā dubitātiōne* „bez vší pochyby“
- *sine aliquā spē* „bez nějaké naděje, bez jakési naděje, bez alespoň trochy naděje“
- *sine aliquā eloquentiā* „bez určitého druhu výřečnosti“

Po předložce *sine* se zájmeno *ūllus* používá obvykle v kladných větách a *aliquis* v záporných:

Reliquum argentum sine ūllā avāritiā reddidit. (Cic. *Verr.* II 4, 48)

Beze vší lakoty vrátil zbývající stříbro.

Iste nihil umquam fēcit sine aliquō quaestū atque praedā. (Cic. *Verr.* II 5, 11)

Tenhle nikdy nic neudělal bez nějakého zisku a kořisti (tj. aniž by z toho něco měl).

Zájmena s významem „kdokoliv, cokoliv“

Quīvīs

Zájmeno *quīvīs* se skládá ze skloňované části *quī-* a nesklonné části *-vīs*:

- substantivní: *quīvīs, quīdvīs* „kdokoliv, cokoliv“
- adjektivní: *quīvīs, quaevīs, quodvīs* „kterýkoli, jakýkoli; kterákoli, jakákoli; kterékoli, jakékoli“

Quīlibet

Zájmeno *quīlibet* se skládá ze skloňované části *quī-* a nesklonné části *-libet*:

- substantivní: *quīlibet, quīdlibet* „lecko, lecco“
- adjektivní: *quīlibet, quaelibet, quodlibet* „leckterý, -á, -é; leckjaký, -á, -é“

Zájmena *quīvīs* i *quīlibet* se skloňují podle téhož principu. První část se skloňuje jako tázací zájmeno. Ke tvarům zájmena se připojuje *-vīs* a *-libet*.

Význam „kdokoli“ a „kterýkoli“ mají v latině také zájmena *quisquis* a *quicumque*, která jsou však na rozdíl od *quīvīs* a *quīlibet* tzv. neurčitě vztažná, slouží tedy k připojení vedlejší věty (jejich skloňování a tvary viz 13. lekce).

Quīvīs haec intellegere potest.

To může pochopit kdokoliv.

[Eum] ingrātum vocō, quisquis metū grātus est. (Sen. *dial.* 4, 18, 4)

Za nevděčného označuji toho, kdo je vděčný ze strachu.

Zájmena s významem „každý“

Quisque

Zájmeno *quisque* se skládá ze zájmena *quis-* a nesklonné části *-que*:

- substantivní: *quisque, quīdque* „každý, každé“
- adjektivní: *quisque, quaeque, quodque* „každý, -á, -é“

První část *quis-* se skloňuje jako tázací zájmeno. Ke tvarům zájmena se přidává nesklonné *-que*.

Podobně jako neurčité zájmeno *quis*, musí být i zájmeno *quisque* připojeno k předchozímu slovu. Obvykle se spojuje:

- se zájmeny zvratnými, přivlastňovacími, tázacími nebo vztažnými,
- s adverbii tázacími nebo vztažnými,
- se superlativem,
- s číslovkou *ūnus* a číslovkami řadovými.

Do češtiny se může přeložit různě podle významu v konkrétní větě.

Minimē sibi quisque nōtus est... (Cic. *De or.* 3, 33)

Sám sebe zná každý člověk jen velmi málo...

Quod quisque didicit, faciet. (Liv. 6, 7, 6)

Co se kdo naučil, to bude dělat.

Haec aestimātiō ab optimō quōque reprehenditur. (Cic. *Att.* 4, 2, 5)

Každý dobrý člověk kritizuje tento názor. / Všichni dobří lidé kritizují tento názor.

Quīntō quōque annō Sicīlia tōta cēnsētur. (Cic. *Verr.* II 2, 139)

Každý pátý rok / jednou za 4 roky se na celé Sicílii koná census.

Ūnusquisque

Zájmeno *ūnusquisque* vzniklo spojením *ūnus* a *quisque*:

- substantivní: *ūnusquisque*, *ūnumquidque* „(jeden) každý, (jedno) každé“
- adjektivní: *ūnusquisque*, *ūnaquaeque*, *ūnumquodque* „(jeden) každý, (jedna) každá, (jedno) každé“

Skloňují se obě části zájmena, tj. číslovka *ūnus* i zájmeno *quisque*, např. *ūnīus-cuiusque*, *ūnī-cuique* atd. Ve skloňování není proti samostatným tvarům žádný rozdíl. Vzhledem ke spojení s číslovkou *ūnus* se i adjektivní zájmeno používá obvykle pouze v singuláru.

Přímé otázky

Termínem přímé otázky se označují tázací věty hlavní, které nejsou závislé na jiném slovese. Rozlišují se tři hlavní typy tázacích vět:

- otázky doplňovací: nelze na ně odpovědět ano/ne
- otázky zjišťovací: lze na ně odpovědět ano/ne
- otázky rozlučovací: nabízí se volba ze dvou nebo více možností

Otázky doplňovací

Vyžadují doplnění chybějící informace a jsou uvozeny tázacími zájmeny nebo příslovci, např.:

quis? „kdo“ *quid?* „co“

quī, quae, quod? „jaký, který“

ubi? „kde“

unde? „odkud“

quō? „kam“

quā? „kudy“

quandō? „kdy“

cūr? „proč“

Quis fuit? Quid fuit? „Kdo to byl?“ „Co to bylo?“

Quī orātor id dixit? „Který řečník to řekl?“

Quae fēmina vēnit? „Která žena přišla?“

Quod animal vidēs? „Jaké zvíře vidíš?“

Ubi fuistī? „Kde jsi byl?“

Unde vēnistī? „Odkud jsi přišel?“

Quō profectus est? „Kam odešel?“

Quā iter fēcit? „Kudy šel?“

Quandō id fēcit? „Kdy to udělal?“

Cūr vēnistī? „Proč jsi přišel?“

V doplňovacích otázkách se může objevit také výraz *quīn*, který v tomto případě znamená „proč ne?“. Na rozdíl od *cūr* však nevyjadřuje otázku, ale příkaz, který je formulován jako otázka, např.:

Quīn tacēs? Proč nemlčíš? (tj. „Nemohl bys být zticha?“; „Bud' zticha!“)

Tázací zájmeno *quid?* může znamenat nejen „co?“, ale vyskytuje se i v řečnických otázkách s významem „jak?“, „proč?“ apod.

Quid tacēs? Proč mlčíš?

Quid plūra disputō? Proč / k čemu o tom mluvím obšírněji?

Otázky zjišťovací

Na tyto otázky lze odpovědět „ano“ nebo „ne“. Vedle skutečných otázek sem patří i otázky řečnické, u nichž mluvčí očekává buď zápornou, nebo kladnou odpověď. Nejsou tedy kladeny za účelem potvrzení nebo vyvrácení nějaké informace, ale slouží ke zdůraznění názoru, tvrzení apod. Otázky zjišťovací jsou obvykle uvozeny těmito částicemi:

- **-ne:** Příklonka, která se připojuje ke slovu, na němž je důraz. Používá se pro skutečné otázky a do češtiny se obvykle nepřekládá.
- **nōnne** Cožpak ne? Používá se v řečnických otázkách s předpokládanou kladnou odpovědí.
- **num** Cožpak? Používá se v řečnických otázkách s předpokládanou zápornou odpovědí.

Částice v řečnických otázkách lze do češtiny přeložit také jinými způsoby, vždy však musí zůstat zachován původní význam.

Accēpistīne litterās meās? Dostal jsi můj dopis? (ANO/NE)

Nōnne puerōs adiuvāmus?

Cožpak nepomáháme dětem? Nepomáháme snad dětem? (ANO)

Num hominēs immortālēs sunt?

Cožpak jsou lidé nesmrtelní? Jsou snad lidé nesmrtelní? (NE)

Pro vyjádření českého „ano“ se používají různé výrazy vyjadřující přitakání, např.:

ita tak, ano

sīc tak, ano

certē zajisté, ano

sānē ovšem

České „ne“ vztahující se k celé větě se do latiny překládá pomocí:

nōn ne

nōn ita tak ne, ne

minimē nejméně, ne

Otázky rozlučovací

V otázkách rozlučovacích se adresátovi dává na výběr jedna z více možností. V latině se používají následující uvozující výrazy, které v češtině odpovídají spojkám „nebo“ a „či“:

- *utrum ... an* nebo
- *-ne ... an* nebo
- *... an* nebo

Pomocí *utrum* nebo příklonného *-ne* je uvozen první člen otázky a pomocí *an* druhý člen. První člen nemusí být uvozen žádným výrazem, obvykle k tomu však dochází pouze u krátkých otázek.

<i>Utrum vērum an falsum est?</i>	Je to pravda nebo lež?
<i>Vērumne an falsum est?</i>	Je to pravda nebo lež?
<i>Vērum an falsum est?</i>	Je to pravda nebo lež?

Rozlučovací otázka může mít více než dva členy. Třetí člen a všechny další jsou uvozeny částicí *an*:

Utrum hostem an vōs an fortūnam utrīusque populī ignōrātis? (Liv. 21, 10, 6)
Neznáte snad nepřítel, sebe nebo osud obou národů?

Vyjadřuje-li druhý člen otázky pouze negaci prvního členu (tj. „nebo ne“), používá se výraz *an nōn*, méně často *necne*.

Sed isne est, quem quaerō, an nōn? (Ter. *Phorm.* 852)
Ale je to ten, kterého hledám, nebo ne?

Částice *an* se může v tázacích větách vyskytovat i mimo rozlučovací otázky. Někdy se používá v řečnických otázkách místo *num* a v negované formě *an nōn* místo řečnického *nōnne*. Často mívá ironický významový odstín.

An tū haec nōn crēdis? (Cic. *Tusc.* 1, 6, 10) A ty tomu snad nevěříš?

Způsoby v přímých otázkách

V přímých otázkách se vyskytuje indikativ i konjunktiv. Indikativ se používá stejně jako ve větách oznamovacích.

Konjunktiv rozvažovací

Typickým konjunktivem, který se může objevit v přímých otázkách, je tzv. konjunktiv rozvažovací, neboli deliberativní. Slouží k vyjádření úvahy, co je vhodné udělat. V češtině se tento význam vyjadřuje nejčastěji pomocí slovesa „mít“ s infinitivem, např.: „Mám mu to říct, nebo ne?“ Latina sloveso „mít“ nepoužívá a vyjádří tentýž význam použitím prostého konjunktivu. Funkci deliberativního konjunktivu může plnit:

1. konjunktiv prézentu pro rozvažování o přítomnosti

- *Quid faciam?* Co mám (teď) dělat?

2. konjunktiv imperfekta pro rozvažování o minulosti

- *Quid facerem?* Co jsem měl (tehdy) dělat?

Pro negaci deliberativního konjunktivu se používá zápornka *nōn*, a to jak konjunktivu prézentu, tak konjunktivu imperfekta.

Z dalších typů konjunktivů se v přímých otázkách mohou objevit zejména konjunktivy potenciální a nereálné, které se používají v hlavních větách podmínkových souvětí (viz 28. lekce).

Slovní zásoba

adsideō (assideō), ēre, sedī, sessum
 āmentia, ae, f.
 asinus, ī, m.
 cadāver, eris, n.
 colōnia, ae, f.
 comes, itis, m.
 crīmen, inis, n.
 custōdia, ae, f.
 ▪ custōdiae, ārum, f.
 dēcrēscō, ere, crēvī, crētum
 dēmō, ere, dēmpsi, dēptum
 effigiēs, ēī, f.
 ēgregius, a, um
 epilogus, ī, m.
 familiāritās, ātis, f.
 fōns, fontis, m.
 fungor, ī, functus sum +abl.
 fustis, is, m.
 hērēditās, ātis, f.
 invītus, a, um
 iussū
 ▪ meō iussū
 ▪ iussū cōsulis
 lacus, ūs, m.
 lēnis, e
 mānō, āre, āvī, ātum
 memorābilis, e
 militia, ae, f.
 ▪ domī militiaeque
 modestus, a, um
 nēve / neu
 nocturnus, a, um
 nōscō, ere, nōvī, nōtum
 obiciō, ere, iēcī, iectum
 opprimō, ere, pressi, pressum
 perniciōsus, a, um
 plānē
 praetermittō, ere, mīsī, missum
 prior, prius
 ▪ priōrēs, um, m.
 quid?
 sevērītās, ātis, f.
 sitis, is, f.
 tēctum, ī, n.
 tegō, ere, tēxī, tēctum
 ūnā
 ▪ ūnā cum +abl.
 ūniversus, a, um
 ▪ ūniversum, ī, n.
 vigilia, ae, f.
 vigilō, āre, āvī, ātum
 vultur, uris, m.

sedět, ošetřovat, pomáhat
 pomatenost, šílenství, nepřičetnost
 osel, jako nadávka osel, hlupák
 mrtvola, mrtvé tělo
 osada, kolonie
 průvodce, účastník, společník
 zločin, obvinění, žaloba, výčitka
 hlídání
 ▪ stráže, hlídky, vězení
 ubývat, zmenšovat se
 odstranit, sundat, odejmout, vzít
 obraz, podoba, socha
 výborný, vynikající, významný
 doslov, konec řeči
 přátelství, blízké vztahy
 pramen, studánka, zdroj, počátek
 zastávat, vykonávat (funkci, úřad, úkol atp.)
 hůl, klacek
 dědictví
 nerad, proti vůli, nedobrovolný
 na rozkaz
 ▪ na můj rozkaz
 ▪ na rozkaz konzula
 jezero, rybník
 mírný, klidný, slabý, vlídný, laskavý
 kapat, stékat, vytékat, pocházet, šířit se
 paměťhodný
 vojenská služba, vojna
 ▪ ve válce i v míru, doma i na vojně
 skromný, umírněný
 a aby ne
 noční
 poznat
 předhodit, vyčítat, vytýkat
 potlačit, ztročit
 zhoubný, škodlivý, nebezpečný
 jasně, zjevně, přímo, úplně, zcela
 opomenout, zanedbat, nezmínit, zamlčet
 přední, předcházející, bývalý, starší, vynikající
 ▪ předchůdci, předkové
 co? cože? proč?
 přísnost
 žízeň
 střecha, dům, byt
 krýt, zakrývat, chránit
 spolu, zároveň
 ▪ společně s
 všechen, celý, celkový
 ▪ celek, svět
 bdění, hlídka
 bdít, být bdělý, ostražitý, hlídat
 sup

Cvičení

1. Doplňte tabulku

	homō	aliquam			animal
quendam			mulier	aliquōrum	
	hominum		mulieris		animālī
quibusdam		aliquārum			animālia
	homine		mulierēs		animālibus
	hominis		mulieribus		animālis
cuidam		aliqua			
	hominēs		mulierī		

2. Určete, které tvary zájmen jsou / mohou být tvary neuter. Uvedte jejich nominativ a rozhodněte, zda se jedná o zájmeno adjektivní či substantivní.

ūllius reī, ūllum, illud, aliqua, quae?, quōdam, quamque, cuiusdam reī, ūllam rem, quicquam, quādam rē, quōqam, istum, ipsum, ipsius, cuius reī?, ūllā rē, quibusque, aliquōrum, aliquae

3. Převeďte do opačného čísla

aliqua cīvitās	quīvīs vir
quōsdam iūdicēs	cuiuslibet reī
cuidam mulierī	quibusvīs cīvibus
quemque adulēscēntem	aliquō incolā
quaedam oppida	quāque rē
quōrumvīs honōrum	quamlibet partem
quīque finēs	cuique hominī
aliquod exemplum	quōque modō

4. Spojte tvary zájmen a substantiv

aliquae	amicum
aliquī	cīvī
cuique	domum
quaeque	hominis
quamlibet	iūdicium
quemvīs	locō
quōdam	morbi
quoddam	nāvēs
quōrundam	perīcula
ūnīuscuiusque	portuum

5. Vyberte výrazy, které nejsou zájmeny

edam, quādam, quendam, itaque, quamquam, eadem, aedem, quisquam, quoque, quōque, quidem

6. Doplňte neurčitá zájmena

1. Ille cēnsēt in nātūrā esse signa (*quīdam*) _____ rērum futūrārum. (podle Cic. *div.* 1, 130)
2. (*aliquis*) _____ contemnere omnia potest, omnia habēre nēmō potest. (podle Sen. *epist.* 62, 3)
3. Alcibiadēs cum (*quīdam*) _____ rēgibus Threciae magnam amīcitiam sibi peperit. (podle Nep. *Alc.* 7, 5)
4. Cotīdiē enim dēmitur (*aliquis*) _____ pars vītāe, et tunc quoque, cum crēscimus, vīta dēcrēscit. (Sen. *epist.* 24, 20)
5. Etiamnunc¹ est (*aliquis*) _____ superius quam corpus. (Sen. *epist.* 58, 11)
6. Hoc ita esse (*quīdam*) _____ negant. (Sen. *nat.* 1, 3, 4)
7. Īnstituīte tabellāriōs certōs, ut cottīdiē (*aliquis*) _____ ā vōbīs litterās accīpiam. (podle Cic. *fam.* 14, 18, 2)
8. Huīc homīnī malō, quem invenīre in (*quīlibet*) _____ forō possum, reddam beneficium, quod accēpī. (Sen. *dial.* 7, 20, 5)

7. Vyberte správný tvar zájmena

1. Negat enim vōs Zēnō scīre (*quisquam, quicquam, quamquam, cuiusquam*). (podle Cic. *ac.* 2, 144)
2. Cōsulēs eius annī nec domī nec mīlītiaē memorābile (*aliquid, quicquam, nihil*) ēgērunt. (Liv. 39, 44, 11)
3. Senātūs cōsultō cautum est, nē (*aliqua, qua, aliquae, quae, aliquī*) Bacchanālia Rōmae neu in Italiā essent. (Liv. 39, 18, 8)
4. Habēs epilogum, nē (*aliquis, quid, quem, aliquid*) praetermissum aut relictum esse putēs. (Cic. *Tusc.* 1, 49, 119)
5. Hoc maximum vidēō signum (*cuidam, cuiusdam, quīdam, quiddam*) ēgregiae familiāritātis. (podle Cic. *Cael.* 31)
6. Quis enim (*cuiquam, ullī rei*) inimīcior quam Dēiotarō Caesar? (Cic. *Phil.* 2, 94)
7. Cūrāvī, nē (*quis, aliquis*) metueret. (Cic. *Mur.* 79)
8. (*aliquis, quīdam*) idcircō² deum nōn esse putant, quia nōn appāret.
9. Bonum putant esse (*aliquis, aliquī, aliquid, aliquid*) id, quod ūtile est. (Sen. *epist.* 120, 2)
10. Erant in (*ūllā, quādam, aliqua, quīdam*) cīvītatē rēx et rēgīna. (Apul. *met.* 4, 28)
11. (*quīvis, quīdvis, quemvis, cuīvis*) intellegere potest illud ēdictum ūnīus homīnis causā scrīptum esse. (podle Verr. II 1, 116)

1 *etiamnunc* „pořád ještě“, „ještě nyní“

2 *idcircō* „proto“

8. Vyberte správný tvar zájmena *quisque*. Přeložte do češtiny a uveďte, které typy slov se ve spojení s *quisque* objevují.

1. Perterritis omnibus sibi (*quibusque, quisque*) cōsulēbat. (Caes. Gall. 2, 43, 2)
2. Danaus lūdōs instituit, quī quīntō (*quōque, quisque*) annō aguntur. (podle Hyg. fab. 170, 10)
3. Optimus enim (*quīque, quisque, quemque*) vir et cīvis maximē sequitur tuum iūdicium. (podle Cic. ad Brut. 1, 8, 1)
4. Quō (*quisque, quidque, quodque*) doctior est, eō modestior sit.
5. Cicero dixit Pisōnem cōsilia optimī (*quemque, cuiusque, quōrumque*) contempsisse et rem pūblicam prōdidisse.
6. Quid dulcius hominibus ab nātūrā datum est quam suī (*quisque, cuique*) filiī? (podle Cic. p. red. ad Quir. 2)
7. Quid dē (*quāque, quōque, quīque*) rē sentiunt?

9. Přeložte následující věty a uveďte, o jaký typ otázky se jedná

1. Num quis Pisōnī est adsēsus? (Cic. Att. 16, 7, 7)
2. Quid? Illud nōne audiente populō dixit? (podle Cic. Phil. 3, 27)
3. Potestne in tam diversīs mentibus pāx aut amīcitia esse? (Sall. Jug. 31, 24)
4. Quid? D. Brutum nōne omnibus sententiīs semper ornāvī? (Cic. Phil. 11, 36)
5. Nōne cernitis ex ūnō fonte omnia scelera mānāre? (Cic. Phil. 13, 36)
6. Num quis nostrum mīrātur, sī sōlis effigiem in aliquō fonte aut placidō³ lacū vīdit? (Sen. nat. 1, 11)
7. Lacrimae nōne tē nostrae movent? (Sen. Phaedr. 880)
8. Num quis igitur quicquam dēcernit invītus? (Cic. Tusc. 3, 27)
9. Utrum id libentēs an invītī dabant? (podle Cic. Verr. II 3, 118)

10. Vymyslete vhodnou odpověď

1. Quid ā tē postulāvit?
2. Ubi vīvere cupis?
3. Quem librum optimum omnium putās?
4. Multīne hominēs domum emptūrī sunt?
5. Quis amīcus bonus putātur?
6. Cūr herī āfuērunt?
7. Quod nōmen numquam filiō tuō darēs?
8. Quā rē amīcī tuī dēlectantur?
9. Quandō ad nōs ventūrus es?

³ placidus, a, um „klidný, tichý, laskavý“

11. Vytvářejte rozlučovací otázky. Doplňte další větné členy.

Příklad: lēgēs negligere – lēgēs observāre:

Utrum lēgēs negligunt an observant? Utrum lēgēs negligere an observāre melius est?

Utrum lēgēs, quae iniūstae sunt, neglētūrus an observātūrus es?...

famēs – sitis – peior

vīvere – urbs – rūs

puerī – discere – lūdere – cupere

librōs legere – ambulāre

tacēre – loquī – dēbēre

molestus – grātus – ille homō

12. Doplňte tázací částici *nōnne, num, -ne*. Je-li více možností, vysvětlete rozdíly.

1. _____ omnia _____ scīre possumus?
2. _____ liberōs _____ in silvā relinquere potuit?
3. _____ quid _____ libertāte maius est?
4. _____ commīsistī _____ ea scelera an nōn?
5. _____ negāre _____ audēs? (Cic. *Catil.* 1, 8)
6. _____ poterit _____ domus restitui? (Cic. *Att.* 3, 15, 6)
7. _____ haec _____ omnia facere coāctus est?
8. _____ quid _____ facere aut dicere possumus? Minimē.
9. _____ vidēs _____ illam nāvem? Videō.

13. Doplňte tázací zájmeno nebo příslovce podle smyslu. Zájmena dejte do správného tvaru.

quis; quid; quī, quae, quod; ubi; quō; unde; uter

1. _____ ā iūdice condemnātus est?
2. _____ iste magistrātus loquēbātur?
3. _____ cōsul melius rem geret? Titus Clodius.
4. _____ tibi dabunt?
5. _____ sermō eius prōfuit?

6. _____ nunc est?
7. _____ urbem pulcherrimam putās?
8. _____ illi hominēs vērunt?
9. Ā _____ ex patriā exāctus est?
10. _____ cōsul profectus est?
11. _____ multī cīvēs eō tempore carēbant?
12. _____ ille canis herī momordit?

14. Doplňte do vět uvedená slova

ēgerō, fūgī, miser, nōta, sapientior, stō

1. Num tē _____? Num ab domō absum? (Plaut. *Epid.* 681)
2. Quō quis est _____, eō aequiōre animō moritur.
3. Num quis hōrum _____ hodiē (est)? (Cic. *Tusc.* 1, 37)
4. Quicquid _____, continuō⁴ sciēs. (Cic. *Att.* 9, 15, 4)
5. Dīcet aliquis: „Unde haec tibi _____ sunt?“ (Cic. *Pis.* 68)
6. Nōne ego nunc _____ ante aedēs nostrās? (Plaut. *Amph.* 405)

15. Určete, ve kterých případech se jedná o konjunktiv deliberativní

1. Sed quid faciāmus? Victī, oppressī, captī plānē sumus. (Cic. *Att.* 7, 23, 1)
2. Sī quid erit certī, faciam tē statim certiōrem. (Cic. *fam.* 14, 24, 1)
3. Is mihi dīxit sē Athēnīs mē expectātūrum. „Rēctē,“ inquam, „quid enim dīcerem?“ (podle Cic. *Att.* 6, 3, 9)
4. Quid? Tū id pateris? Nōne dēfendis, nōn resistis? (Cic. *fam.* 7, 32, 1)
5. Quid nunc tē, asine, litterās doceam? Nōn opus est verbīs, sed fustibus. (Cic. *Pis.* 73)
6. Quid ergō? Eadem faciēmus, quae cēteri? (Sen. *epist.* 5, 6)
7. Quid agam? Mors mē sequitur, fugit vīta: adversus haec mē docē aliquid. (Sen. *epist.* 49, 9)
8. Quid mihi id prōdest? Quid faciam? (Plaut. *Bacch.* 633)
9. Utrum hoc tantum crīmen praetermittēs an obiciēs? (Cic. *div. in Caec.* 31, 16)

⁴ *continuō* „ihned, nepřetržitě“

16. Odlište zájmena adjektivní a substantivní a určete, v jakém jsou pádu. Věty přeložte.

1. Amicō **aliquis** agrō adsidet: probāmus. At hoc hērēditātis causā facit: vultur est, cadāver exspectat. (Sen. *epist.* 95, 43)
2. Suum **quisque** nōscat ingenium. (podle Cic. *off.* 1, 31, 114)
3. Est genus **quoddam** hominum, quod Hilotae vocātur, quōrum magna multitūdō agrōs Lacedaemoniōrum colit servōrumque mūnere fungitur. (Nep. *Paus.* 3, 6)
4. Nec enim melior vir fuit Africānō **quisquam** nec clārior. (Cic. *Lael.* 6, 47)
5. Cum cottidiē **aliqui** eōrum caderent aut vulnerērentur, Rōmānī nocte mūrum superāvērunt et in forum pervēnērunt. (podle Liv. 38, 29, 9).
6. **Quārundam** rērum initia in nostrā potestāte sunt. (Sen. *dial.* 1, 7, 4)
7. Da operam, nē **quid** umquam invītus faciās. (Sen. *epist.* 61, 2)
8. Quā rē animadversā Pompeiānī in **quōdam** monte cōstitērunt. (Caes. *civ.* 3, 97, 4)
9. Tum ille **cuidam** ex equitibus Gallīs magnīs praemiīs persuādet, ut ad Cicerōnem epistulam portet. (podle Caes. *Gall.* 5, 48, 3)
10. Sciō **quidvis** hominī accidere posse. (podle Cic. *Phil.* 12, 24).
11. Restitit, nē **qua** sibi statua pōnerētur. (podle Nep. *Att.* 3, 2, 90)
12. Sed, ut dīcō, placet Stoicīs suō **quamque** rem nōmine appellāre. (Cic. *fam.* 9, 22, 1)
13. Nam **quis** nescit prīmam esse historiae lēgem, nē quid falsī dīcere audeat? (Cic. *de orat.* 2, 62)

17. Přeložte do latiny

1. Cožpak se mě nemůžeš na cokoliv zeptat?
2. Cožpak si někdo myslí, že nějaký římský básník byl lepší než Homér?
3. Cožpak můžeme věřit všemu, co nám říkají?
4. Starej se, aby jim nic nechybělo (*egēre + abl.*).
5. Jestliže se něco dozvím, napíšu ti.
6. Všichni tehdy říkali, že člověk, který si tohle myslí, je beze vší pochybnosti šílený.
7. Přinutili všechny občany přijít na náměstí a přikázali, aby nikdo neodcházel.
8. Cožpak nemůže dělat to, co pokládá za nejlepší?
9. Schvaluješ jeho názor?
10. Je známo, že každý touží být milován.
11. Byli statečnější Germáni, nebo Galové?
12. Když kdosi říkal, že není naděje na záchranu a že všichni zemřou, byl ostatními přísně potrestán.

13. Byli jsme často napomínáni, abychom nikým nepohrdali.
 14. Snaž se, aby ses něco naučil.

18. Škrtněte výraz, který z hlediska významu nepatří do řady

nocēre – obesse – dělēre – dēbēre
 castra – dux – legiō – magistrātus – equitātus
 aetās – vēr – hiems – aestās
 cōgnōscere – scīre – ignōscere – animadvertere
 ignis – flamma – incendium – indicium

19. Doplňte slovo popsané ve větě

- Frāter mātris meae a _____ meus est.
- Pars corporis, quā canēs et hominēs mordent, d _____ est.
- Animal equō simile, quod stultum putātur, a _____ est.
- Id, quod vesperī edimus, c _____ est.
- Quī multōs annōs nātus est, s _____ est.
- Is, quī parvam pecūniam habet, p _____ est.
- Is, quī epistolās portat, t _____ est.

20. Přečtěte si text a odpovězte na otázky

In Catilinam (Cicero,⁵ upraveno)

Cicero Catilinam adloquitur:

Quid? Cum te Praeneste Kal. ipsius Nov. occupaturum (esse) nocturno impetu esse confideres, sensistine illam coloniam meo iussu meis praesidiis, custodiis, vigiliis esse munitam? Nihil agis, **nihil** moliris, nihil cogitas, quod non ego non modo audiam,⁶ sed etiam videam planeque sentiam. Recognosce mecum tandem noctem illam superiorem: iam **intelleges** multo me vigilare acrius ad salutem quam **te** ad perniciem rei publicae. Dico te **priore** nocte venisse inter falcarios in M. Laecae domum, convenisse eodem complures eiusdem amentiae scelerisque socios. Num negare audes? Quid taces? **Convincam**, si negas. Video enim esse hic in senatu quosdam, qui tecum una fuerunt.

Nunc iam aperte rem publicam universam petis; templa deorum immortalium, tecta urbis, vitam omnium civium, Italiam totam ad exitium et vastitatem vocas. Quoniam id, quod huius imperii disciplinaeque **maiorum** proprium est, facere nondum audeo, faciam id, quod est ad severitatem lenius, ad communem salutem utilius. Nam si te in-

⁵ Marcus Tullius Cicero. *In L. Sergium Catilinam orationes* 1, 8; 1, 11. (Cic. *Catil.* 1, 8; 1, 11)

⁶ *Audiam, videam, sentiam*: konjunktiv prézentu, jehož funkcí je definovat osobu nebo věc. Přeložte ho kondicionálem: „co bych neslyšel, neviděl, nevěděl“.

terfici iussero, residebit in re publica **reliqua** coniuratorum manus; sin tu, quod te iam dudum hortor, discesseris, exhaurietur ex urbe tuorum comitum magna et pernicioosa sentina rei publicae.

Quid est, Catilina? Num dubitas id me imperante facere, quod iam tua sponte faciebas?

Odpovězte na gramatické otázky

1. Určete gramaticky následující slova, která jsou onačena v textu: *nihil, intelleges, te, priore, convincam, maiorum, reliqua*.
2. Vyhledejte neurčitá zájmena.
3. Které druhy latinských infinitivů nejsou v textu zastoupeny?
4. Vyskytuje se v textu ablativ absolutní?
5. V čem se liší slova *acrius* a *utilius* z gramatického hlediska?
6. Jaké typy tázacích vět se v textu objevují?
7. Je tvar *faciam* konjunktiv přítomného nebo budoucího I? Proč?
8. Objevuje se v textu indikativ plusquamperfekta a futura II?
9. Proč je *residebit* tvarem slovesa *resideō, ēre* a nikoliv *residō, ere*?

Odpovězte na otázky týkající se lexika a obsahu textu

1. Rozepište zkratku Kal. Nov.
2. Doplňte k substantivu adjektivum odvozené ze stejného základu nebo k adjektivu příslušné substantivum. V případě potřeby použijte slovník.

substantivum	adjektivum
severitas	
scelus	perniciosus
nox	
amentia	utilis
civis	immortalis

3. Uveďte alespoň tři slova přejatá do češtiny, která vychází ze slov vyskytujících se v textu.
4. Jaká označení Cicero používá pro Catilinu a ostatní spiklence?
5. Chce Cicero spiklence potrestat trestem smrti? Jak to zdůvodňuje?

Slovní zásoba

disciplīna, ae, f. ▪ disciplīna maiōrum	zde: zásady, morálka, disciplína, kázeň ▪ zásady předků
dūdum	dávno, už dlouho
eōdem	tamtéž (na ot. kam?)
exitium, ii, n.	zánik, zničení, zkáza, zahynutí
falcārius, i, m. ▪ inter falcāriōs	kosař, kosař (výrobce srpů a kos) ▪ do Kosařské ulice
hīc	zde
iubeō, ēre, iussī, iussum ▪ tē interfici iubeō	přikázat, rozkázat ▪ přikazuji tě zabít
manus, ūs, f.	ruka, vojenská jednotka
mōlior, irī, molītus sum	zamýšlet (něco), usilovat (o něco), s námahou (něco) dělat
nōndum	ještě ne
perniciēs, ēi, f.	zničení, záhuba, zhouba, zkáza
Praeneste, is, n.	Praeneste
recōgnōscō, ere, gnōvī, gnitum	připamatovat si, projít si (v mysli), zkoumat
resideō, ēre, sedī, sessum	sedět, zůstat sedět, zůstat
sentīna, ae, f.	kal, spodina, sebranka
sevērītās, ātis, f. ▪ ad sevērītātem	přísnost ▪ zde: co do přísnosti, pokud jde o přísnost
sīn	jestliže však
vastītās, ātis, f.	zpuštění, zkáza

Živá slova

Faber est suae quisque fortunae.

Qui pro quo?

Quid ad rem?

Quidquid discis, tibi discis.

Quis plurimum habet? Qui minimum cupit.

Quo plus potestis, eo moderatius imperio uti debetis.

Quomodo vales?

Suum cuique.

26. lekce

Gramatika

Nominativ s infinitivem

Nominativ s infinitivem je vazba podobná akuzativu s infinitivem. Je tvořena infinitivem a jménem v nominativu, které je nejen podmětem infinitivu, ale i řídicího slovesa ve větě hlavní. Sloveso ve větě hlavní je vždy v pasivu.

Nominativ s infinitivem následuje po stejných skupinách sloves jako akuzativ s infinitivem, nepoužívá se však po slovesech vyjadřujících city a některých slovesech vyjadřujících vůli. Mohou ho tedy řídit tyto skupiny sloves:

- slovesa smyslového vnímání, např.: *vidēre* „vidět, v pas. „zdát se“, *audire* „slyšet“, *sentire* „cítit, vnímat“;
- slovesa ústního a písemného projevu, např.: *dicere* „říkat“, *scribere* „psát“, *trādere* „předávat, říkat“, *explicāre* „vysvětlovat“, *affirmāre* „tvrdit“, *cōgnōscere* „poznat“, *nuntiāre* „oznamovat“, *negāre* „popírat; tvrdit, že ne“;
- slovesa vyjadřující myšlení, vědění a intelektuální aktivitu, např.: *putāre* „domnívat se, myslet si“, *existimāre* „domnívat se“, *cēnsere* „myslet si, soudit“, *intelligere* „chápat“, *crēdere* „věřit“.

Vzhledem k pasivní povaze konstrukce nemůže nominativ s infinitivem následovat po deponentních slovesech. Nepoužívá se ani po neosobních slovesech a konstrukcích (např. *appāret* „je zjevné“, *nōtum est* „je známo“ atd.), protože je ze své podstaty osobní konstrukcí (nominativ je podmětem jak infinitivu, tak určitého slovesa, viz výše).

Význam a překlad nominativu s infinitivem

Na rozdíl od akuzativu s infinitivem se v češtině tato konstrukce nevyskytuje ani okrajově, a proto je nutné překládat ji jinými prostředky. Obvykle se jedná o sloveso v 3. osobě singuláru se zvrátným zájmenem „se“ (např. „říká se“, „zdá se“, „píše se“, „soudí se“) či jinou konstrukci s „neosobním“ významem (např. „panuje domněnka“), po nichž následuje vedlejší věta se spojku „že“ (např. „Říká se, že jsou dobří“). U sloves s významem „říkat“ lze použít také jednoduchou větu s výrazem „**prý**“, „údajně“ apod. (např. „Prý jsou dobří“), pokud nominativ s infinitivem vyjadřuje určitý odstup od podávané informace.

Postup při překladu do češtiny

Při překladu latinské věty, např. *Amīcī meī bene labōrāre dīcuntur*, postupujeme takto:

- vyhledáme určité sloveso (*dīcuntur*) a jeho podmět, který je zároveň podmětem nominativu s infinitivem (*amīcī meī*);
- určité sloveso přeložíme neosobně „**říká se**“;
- překlad věty vedlejší začneme použitím spojky (většinou „že“): „říká se, **že**“;
- latinský nominativ (podmět infinitivní konstrukce i určitého slovesa) *amīcī meī* bude v češtině podmětem věty vedlejší: „říká se, že **moji přátelé**“;
- latinský **infinitiv prézentu** přeložíme určitým **slovesem v přítomném čase**: „říká se, že **moji přátelé dobře pracují**“.

Překlad do češtiny tedy zní: „Říká se, že **moji přátelé dobře pracují**.“

Překlad pomocí „prý“ se obvykle používá pouze v případě, že řídicí sloveso s významem „říkat“ je v indikativu prézentu. Nominativ s infinitivem se pak přeloží samostatně jako jednoduchá věta („Moji přátelé dobře pracují.“), která se doplní o výraz „prý“, „údajně“ apod. Výsledný překlad tedy zní: „Moji přátelé **prý** dobře pracují.“

Pasivní řídicí sloveso *vidērī* má velmi často význam „zdát se“. Vazba nominativu s infinitivem po tomto slovese se překládá stejně jako v ostatních případech, např. *Amīcī meī bene labōrāre videntur* „Zdá se, že **moji přátelé dobře pracují**.“

Je-li podmětem 1. nebo 2. osoba singuláru nebo plurálu, podmět je obvykle nevyjádřený, protože osoba je jednoznačně určena slovesným tvarem. Podmět nemusí být vyjádřen ani ve 3. osobě singuláru a plurálu, pokud je zřejmý z kontextu. V české hlavní větě je vždy neosobní výraz a příslušná osoba je podmětem věty vedlejší:

sg.	1. os.	dīcor	říká se, že (já)
	2. os.	diceris	říká se, že (ty)
	3. os.	dīcitur	říká se, že (on, ona, ono)
pl.	1. os.	dīcimur	říká se, že (my)
	2. os.	dīcimīnī	říká se, že (vy)
	3. os.	dīcuntur	říká se, že (oni, ony, ona)

Postup při překladu do latiny

Při překladu české věty, např. „Říká se, že dívky dobře zpívají“, postupujeme takto:

- ve větě hlavní vyhledáme sloveso v určitém tvaru („říká se“) a podmět věty vedlejší („dívky“), který bude v latině podmětem infinitivu i řídicího slovesa;
- přeložíme podmět: *puellae*;
- přeložíme sloveso věty hlavní tak, aby se shodovalo s podmětem: *puellae dīcuntur*;
- české sloveso věty vedlejší přeložíme infinitivem (zde infinitivem prézentu, protože české sloveso je v přítomném čase): *puellae cantāre dīcuntur*;
- doplníme další větné členy: *puellae bene cantāre dīcuntur*.

Překlad do latiny tedy zní: *Puellae bene cantāre dīcuntur*.

Obsahuje-li česká věta výrazy „prý“, „údajně“ apod. (např. „Dívky prý dobře zpívají.“), je vhodné převést si ji nejprve do podoby se slovesem „říkat“ („Říká se, že dívky dobře zpívají.“) a dále pokračovat podle uvedeného postupu.

Je-li v české vedlejší větě podmět nevyjádřený, je nutné ho zjistit ze slovesného tvaru české vedlejší věty, popřípadě z kontextu. Např. v souvětí „Říká se, že máte mnoho knih.“ je podmětem vedlejší věty 2. osoba plurálu „vy“. Určení podmětu je pro překlad do latiny zásadní, protože podmět věty vedlejší je zároveň podmětem slovesa řídící věty a má proto vliv na jeho podobu:

sg.	1. os.	Říká se, že nepracuji.	(já)	Dīcor nōn labōrāre.
	2. os.	Říká se, že nepracuješ.	(ty)	Dīceris nōn labōrāre.
	3. os.	Říká se, že nepracuje.	(on, ona, ono)	Dīcitur nōn labōrāre.
pl.	1. os.	Říká se, že nepracujeme.	(my)	Dīcimur nōn labōrāre.
	2. os.	Říká se, že nepracujete.	(vy)	Dīciminī nōn labōrāre.
	3. os.	Říká se, že nepracují.	(oni, ony, ona)	Dīcuntur nōn labōrāre.

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že při překladu do latiny není nutné překládat osobní zájmeno, protože osoba je jednoznačně vyjádřena tvarem slovesa ve větě řídící.

Další větné členy ve vazbě nominativu s infinitivem

Ve vazbě nominativu s infinitivem se mohou vyskytnout různé větné členy, např. předměty, příslovečná určení, přívlastky.

Adjektiva ve funkci shodných přívlastků a přísudků jmenných se sponou, které náleží k podmětu konstrukce nominativu s infinitivem, se s ním shodují v rodě, čísle a pádě:

<i>Liberī tuī fēlicēs esse videntur.</i>	Zdá se, že tvoje děti jsou šťastné.
<i>Dīcēbāris piger esse.</i>	Říkalo se, že jsi líný.
<i>Dīcēbāris pigra esse.</i>	Říkalo se, že jsi líná.
<i>Dīciminī puchrae esse.</i>	Říká se, že jste krásné (tj. vy ženy).

V nominativu jsou rovněž substantiva, která se vztahují k podmětu konstrukce a mají funkci přísudku jmenného se sponou nebo přístavku, např.:

Ille scriptor vir bonus esse vidēbātur.
Zdálo se, že onen spisovatel je dobrým člověkem.

Amīcus meus, homō sapientissimus, ab omnibus laudārī dīcitur.
Říká se, že můj přítel, člověk velice moudrý, je všemi chválen.

Infinitivy ve vazbě nominativu s infinitivem

Ve vazbě nominativu s infinitivem se mohou vyskytovat všechny latinské infinitivy, tj. infinitiv prézentu aktiva a pasiva, infinitiv perfekta aktiva a pasiva, infinitiv futura aktiva a pasiva. Stejně jako v akuzativu s infinitivem vyjadřují infinitivy současnost, předčasnost nebo následnost vzhledem k ději slovesa ve větě hlavní a do češtiny se překládají pomocí stejných časů jako ve vazbě akuzativu s infinitivem (viz 24. lekce).

Participium perfekta v infinitivu perfekta pasiva a participium futura v infinitivu futura aktiva se shodují s podmětem konstrukce v rodě, čísle a pádě. Tvar ostatních infinitivů se nemění, např.:

infinitiv	prézentu aktiva	Puellae venīre dicuntur.	Říká se, že dívky přicházejí.
	prézentu pasiva	Puellae laudāri dicuntur.	Říká se, že dívky jsou chváleny.
	perfekta aktiva	Puellae venisse dicuntur.	Říká se, že dívky přišly.
	perfekta pasiva	Puellae laudatae esse dicuntur.	Říká se, že dívky byly pochváleny.
	futura aktiva	Puellae ventūrae esse dicuntur.	Říká se, že dívky přijdou.
	futura pasiva	Puellae laudatum iri dicuntur.	Říká se, že dívky budou pochváleny.

Totéž platí i pro nominativy s infinitivem s nevyjádřeným podmětem, např.:

<i>Dicēbāris mox ventūrus esse.</i>	Říkalo se, že brzy přijdeš. (jedná se o muže)
<i>Dicēbāris mox ventūra esse.</i>	Říkalo se, že brzy přijdeš. (jedná se o ženu)
<i>Vidēmur frūstrā veritī esse.</i>	Zdá se, že jsme se báli nadarmo. (tj. my muži / my muži a ženy)
<i>Vidēmur frūstrā veritae esse.</i>	Zdá se, že jsme se bály nadarmo. (tj. my ženy)

Konstrukce po slovesech *iubēre a vetāre*

Po slovesech *iubeō, ēre, iussī, iussum* „přikazovat“ a *vetō, āre, vetuī, vetitum* „zakazovat“ následují konstrukce, které jsou v podstatě vazbami akuzativu a nominativu s infinitivem, ale mají určitá specifika. Na rozdíl od dosud probíraných vazeb se v nich např. vyskytuje pouze infinitiv prézentu aktiva nebo pasiva. Obtíže při překladu působí rozdílná pádová vazba v češtině, v níž se slovesa „přikazovat“ a „zakazovat“ pojí s dativem, kdežto latinské *iubēre* a *vetāre* s akuzativem.

Typy konstrukcí

Vazby se dělí podle toho, zda jsou slovesa *iubēre* a *vetāre* v aktivu nebo pasivu, a zda je vyjádřena osoba, které se něco zakazuje nebo přikazuje.

Vazba po slovesech *iubēre a vetāre* v aktivu

Po aktivních slovesech *iubēre* a *vetāre* se vyskytují tyto konstrukce:

Je vyjádřena osoba, které se něco přikazuje nebo zakazuje

- Osoba, které se něco přikazuje nebo zakazuje, je v akuzativu.
- To, co se přikazuje, je vyjádřeno infinitivem prézentu aktiva.

<i>Magister vetat discipulōs cantāre.</i>	Učitel zakazuje žákům zpívat. Učitel zakazuje žákům, aby zpívali. Učitel zakazuje, aby žáci zpívali.
<i>Iussimus filium librōs legere.</i>	Přikázali jsme synovi číst knihy. Přikázali jsme synovi, aby četl knihy. Přikázali jsme, aby syn četl knihy.

Není vyjádřena osoba, které se něco přikazuje nebo zakazuje

- To, co se zakazuje nebo přikazuje, je vyjádřeno infinitivem přítentu pasiva.

<i>Magister vetat cantārī.</i>	Učitel zakazuje zpívat. Učitel zakazuje, aby se zpívalo.
<i>Iussimus librōs legī.</i>	Přikázali jsme číst knihy. Přikázali jsme, aby knihy byly čteny / se četly knihy.

Konstrukce po aktivních slovesech jsou v podstatě vazbami akuzativu s infinitivem. Problémy v překladu mezi češtinou a latinou způsobuje jednak rozdílná pádová vazba (český dativ a latinský akuzativ osoby, které se přikazuje nebo zakazuje) a rozdílná pravidla pro používání infinitivu. Zatímco v češtině zůstává aktivní infinitiv i v případě, že není vyjádřen adresát rozkazu nebo zákazu, v latině se v těchto případech používá infinitiv přítentu pasiva a vzniká tak stejná konstrukce jako např. po slovese *dīcere*:

Magister vetat cantārī.
Učitel zakazuje, aby se zpívalo.

Magister dīcit cantārī.
Učitel říká, že se zpívá.

Iussimus librōs legī.
Přikázali jsme, aby knihy byly čteny.

Diximus librōs legī.
Řekli jsme, že knihy jsou čteny.

Při překladu do latiny může být proto výhodné upravit českou větu do podoby „přikazují/zakazují, aby někdo dělal něco / aby něco bylo děláno“ a dále postupovat jako u ostatních akuzativů s infinitivem.

Konstrukce po aktivních slovesech *iubēre* a *vetāre* jsou však ve skutečnosti poněkud odlišné od akuzativu po slovesech typu *dīcere*. Ve větném vzorci „kdo – přikazovat/zakazovat – komu – co“ obsazuje infinitiv pozici „co“ a akuzativ osoby, které se přikazuje, pozici „komu“. Tím se liší od vazby např. po slovese *dīcere* s větným vzorcem kdo – říct – co, v němž akuzativ s infinitivem obsazuje pozici „co“ jako celek.

Vazba po slovesech *iubēre* a *vetāre* v pasivu

Po pasivních slovesech *iubēre* a *vetāre* se vyskytují tyto konstrukce:

Je vyjádřena osoba, které se něco přikazuje nebo zakazuje

- Osoba, které se něco přikazuje nebo zakazuje, je v nominativu (sloveso *iubēre/vetāre* se shoduje s nominativem osoby).
- To, co se přikazuje, je vyjádřeno infinitivem přítentu aktiva.

<i>Discipulī ā magistrō cantāre vetantur.</i>	Žákům je učitelem zakazováno zpívat. Žákům je učitelem zakazováno, aby zpívali. Učitelem je zakazováno, aby žáci zpívali.
<i>Filius iussus est librōs legere.</i>	Synovi bylo přikázáno číst knihy. Synovi bylo přikázáno, aby četl knihy. Bylo přikázáno, aby syn četl knihy. Synovi se přikázalo číst knihy.

Činitel sloves *iubēre* a *vetāre* může, ale nemusí být vyjádřen. Ve větě nemusí být přímo vyjádřen ani nominativ osoby, které se přikazuje nebo zakazuje. Jedná se zejména o případy, kdy je adresátem příkazu nebo zákazu 1. nebo 2. osoba singuláru i plurálu, protože je dostatečně specifikována slovesným tvarem. Někdy však nemusí být vyjádřen ani adresát v 3. osobě singuláru i plurálu, pokud je zřejmý z kontextu.

sg.	1. os.	Vetor cantāre.	Zakazuje se mi zpívat. / Zakazuje se, abych (já) zpíval.
	2. os.	Vetāris cantāre.	Zakazuje se ti zpívat. / Zakazuje se, abys (ty) zpíval.
	3. os.	Vetātur cantāre.	Zakazuje se mu / jí zpívat. / Zakazuje se, aby (on, ona) zpíval, -a .
pl.	1. os.	Vetāmur cantāre.	Zakazuje se nám zpívat. / Zakazuje se, abychom (my) zpívali.
	2. os.	Vetāmini cantāre.	Zakazuje se vám zpívat. / Zakazuje se, abyste (vy) zpívali.
	3. os.	Vetantur cantāre.	Zakazuje se jim zpívat. / Zakazuje se, aby (oni, ony) zpívali, -y .

Je-li sloveso *iubēre/vetāre* v jiném čase než v přítomnosti, konstrukce se tvoří stejným způsobem, např.:

- Iussus sum cantāre.* Bylo **mi** přikázáno zpívat. Bylo přikázáno, abych zpíval.
Iussa sum cantāre. Bylo **mi** přikázáno zpívat. Bylo přikázáno, abych zpívala.
Iussī sumus cantāre. Bylo **nám** přikázáno zpívat. Bylo přikázáno, **abychom** zpívali.
Iussae sumus cantāre. Bylo **nám** přikázáno zpívat. Bylo přikázáno, **abychom** zpívaly.

Není vyjádřena osoba, které se něco přikazuje nebo zakazuje

- To, co se zakazuje nebo přikazuje, je vyjádřeno infinitivem přítomnosti pasiva.

<i>Cantārī vetātur.</i>	Zakazuje se zpívat. Je zakazováno, aby se zpívalo. Zakazuje se, aby se zpívalo.
<i>Cantārī ā magistrō iussum est.</i>	Od učitele bylo přikázáno zpívat. Od učitele bylo přikázáno, aby se zpívalo.

- Je-li součástí infinitivu přímý předmět (např. „přikazuje se číst knihy“), zůstává v latině infinitiv přítomnosti pasiva, předmět „knihy“ stojí v nominativu a s tímto nominativem se shoduje sloveso *iubēre/vetāre* (doslova „knihy jsou přikazovány být čteny“):

<i>Librī legī iubentur.</i>	Přikazuje se číst knihy. Přikazuje se, aby knihy byly čteny. Přikazuje se, aby se četly knihy.
<i>Oppida ā cōsule dēfendī iussa sunt.</i>	Od konzula bylo přikázáno bránit města. Od konzula bylo přikázáno, aby města byla bráněna.

Činitel sloves *iubēre* a *vetāre* může, ale nemusí být vyjádřen.

Konstrukce po pasivních slovesech jsou v podstatě vazbami nominativu s infinitivem. Problémy s překladem jsou stejné jako ve vazbě po aktivních slovesech *iubēre* a *ve-*

tāre. Největší obtíže působí poslední typ konstrukcí, které jsou však srovnatelné s konstrukcemi např. po slovese *dīcere*:

Cantārī vetātur.

Zakazuje se, aby se zpívalo.

Cantārī dīcitur.

Říká se, že se zpívá.

Librī legī iubentur.

Přikazuje se, aby knihy byly čteny.

Librī legī dīcuntur.

Říká se, že knihy jsou čteny.

Při překladu do latiny může být proto výhodné upravit českou větu do podoby „přikazuje se/zakazuje se, aby někdo dělal něco / aby něco bylo děláno“ a dále postupovat jako u ostatních nominativů s infinitivem.

Vazby po dalších slovesech vyjadřujících vůli

Stejně konstrukce jako po slovesech *iubēre* a *vetāre* se mohou vyskytnout např. po slovesech

- *prohibeō, ēre, prohibuī, prohibitum* „zakazovat“
- *cogō, ere, coēgī, coāctum* „nutit“
- *sinō, ere, sīvī, situm* „dovolit“

Infinitivní vazby po slovesech *velle* „chtít“, *nōlle* „nechtít“ a *mālle* „raději chtít“ jsou stručně vyloženy v 32. lekci.

Tipy

Porovnání konstrukcí po *iubēre* a *imperāre*

Zatímco po slovese *iubēre* následují v klasické latině infinitivní vazby, po slovese *imperāre* se používá vedlejší věta žádací se spojkami *ut* nebo *nē*. Obě slovesa mají také odlišnou pádovou vazbu: *iubēre* se pojí s akuzativem, kdežto *imperāre* s dativem. Překlad do češtiny může být v obou případech shodný.

Iubēmus tē tacēre.

Přikazujeme ti mlčet.

Přikazujeme ti, abys mlčel.

Přikazujeme, abys mlčel.

Imperāmus (tibi), ut taceās.

Přikazujeme ti mlčet.

Přikazujeme ti, abys mlčel.

Přikazujeme, abys mlčel.

Iussimus tē tacēre.

Přikázali jsme ti mlčet.

Přikázali jsme ti, abys mlčel.

Přikázali jsme, abys mlčel.

Imperāvīmus (tibi), ut tacērēs.

Přikázali jsme ti mlčet.

Přikázali jsme ti, abys mlčel.

Přikázali jsme, abys mlčel.

V latině nelze tyto konstrukce volně zaměňovat.

Slovní zásoba

adulēscēntia, ae, f.	mládí, mladost, dospívání
amphitheatrum, ī, n.	amfiteátr
āra, ae, f.	oltář
bōs, bovis, m. f.	býk, vůl (m.); kráva (f.)
circus, ī, m.	cirkus, závodní dráha
commoveō, ēre, mōvī, mōtum	pohnout, dojmout, přimět, vyvolat (cit, náladu apod.)
compōnō, ere, posuī, positum	skládat, sestavovat, spojovat, skládat (um. dílo), sepsat
cōnfigō, ere, fixī, fixum	stloukat (něco hřebíky), probodnout, prorazit
congerō, ere, gessi, gestum	snášet, nahromadit, postavit, zahrnout (někoho něčím)
coniūrātiō, ōnis, f.	spiknutí
cōnsecrō, āre, āvī, ātum	zasvětit, posvětit, obětovat
cōnsidō, ere, sēdī, –	posadit se, usadit se, usídlit se
crūdēlitās, ātis, f.	krutost
cūria, ae, f.	kurie, radnice, místo pro jednání senátu
dēdecus, oris, n.	hanba, potupa, hanebnost
deinde	potom, dále, za druhé (ve výčtu)
dēnique	konečně, nakonec, zkrátka
discessus, ūs, m.	odchod, smrt
dīvus, a, um	božský
▪ dīvus, ī, m.	▪ bůh
domesticus, a, um	domácí, domovní, rodinný
dominātus, ūs, m.	vláda, absolutistická vláda, tyranie
duplex, icis	dvojitý, dvojnásobný
equa, ae, f.	kobyla
exīstimō, āre, āvī, ātum	domnívat se, myslet, hodnotit
facilitās, ātis, f.	přívětivost, vlídnost, náklonnost, ochota
▪ magnae facilitātis esse	▪ být velmi vlídný
(gen. vlastnosti)	
fulmen, inis, n.	blesk, úder blesku
fūnus, eris, n.	pohřeb, pohřební průvod, pohřební obřad, mrtvola
īnfantia, ae, f.	dětství
iniussū	bez rozkazu, proti rozkazu
▪ iniussū cōnsulis	▪ bez rozkazu konzula
irrupō (irrupō), ere, rūpī,	vtrhnout, vniknout, vpadnout (někam)
ruptum in +ak.	
iubeō, ēre, iussī, iussum	přikazovat, nařít, ustanovit
laetor, ārī, ātus sum +abl., dē/ex	radovat se, mít radost
+ abl.	
liberālitās, ātis, f.	ušlechtilost, čestnost, slušnost, ochota, štědrost,
	dobročinnost
libidō, inis, f.	záliba, chuť, touha, svévole, drzost, opovážlivost, chtíč,
līctor, ōris, m.	prostopášnost, zhýralost
meritum, ī, n.	liktor (úřední zřízenec vyšších úředníků)
minor, ārī, ātus sum +dat. (alicui)	zásluha
+ak. (aliquid)	vyhrožovat (někomu něčím)

mīrābilis, e	podivuhodný, zvláštní, neobyčejný
moderātus, a, um	umírněný, rozvážný, klidný, mírný
nāvigātiō, ōnis, f.	plavba
nūdō, āre, āvī, ātum	svléct, zbavit, oloupit, prozradit, odhalit
odium, ii, n.	nenávisť
▪ in odiō esse	▪ být v nenávisti
piscis, is, m.	ryba
praecō, ōnis, m.	hlasatel
prōgredior, ī, gressus sum	jít dopředu / vpředu, postupovat, dělat pokroky
pueritia, ae, f.	dětství, dětský věk, mládí
quantus, a, um	jak veliký, jaký
rēgius, a, um	královský
sagitta, ae, f.	šíp, střela
sūdor, ōris, m.	pot, námaha, práce
urgeō, ēre, ursī, –	tísnit, tlačit, dotírat, nutit
vetō, āre, vetuī, vetitum	zakazovat, zabraňovat, nedovolovat

Cvičení

1. Přeložte slovesné tvary

dīcitur, dīcuntur, putābāmur, vidēris, dīcēris, trāduntur, trāditum est, nōbīs vidētur, vidēbāris, vidēmur

říkalo se, řeklo se o mně, řekne se o nich, říká se o nás, bude se o vás říkat

zdálo se o nich, bude se o vás zdát, zdá se o mně, zdá se mi, bude se zdát, zdá se užitečné, zdálo se o tobě

iubentur, iubētur, iubēbās, iussum erat, nōn iubērēs, nē iubeant, vetuistī, vetuimus, vetāmus, vetābuntur, vetās, vetueram

přikázali jste, přikázalo se jí, kéž by se nepřikazovalo, přikáží, přikázalo se nám, budeme přikazovat, zakazovali, zakázali, zakáže se vám, ať nezakazují, nezakazují!, bylo vám zakázáno

2. Infinitiv prézentu nahradte infinitivem perfekta a futura, je-li to možné.

1. Mātrī aegrōtae assidēre dīceris.
2. Ille vir servōs et animālia fustibus caedere dīcēbātur.
3. Omnia bene facere vidēminī.
4. Ea prōvincia ā cōsule recuperārī dīcitur.
5. Quīdam vitiīs suīs glōriārī videntur.
6. Hostēs cōpiās suās flūmen trādūcere trāduntur.
7. Illī hominēs in longinquīs regiōnibus versārī putābantur.
8. Patrem tuum timēre vidēris.
9. Multae domūs restituī dīcēbantur.

3. Sloveso v závorce dejte do správného tvaru. Uvedte různé možnosti.

1. Caesar flūmen trānsgressus esse (*trādere*) _____.
2. In eō lacū multī piscēs fuisse (*dīcere*) _____
3. Bonī esse (*vidēre*) _____.
4. Tū amīcum nostrum prōdidisse (*dīcere*) _____.
5. Nōs, quī semper vērūm dīximus, mentīrī (*dīcere*) _____.
6. Multī civēs verbīs eius perterritī esse (*vidēre*) _____.
7. Mox discessūra esse (*putāre*) _____.
8. Melior patre meō esse (*dīcere*) _____.

4. Doplňte zakončení slov

1. Nāvēs ā Rōmānīs solūt___ esse dicēbantur.
2. Mercātorēs dixērunt sē posterō diē nāvēs solūtūr___ esse.
3. Ille rēx nihil ūtile fēc___ putātur.
4. Multī eōrum cōfess___ esse dicuntur.
5. Multōs testēs falsa prō vēris dīcere coāct___ esse scīmus.
6. Nōtum est rēgibus exāctīs duōs cōsulēs ēlect___ esse.
7. Valdē lāmentābāmur nōs oleum et operam perdid____ .
8. Illa mulier post mortem virī villam vēnditūr___ esse dicēbātur.
9. Lēgātī questī sunt foedus ā Rōmānīs violāt___ esse.

5. Vytvořte nominativy s infinitivem

1. perturbātus es – vidēre
2. amīcī in urbem venērunt – dīcere
3. morbō cōnficiminī – vidēre – mihi
4. potestās senātuī erepta est – dīcere
5. eum nōn accūsābō – putāre
6. filiām cōnsulis in matrimōnium dūcet – dīcere
7. ratiōne nōn usī sumus – dīcere
8. nihil reperiētur – exīstimāre
9. condiōnēs vītae peiōrēs sunt – vidēre – multis
10. tibi nōn persuāsī – vidēre

6. Doplňte infinitivy do vět. Je-li více možností, uveďte je.

1. Captivī metū commōtī sociōs suōs (*prōdō*) _____ dicēbantur.
2. Cicero spērābat sē post discessum Catilinae metū magnō (*liberō*) _____.
3. Lēgātī nōn aliquid nuntiātum, sed speculātum (*mittō*) _____ vidēbantur.
4. Cōgnōvī eum sōle ortō (*proficīscor*) _____.
5. Omnibus satisfacere nōn (*possum*) _____ vidēmur.
6. Nēmō tē melior (*sum*) _____ exīstimātur.
7. Exspectō tuās litterās; scrīpsistī enim tē (*scrībō*) _____ plūra. (podle Cic. Att. 10, 4, 5)
8. Maximē laetor tibi filium (*nāscor*) _____ .
9. Omnēs scīmus nōs mortālēs (*sum*) _____ et (*morior*) _____.

10. Quis omnibus (*praestō*) _____ tibi vidētur?
11. (*fugiō*) _____ ex proeliō Mutinensī⁷ dīcuntur nōtissimī latrōnum ducēs. (Cic. *fam.* 10, 14, 1)

7. Vyberte správnou možnost nebo správné možnosti

1. Ille reus omnia nōn (*cōfessus, cōfessa, cōfessō*) esse mihi vidētur.
2. Saepe querēbāris omnēs tēcum (*dissēnsisse, dissentīre, dissēnsōs esse, dissentīrī*).
3. Vīgintī milia hostium (*caesī, caesa, caesōrum*) esse eō diē trāduntur. (podle Liv. 8, 30, 7)
4. Nōtum est alium aliā rē (*dēlectārī, dēlectāre, dēlectāvisse, dēlectātum esse*).
5. Vidēbāris poenā nōn (*affectūrus esse, tē affectūrum esse, affēcisse, affectum irī, tē affectum irī, afficī*).
6. Ille dux in bellum (*profectūrus, profectus, proficiscēns*) religiōnem (*neglectam esse, neglēxisse, neglēctum esse, neglegī, sē neglēctūrum esse*) dīcitur.
7. Bellum cīvile rēge (*necātum, interfectō, occīdente, interfectūrō*) ortum esse ignōrābam.
8. Omnibus praesentibus tē nōn laudāvī, nē tibi blandīrī (*vidērer, videar, vidērētur, videātur*).
9. Hostēs minābantur omnēs agrōs (*vastātum irī, sē vastātūrōs esse, vastāre, vastātūrōs esse, vastātōs esse, sē vastātōs esse*).
10. (*idōneīne, idōneīsne, idōneamne*) vōbīs ad eam rem vidēmur?
11. Nōs ā cōsulibus Capuam venīre (*iussit, iubent, iussī sumus*). (podle Cic. *Att.* 7, 16, 2)
12. Hāc pecūniā iubet agrōs (*emere, emī, emptum esse, ēmisse*). (Cic. *leg. agr.* 2, 63)
13. Caesar ex castrīs equitātum (*edūcere, edūcī*) iubet proeliumque equestre committit. (Caes. *Gall.* 7, 13, 1)
14. Titum Labiēnum duābus cum legiōnibus et equitātū in Sēquanōs (*proficiscī, proficiscere*) iubet. (Caes. *Gall.* 7, 90, 4)
15. Pater puerīs (*iussit, iubet, imperāvit, imperābit*), ut domum ad tempus venīrent.
16. Dux (*militēs, militibus*) agrōs populārī et domōs (*incendī, incendere, incēnsās esse, incēnsūrōs esse*) vetuit.
17. Quadrāgintā hostiae immolārī (*iussae sunt, iussit, iubent, iubentur*). (podle Liv. 37, 52, 2)

8. Dejte do závislosti na uvedených výrazech

1. Īnfantiam āmīsimus, deinde pueritiam, deinde adulēscentiam. (Sen. *epist.* 24, 20)
Seneca scrīpsit
Vidēbāmur

⁷ *proelium Mutinense* „bitva u Mutiny“

2. Ille senex multa, quae facta sunt, bene recordatur.
Dicitur
Nōtum est
3. Post mortem rēgis contrōversia dē rēgnō inter filiōs eius orta est.
Lēgimus
Trāditur
4. Custōdiīs neglētīs urbēs facile ab hostibus captae sunt.
Dīcēbantur
Senātūi nuntiāvērunt
5. Ea omnia mox sciēmus.
Vidēbāmur
Putāmus
6. Nihil suscipiam sine praesidiō et sine pecūniā. (podle Cic. *Att.* 8, 3, 5)
Dīxī ei
Dīcēbar
7. Necātus est ā Quartā Hostiliā uxōre. (podle Liv. 40, 37, 6)
Dīcēbātur
Multī putābant
8. Ēgrediē hoc dixit Epicūrus. (podle Sen. *epist.* 28, 9)
Mihi vidētur
Aliī philosophī negant

9. Nezaručené zprávy

Vytvořte výčet událostí, které se údajně odehrály. Použijte nejprve uvedené výrazy. Doplněte předložky a další výrazy, pokud je to nutné. Následně vymyslete vlastní zprávy.

flammae magnae – caelum – appārēre
 equa – asinus – parere
 canis – loquī
 mulier – acus – interficere
 ūnum fulmen – duo hominēs – necāre
 septem vulturēs – forum – cōnsidere
 trēs ferae – urbs – venīre
 mulier – filius – mordēre

10. Slovo v závorce dejte do správného tvaru

1. Ego equitēs ex Cyprō (*dēcēdō*) _____ iussī. (Cic. *Att.* 5, 21, 10)
2. Lēx vetat in urbe (*sepeliō*) _____.
3. Iubēs mē bona (*cōgitō*) _____, (*oblīvīscor*) _____ malōrum. (Cic. *Tusc.* 3, 16, 35)
4. C. Calpurnius vetitus (est) ab Arretiō (*moveō*) _____ exercitum. (Liv. 27, 22, 13)

5. (*scribō*) _____ duae legiōnēs iussae (sunt) et vīgintī milia sociōrum. (Liv. 24, 44, 6)
6. Nōn (*adsum*) _____ iussus sum.
7. Praetor aequus et sapiēns (*dīmittō*) _____ iubet senātum. (Cic. *Verr.* II 4, 146)
8. Hic mē vetat nāvem (*solvō*) _____, quamquam laudat nāvigātiōnem. (podle Sen. *dial.* 8, 4, 1)
9. Hāc rē audītā Mithridatēs iussit cum Sullā dē pāce (*agō*) _____. (Eutr. 5, 6, 2)
10. Praecōnī imperāvit, ut lictōrem lēge agere (*iubeō*) _____. (podle Liv. 26, 15, 9)

11. Sloveso iubēre nahradte slovesem imperāre nebo naopak a změňte větnou konstrukci.

1. Varrōnī mē iubēs agere grātiās. (Cic. *Att.* 3, 8, 3)
2. Iussit mediā nocte legiōnem proficiscī celeriterque ad sē venīre. (podle Caes. *Gall.* 5, 46, 2)
3. Ea dīcere iussus est.
4. Valdē iubeō gaudēre tē. (Cic. *Att.* 7, 2, 3)
5. Cum Laurentibus renovārī foedus iussum (est). (Liv. 8, 11, 15)
6. Iīs imperāvit, ut pecūniam solverent.
7. Itaque imperāvī mihi, ut vīverem. (Sen. *epist.* 78, 2)
8. Hīs, ut absentem Heraclium condemnent, imperat. (podle Cic. *Verr.* II 2, 42)
9. Nāvēs longās X Gaditānīs,⁸ ut facerent, imperāvit. (Caes. *civ.* 2, 18, 1).
10. Ei imperātum est, ut duās legiōnēs in prōvinciam dūceret.

12. Přeložte odpovídajícím způsobem pasivní tvary slovesa vidēre

Vyberte vhodný překlad z následujících možností:

- *být viděn;*
- *zdát se, podobat se, být pokládán;*
- *ustanovit, rozhodnout se;*
- *zdát se vhodné, dobré, uznat za dobré, líbit se;*
- *zdát se, myslet, soudit*

⁸ *Gaditānus*, *ī*, *m.* „obyvatel Cádizu“

1. Ōtiōsī vidēmur, et nōn sumus. (Sen. *epist.* 56, 11)
2. Cum hominem nōminō, satis mihi videor dīcere. (Cic. *Quinct.* 40)
3. Sed faciēs, ut vidēbitur. (Cic. *Att.* 12, 37, 3)
4. Satisne tibi videor ā tē iūs cīvile didicisse? (Cic. *fam.* 7, 11, 1)
5. Nihil mihi vidētur turpius quam optāre mortem. (Sen. *epist.* 117, 22)
6. Nēmō tē tenet: ēvāde, quā vīsum est. (Sen. *epist.* 117, 23)
7. Brutum, ut scrībīs, vīsum irī ā mē putō. (Cic. *Att.* 15, 25, 8)
8. Patribus vīsum est, ut per veterēs et expertōs⁹ imperātōrēs rēs pūblica gererētur. (podle Liv. 27, 6, 10)

13. Přeložte do češtiny

1. In eā cēnā dīcitur venēnum datum (esse). (Liv. 40, 24, 6)
2. Sōlem ē mundō tollere videntur (iī), quī amīcitiā ē vītā tollunt, quā nihil ā dīs inmortalībus melius habēmus, nihil iūcundius. (Cic. *Lael.* 47)
3. Āmīsisse tē videor. (Sen. *epist.* 49, 2)
4. Nōnne vōbīs haec, quae audīvistis, cernere oculīs vidēminī, iūdicēs? (Cic. *S. Rosc.* 98)
5. Liberātī tum rēgiō dominātū vidēbāmur: multō posteā gravius urgēbāmur armīs domesticīs. (Liv. 7, 14)
6. Corrūpisse dīcitur A. Cluentius iūdicium pecūniā. (podle Cic. *Cluent.* 9)
7. Et bōs in agrō Rōmānō locūtus (esse) et āra Neptunī multō manāvisse sūdōre in circō Flamīniō dīcēbātur. (podle Liv. 28, 11, 4)
8. Cum inimīcī nostrī venīre dīcentur, tum discēdam. (podle Cic. *fam.* 14, 3, 4)
9. Nūlla in iūdicīis sevērītās, nūlla religiō,¹⁰ nūlla dēnique iam exīstīmantur esse iūdicia. (Cic. *Verr.* I 43)
10. Is ad Mīsēnum VI Non. ventūrus (esse) dīcēbātur, id est hodiē. (Cic. *Att.* 10, 8, 10)
11. Ipse iussit eum occīdī, nūllō postulante. (podle Cic. *Lig.* 12)
12. Praefuit paucīs nāvibus, quās ex Syriā iussus erat in Asiam dūcere. (Nep. *Hann.* 8, 4)
13. Sī quid tē vetat bene vīvere, bene morī nōn vetat. (Sen. *epist.* 17, 5)
14. Nōn quī iussus aliquid facit, miser est, sed quī invītus facit. (Sen. *epist.* 61, 3)

⁹ *expertus, a, um* „zkušný“

¹⁰ *religiō, ōnis, f.* „svědomistost, přísaha, slib“

15. Iubet igitur nōs Pythius Apollō nōscere nōsmet¹¹ ipsōs. (Cic. *nat. deor.* 5, 16, 44)
16. Vercingetorix iubet portās claudī, nē castra nūdentur. (Caes. *Gall.* 7, 70, 7)
17. Lēx Papīria vetat aedēs iniussū plēbis cōsecrārī. (Cic. *dom.* 128)

14. Přeložte do latiny

1. Říká se, že (**já**) čtu knihu.
2. Říká se, že (**ty**) čteš knihu.
3. Říká se, že **chlavec** čte knihu.
4. Říká se, že (**my**) čteme knihu.
5. Říká se, že (**vy**) čtete knihu.
6. Říká se, že **chlapci** čtou knihu.
7. Říkalo se, že (**my**) čteme knihu.
8. Říkalo se, že jsme přečetli knihu.
9. Říkalo se, že přečteme knihu.
10. Říká se, že **ty** jsi chválen.
11. Říká se, že **ty** jsi byl pochválen.
12. Říkalo se, že **dívky** byly pochváleny.
13. Říká se, že **muži** byli napomenuti.
14. Říkalo se, že **města** byla dobytá.
15. Prý následujete příklady nejlepších lidí.
16. Prý jste následovali příklady nejlepších lidí.
17. Prý budete následovat příklady nejlepších lidí.
18. Zdá se, že se děti velmi radují.
19. Vyprávělo se, že Řím byl málem (*paene*) dobyt nepřáteli.
20. Bude se psát, že Tarquinius byl krutým králem.
21. Prý byly spáchány velmi hanebné zločiny.
22. Prý přijdeš do města.
23. Zdálo se, že brzy odejdeš.
24. Prý jste nemohli mluvit s konzulem.

¹¹ *Nōsmet*: *met* je zesilovací částice, která se přidává k některým tvarům osobních zájmen. Do češtiny se obvykle nepřekládá.

25. Prý to není pravda.
26. Zdá se jim, že jsem to nemohl všechno udělat.
27. Otec dětem přikazuje odejít.
28. Otec přikazuje odejít.
29. Otec dětem přikazuje koupit vodu.
30. Otec přikazuje kupovat vodu.
31. Otec dětem zakazuje pít víno.
32. Otec zakazuje pít víno.
33. Otec dětem zakazuje, aby bily psa.
34. Otec dětem zakazuje bít psa.
35. Bylo zakázáno, aby vojáci bez rozkazu velitele útočili na nepřátele.
36. Bylo přikázáno střežit brány města.
37. Bylo zakázáno dávat úředníkům dary.
38. Bylo mi zakázáno odpovídat.

15. Přečtěte si text a splňte požadované úkoly

Duo fratres (podle Eutropia,¹² zkráceno a upraveno)

Uvedená slova doplňte do textu

aedificavit, composuit, iunior, morbo, morte, similior

Huic Titus filius successit, qui et ipse Vespasianus est dictus, vir omnium virtutum genere mirabilis, facundissimus, bellicosissimus, moderatissimus. Causas Latine egit, poemata et tragoedias Graece _____. In oppugnatione Hierosolymorum sub patre militans duodecim propugnatores duodecim sagittarum confixit ictibus. Neminem puniebat, etiam convictos adversum se coniurationis dimisit. Magnae facilitatis et liberalitatis fuit: cum nemini **quicquam** negaret et ab amicis reprehenderetur, respondit neminem tristem debere ab imperatore discedere. Cum **quodam** die in cena recordaretur nihil se illo die **cuiquam** praestitisse, dixit: „Amici, hodie diem perdi.“ Hic Romae amphitheatrum _____ et **quinque** milia ferarum in dedicatione eius occidit.

_____ decessit aetatis anno altero et quadragesimo. Magnus luctus publicus eo mortuo fuit. Senatus, _____ ipsius circa vesperum nuntiata, nocte inrupit in curiam et tantas ei mortuo laudes gratiasque congescit, quantas vivo umquam egerat. Divus appellatus est.

Domitianus mox accepit imperium, frater **ipsius** _____, Neroni aut Caligulae aut Tiberio _____ quam patri vel fratri suo. Primis tamen annis moderatus in imperio fuit, mox ad ingentia vitia libidinis, iracundiae, crudelitatis, avaritiae progressus est.

¹² Eutropius. *Breviarium ab urbe condita* 7, 21–23. (Eutr. 7, 21–23)

Magnum odium in se concitavit et merita et patris et fratris abolevit. Interfecit nobilissimos e senatu. Dominum se et deum primus appellari iussit. Nullam sibi nisi auream et argenteam statuam in Capitolio passus est poni. Consobrinos suos interfecit. Superbia quoque in **eo** execrabilis fuit. Expeditiones quattuor habuit. De Dacis Cattisque duplicem triumphum egit. Multas tamen calamitates isdem bellis passus est. Romae **quoque multa opera** fecit, in his Capitolium et Forum Transitorium.

Verum quia ob scelera omnibus in odio erat, interfectus est suorum coniuratione in Palatio. **Funus eius** ingenti dedecore per vespillones exportatum et ignobiliter est sepultum.

Odpovězte

1. Rozhodněte, která z následujících slov v textu jsou zájmena: *quicquam, quodam, cuiquam, quinque, quoque*. Uveďte jejich podobu v nominativu singuláru.
2. Vyhleďte konstrukci se slovesem *iubere* a vytvořte synonymní konstrukci se slovesem *imperare*.
3. Následující věty dejte do závislosti na *dicitur* a *dicit*:
Neminem puniebat, etiam convictos adversum se coniurationis dimisit.
De Dacis Cattisque duplicem triumphum egit. Multas tamen calamitates isdem bellis passus est.
Quia ob scelera omnibus in odio erat, interfectus est suorum coniuratione in Palatio.
4. Najděte v textu ablativy absolutní.
5. Nahradte následující zájmena jmény, která zastupují (v textu jsou vyznačena tučně): *ipsius, eo, eius*.
6. Najděte vazby akuzativu s infinitivem. Jaké infinitivy jsou v nich použity?
7. V jakém pádě je spojení *multa opera*?
8. V kolika letech zemřel Titus?
9. Jaký význam má zde slovo *funus*? Proč?
10. Co víte o titulu *dominus et deus*?
11. Uveďte adjektiva nebo substantiva, kterými se charakterizují Titus a Domitianus.

Vyberte pravdivá tvrzení

Domitianus nebyl umírněný.

Titus nedobyl Jeruzalém samostatně, ale společně se svým otcem.

Titus pokládal za ztracený den takový, kdy od něj někdo odešel se smutkem.

Domitianus chtěl, aby se mu na Kapitolu stavěly zlaté sochy.

Domitianus zabil svoje vnuky.

Titus uměl řecky i latinsky.

Domitianus nedosáhl za své vlády žádného úspěchu.

Slovní zásoba

aboleō, ēre, abolēvī, abolitum	zničit, kazit, odstranit
bellicōsus, a, um	bojovný, bojechtivý
causa, ae, f.	věc, právní věc, soud, spor
▪ causam agere	▪ vést spor
concitō, āre, āvī, ātum	hnát, vyvolat, způsobit
cōnsobrīnus, ī, m.	bratranec
convincō, ere, vīcī, victum +gen.	usvědčit (z čeho)
dēdicātiō, ōnis, f.	zasvěcení
expeditiō, ōnis, f.	odbavení, vyřízení, vojenská výprava, tažení
exportō, āre, āvī, ātum	vynášet, vyvážet
exsecrābilis, e	proklatý, hodný prokletí
fācundus, a, um	výřečný, výmluvný
Hierosolyma, ōrum, n.	Jeruzalém
ictus, ūs, m.	rána, úder
ignōbilis, e	neslavný, neurozený, nízkého původu
īrācundiā, ae, f.	náklonnost ke hněvu, prchlivost, unáhlenost
lūctus, ūs, m.	smutek, zármutek, truchlení
mīlitō, āre, āvī, ātum	vykonávat vojenskou službu
nisi	po záporu: leda, než, než pouze
oppugnātiō, ōnif, f.	obléhání, dobývání
poēma, atis, n.	báseň
prōpugnātor, ōris, m.	obránce, bojovník
tragoedia, ae, f.	tragédie (divadelní hra)
vērūm	avšak, ale
vespillō, ōnis, m.	hrobník, hrobař

Živá slova

Ad personam.

Constat inter omnes.

Esse, non videri.

Ne frustra vixisse videar.

Possunt quia posse videntur.

Qui tacet, consentire videtur.

Vide. (v.)

Vide infra.

Vide supra.

Videntur omnia divitiis emi seu comparari posse.

Ridentem dicere verum quid vetat?

collocō, āre	umístovat, klást, usazovat	kolokace
comparō, āre, āvī, ātum	připravít, opatřit, získat	
frustrā	nadarmo, marně, zbytečně	frustrace
lectus, ī, m.	lože, lehátko	
seu/sīve	nebo jestliže, nebo	

27. lekce

Gramatika

Konjunktiv perfekta aktiva a pasiva

Konjunktiv perfekta je součástí perfektního systému. Izolované tvary konjunktivu perfekta se obvykle překládají pomocí přací částice „ať“ a slovesa v minulém čase (např. „ať jsem chválil, ať jsem pochválil“¹³).

Aktivum

Konjunktiv perfekta aktiva se tvoří přidáním koncovek *-erim, -eris, -erit, -erimus, -eritis, -erint* k perfektnímu kmeni (vznikne odtržením *-ī* od tvaru indikativu perfekta uvedeného ve slovníku). Od indikativu futura II aktiva se liší pouze v 1. osobě singuláru, kde má konjunktiv perfekta koncovku *-erim*, zatímco indikativ futura II *-erō*.

sg.	1.	laudāv- erim ať jsem pochválil	monu- erim ať jsem napomenul	dīx- erim ať jsem řekl	vīc- erim ať jsem zvítězil	pepul- erim ať jsem zahnal	dēfend- erim ať jsem ubránil
	2.	laudāv-eris	monu-eris	dīx-eris	vīc-eris	pepul-eris	dēfend-eris
	3.	laudāv-erit	monu-erit	dīx-erit	vīc-erit	pepul-erit	dēfend-erit
pl.	1.	laudāv-erimus	monu-erimus	dīx-erimus	vīc-erimus	pepul-erimus	dēfend-erimus
	2.	laudāv-eritis	monu-eritis	dīx-eritis	vīc-eritis	pepul-eritis	dēfend-eritis
	3.	laudāv- erint	monu- erint	dīx- erint	vīc- erint	pepul- erint	dēfend- erint

Sloveso *esse* a jeho složeniny vytvářejí konjunktiv perfekta aktiva zcela pravidelně, např.:

- *fu-erim* „ať jsem byl“, *fu-eris, fu-erit, fu-erimus, fu-eritis, fu-erint*,
- *potu-erim* „ať jsem mohl“, *potu-eris, potu-erit, potu-erimus, potu-eritis, potu-erint*.

Pasivum

Tvary konjunktivu perfekta pasiva se skládají z participia perfekta pasiva a konjunktivu přezentu slovesa *esse*. Participium perfekta pasiva se shoduje v rodě, čísle a pádě s podmětem. V překladu do češtiny jsou uvedeny pouze tvary pro maskulinum.

sg.	1.	laudātus, a, um sim ať jsem byl pochválen	monitus, a, um sim ať jsem byl napomenut	dictus, a, um sim ať jsem byl řečen, ať se o mně řekl	pulsus, a, um sim ať jsem byl zahnán
	2.	laudātus, a, um sīs	monitus, a, um sīs	dictus, a, um sīs	pulsus, a, um sīs
	3.	laudātus, a, um sit	monitus, a, um sit	dictus, a, um sit	pulsus, a, um sit

¹³ V překladu do češtiny lze použít dokonavá i nedokonavá slovesa.

pl.	1.	laudātī, ae, a sīmus	monitī, ae, a sīmus	dictī, ae, a sīmus	pulsī, ae, a sīmus
	2.	laudātī, ae, a sītis	monitī, ae, a sītis	dictī, ae, a sītis	pulsī, ae, a sītis
	3.	laudātī, ae, a sint	monitī, ae, a sint	dictī, ae, a sint	pulsī, ae, a sint

Deponentní slovesa mají pasivní tvary s aktivním významem, např.

sg.	1.	hortātus, a, um sim ať jsem povzbudil	veritus, a, um sim ať jsem se bál	profectus, a, um sim ať jsem vytáhl	passus, a, um sim ať jsem vytrpěl
	2.	hortātus, a, um sīs	veritus, a, um sīs	profectus, a, um sīs	passus, a, um sīs
	3.	hortātus, a, um sit	veritus, a, um sit	profectus, a, um sit	passus, a, um sit
pl.	1.	hortātī, ae, a sīmus	veritī, ae, a sīmus	profectī, ae, a sīmus	passī, ae, a sīmus
	2.	hortātī, ae, a sītis	veritī, ae, a sītis	profectī, ae, a sītis	passī, ae, a sītis
	3.	hortātī, ae, a sint	veritī, ae, a sint	profectī, ae, a sint	passī, ae, a sint

Funkce konjunktivu perfekta ve větě hlavní

Konjunktiv perfekta může mít ve větě hlavní různé významy. Z hlediska funkcí ve větě je konjunktiv perfekta blízký konjunktivu přezentu.

Přání (konjunktiv přací)

Konjunktiv perfekta vyjadřuje přání splnitelné v minulosti (tj. přání týkající se minulosti, o jehož splnění není mluvčí informován, a proto pokládá jeho splnění za možné, např. „kéž se tak stalo“). Přání může být zdůrazněno pomocí částice *utinam* „ať, kéž“. Do češtiny se překládá pomocí přacích vět s částicí „ať“ nebo „kéž“ a slovesem v minulém čase.

(*Utinam*) *epistulam iam miserit.*

Kéž už poslal dopis.

(*Utinam*) *ex urbe profecti sint.*

Kéž už vytáhli z města.

Negace se u přacího konjunktivu vyjadřuje pomocí zápornky *nē*:

(*Utinam*) *nē id dixerit.*

Kéž to neřekl.

(*Utinam*) *nē mortuus sit.*

Kéž nezemřel.

Zákaz (konjunktiv zakazovací)

Konjunktiv perfekta se zápornkou *nē* vyjadřuje zákaz. Pro vyjádření zákazu se používá také konjunktiv přezentu, konjunktiv perfekta je však v této funkci častější.

Nē id feceris! „Nedělej to!“

Nē expectāveris! „Nečekej!“

Nē id feceritis! „Nedělejte to!“

Nē expectāveritis! „Nečekejte!“

Konjunktiv plusquamperfekta aktiva a pasiva

Konjunktiv plusquamperfekta je rovněž součástí perfektního systému. Izolované tvary konjunktivu plusquamperfekta se obvykle do češtiny překládají kondicionálem minulým (např. „byl bych chválil, byl bych pochválil“). Odlišují se tak od tvarů konjunktivu imperfekta, které se překládají kondicionálem přítomným (např. „chválil bych, pochválil bych“¹⁴).

¹⁴ Konjunktiv plusquamperfekta i imperfekta se mohou přeložit českými dokonavými i nedokonavými slovesy. Při překládání textů je ve shodě s tendencemi současné češtiny možné používat i pro konjunktiv

Aktivum

Konjunktiv plusquamperfekta aktiva se tvoří přidáním koncovek *-issem, -issēs, -isset, -issēmus, -issētis, -issent* k perfektnímu kmeni.

sg.	1.	laudāv-issem byl bych pochválil	monu-issem byl bych napomenul	dix-issem byl bych řekl	vīc-issem byl bych zvitězil	pepul-issem byl bych zahnal
	2.	laudāv-issēs	monu-issēs	dix-issēs	vīc-issēs	pepul-issēs
	3.	laudāv-isset	monu-isset	dix-isset	vīc-isset	pepul-isset
pl.	1.	laudāv-issēmus	monu-issēmus	dix-issēmus	vīc-issēmus	pepul-issēmus
	2.	laudāv-issētis	monu-issētis	dix-issētis	vīc-issētis	pepul-issētis
	3.	laudāv-issent	monu-issent	dix-issent	vīc-issent	pepul-issent

Sloveso *esse* a jeho složeniny vytvářejí konjunktiv plusquamperfekta aktiva zcela pravidelně, např.:

- *fu-issem* „byl bych byl“, *fu-issēs, fu-isset, fu-issēmus, fu-issētis, fu-issent*,
- *potu-issem* „byl bych mohl“, *potu-issēs, potu-isset, potu-issēmus, potu-issētis, potu-issent*.

Pasivum

Tvary konjunktivu plusquamperfekta pasiva jsou složeny z participia perfekta pasiva a konjunktivu imperfekta slovesa *esse*. Participium perfekta se shoduje v rodě, čísle a pádě s podmětem. Překlady jsou uvedeny pouze pro maskulinum.

sg.	1.	laudātus, a, um essem byl bych býval pochválen	monitus, a, um essem byl bych býval napomenut	pulsus, a, um essem byl bych býval zahnán
	2.	laudātus, a, um essēs	monitus, a, um essēs	pulsus, a, um essēs
	3.	laudātus, a, um esset	monitus, a, um esset	pulsus, a, um esset
pl.	1.	laudātī, ae, a essēmus	monitī, ae, a essēmus	pulsī, ae, a essēmus
	2.	laudātī, ae, a essētis	monitī, ae, a essētis	pulsī, ae, a essētis
	3.	laudātī, ae, a essent	monitī, ae, a essent	pulsī, ae, a essent

Deponentní slovesa mají pasivní tvary s aktivním významem, např.

sg.	1.	hortātus, a, um essem byl bych pochválil	veritus, a, um essem byl bych se bál	profectus, a, um essem byl bych vytáhl	passus, a, um essem byl bych vytrpěl
	2.	hortātus, a, um essēs	veritus, a, um essēs	profectus, a, um essēs	passus, a, um essēs
	3.	hortātus, a, um esset	veritus, a, um esset	profectus, a, um esset	passus, a, um esset
pl.	1.	hortātī, ae, a essēmus	veritī, ae, a essēmus	profectī, ae, a essēmus	passī, ae, a essēmus
	2.	hortātī, ae, a essētis	veritī, ae, a essētis	profectī, ae, a essētis	passī, ae, a essētis
	3.	hortātī, ae, a essent	veritī, ae, a essent	profectī, ae, a essent	passī, ae, a essent

Funkce konjunktivu plusquamperfekta ve větě hlavní

Konjunktiv plusquamperfekta může mít v hlavní větě různé významy. Z hlediska funkcí ve větě je konjunktiv plusquamperfekta blízký konjunktivu imperfekta.

plusquamperfekta kondicionál přítomný. Z kontextu by však mělo být zřejmé, zda se jedná o přítomnost či minulost.

Nerealita v minulosti

Konjunktiv plusquamperfekta vyjadřuje, že nějaký děj je pokládán v minulosti za nereálný, tedy že se neuskutečnil, protože nebyla splněna nějaká podmínka apod. Do češtiny se překládá pomocí kondicionálu minulého.

Epistulam tuam libenter lēgissem. Byl bych si rád přečetl tvůj dopis.

Konjunktiv plusquamperfekta vyjadřující nerealitu v minulosti se neguje pomocí zápornky *nōn*.

Hominēs iniūstōs nōn dēfendissem. Nebyl bych bránil nespravedlivé lidi.
Iīs temporibus fēliciter vīxissem. V těch dobách bych byl žil šťastně.

Nereálný konjunktiv plusquamperfekta ve větě hlavní se často vyskytuje v rámci podmínkových vět, viz 28. lekce.

Přání nesplnitelné v minulosti

Konjunktiv plusquamperfekta vyjadřuje také přání nesplnitelné v minulosti (tj. přání, o němž již mluvčí ví, že se nesplnilo). Přací konjunktiv plusquamperfekta je doplněn částicí *utinam* „kéž“. Do češtiny se překládá pomocí částice „kéž“ s kondicionálem minulým.

Utinam vēnisset! Kéž by byl přišel!
Utinam id dīxissēmus! Kéž bychom to byli řekli!

Přací konjunktiv plusquamperfekta se neguje pomocí zápornky *nē*, stejně jako ostatní přací konjunktivy. Je-li přítomna negace, není nutné používat částici *utinam*, protože *nē* jednoznačně vyjadřuje, že se jedná o přání a nikoliv o nerealitu.

(Utinam) nē id dīxisset. Kéž by to nebyl řekl!
(Utinam) nē mortuī essent! Kéž by nebyli zemřeli!

Tipy

Porovnání latinských konjunktivů a jejich překladů do češtiny

Izolované tvary latinských konjunktivů se do češtiny obvykle překládají pomocí těchto prostředků:

konjunktiv prézentu	ať + přítomný čas	ať (po)chválím, ať jsem (po)chválen
konjunktiv perfekta	ať + minulý čas	ať jsem (po)chválil, ať jsem byl (po)chválen
konjunktiv imperfekta	přítomný kondicionál	(po)chválil bych byl bych (po)chválen
konjunktiv plusquamperfekta	minulý kondicionál	byl bych (po)chválil byl bych býval (po)chválen

Na rozdíl od překladu indikativu perfekta a imperfekta není u izolovaných tvarů konjunktivu rozhodující dokonavost nebo nedokonavost.

Největší obtíže působí odlišení aktiva a pasiva u českého kondicionálu. Tvary pasiva musí vždy obsahovat tzv. příčestí trpné, které je zakončeno na „-n, -na, -no; -t, -ta, -to“ atd., ve tvarech aktiva je naopak přítomno pouze tzv. příčestí minulé činné, které je zakončeno na „-l, -la, -lo“ atd. Kondicionál se nepoužívá pro překlad izolovaných tvarů konjunktivu prézentu ani konjunktivu perfekta.

	konjunktiv prézentu	konjunktiv perfekta	konjunktiv imperfekta	konjunktiv plusquamperfekta
aktivum	<i>laudem</i> ať chválím	<i>laudāverim</i> ať jsem chválil	<i>laudārem</i> chválil bych	<i>laudāvissem</i> byl bych chválil
pasivum	<i>lauder</i> ať jsem chválen	<i>laudātus sim</i> ať jsem byl chválen	<i>laudārer</i> byl bych chválen	<i>laudātus essem</i> byl bych býval chválen

Slovní zásoba

aeger, gra, grum
 dēdūcō, ere, dūxī, ductum
 fīdus, a, um
 gaudium, iī, n.
 hospes, itis, m.
 impediō, ire, ivī, itum
 innocēns, entis
 intervallum, ī, n.
 metuō, ere, metuī, – +ak.
 mūtus, a, um
 nāvīgō, āre, āvī, ātum
 ōlim
 perditus, a, um
 prae +abl.
 prōpositum, ī, n.
 propterea
 ▪ propterea quod
 Quirīs, itis, m.
 reditus, ūs, m.
 somnium, ī, n.
 supplicium, iī, n.
 surdus, a, um
 vātēs, is, m.
 vehemēns, entis
 vehementer
 vinculum, ī, n.

nemocný
 odvést, přivést, přimět k něčemu
 věrný, spolehlivý
 radost
 host
 bránit, překážet
 nevinný, poctivý, řádný
 vzdálenost, interval
 bát se (čeho, koho)
 němý
 plavit se, plout
 kdysi
 ztracený, nešťastný, ubohý, zkažený, špatný
 před, vůči, vzhledem k, kvůli
 záměr, úmysl, předsevzetí
 proto
 ▪ protože
 římský občan, Říman
 návrat
 sen
 trest, pokuta
 hluchý
 věštec
 silný, prudký
 silně, velmi, rozhodně
 provaz, pouto

Cvičení

1. K indikativu prézentu doplňte požadované tvary

ind. prez.	ind. pf.	ind. plpf.	ind. fut. II	konj. pf.	konj. plpf.
appellās					
tangit					
ūtimur					
loqueris					
dēcernitis					
prohibēmus					
offendor					
timent					
ēicitur					
diligimur					
permittō					
cadit					
patiuntur					
adsunt					
putāminī					

2. Převeďte ze singuláru do plurálu nebo naopak

persecūtus sīs, restituerit, poposcerim, revocātae sint, fuerimus, ēgressī sīmus, monueritis, captum sit

cessisset, rīsissem, ultus esset, neglēxissētis, pollicitae essēmus, potuissēs, empta essent, vīdissent

3. Převeďte z aktiva do pasiva nebo naopak

mīsisēs, cōnfixerit, commōvit, tēctī essent, oppressus erat, interrogāveris, liberātī eritis, ducta est, accēperint, addūcās, prōdidisset, dēsertae erāmus, vīcistī, coēgeris, cōgeris, corrumpit, corrūpit, vulnerātus essēs, relictī sītis, pulsī erant, trāditus sum, amāta essem, iussissent, tolleret, tribuit, petivisse

4. Doplněte

ať píše		
ať je psán	scribātur	
ať (na)psal		konj. pf. akt.
ať byl (na)psán		
(na)psal by		
byl by (na)psán		
byl by (na)psal		
byl by býval (na)psán		

	moneās	
ať jsi napomenul		
		konj. impf. akt.
byl bys napomenul		
ať jsi napomenut		
		konj. pf. pas.
	monērēris	
		konj. plpf. pas.

5. Přiřadte k sobě latinské tvary a překlad

1. ať byl kárán	a. castīgātus esset
2. ať je kárán	b. castīgābat
3. ať kárá	c. castīgābātur
4. ať pokáral	d. castīgābit
5. až bude pokárán	e. castīgābitur
6. až pokará	f. castīgābitur
7. bude kárán	g. castīgāret
8. bude pokárán	h. castīgārētur
9. byl by býval pokárán	i. castīgārī
10. byl by pokáral	j. castīgātum esse
11. byl by pokárán	k. castīgātur
12. byl kárán	l. castīgātus erat
13. byl pokárán	m. castīgātus erit
14. být kárán	n. castīgātus est
15. dříve byl pokárán	o. castīgātus sit
16. dříve pokáral	p. castīgāverat
17. je kárán	q. castīgāverit
18. káral	r. castīgāverit
19. káral by	s. castīgāvisse
20. pokará	t. castīgāvisset
21. pokáral	u. castīgāvit
22. že byl pokárán	v. castīget
23. že pokáral	w. castīgētur

6. Přeložte

audī – mittī – vidī – virī – statuī – mortī
 persuādet – colet – nāviget
 faciāmus – nuntiāmus
 scriberis – cōnāberis – dūxeris – lateris – aderis – parēris – numeris
 relinqueris – reliqueris
 zaháněli – zahnali – dříve zahnali – zahnali by – byli by zahnali
 pokládáš – položíš – ať pokládáš – ať jsi položil – položil bys
 až se narodí – narodí se – ať se narodí – že se narodil – rodí se – narodit se
 leželi jsme – házeli jsme – budeme ležet – hodíme – ať jsme leželi – ať jsme hodili – že
 jsme leželi – že jsme hodili – ať ležíme – ať hodíme – leželi bychom – házeli bychom
 – lež – hod' – ležte – hodte

7. Vyberte, které tvary jsou / mohou být konjunktivy a rozřídte je podle druhu konjunktivu

poscēs, tribuant, dederis, proficiscētur, dedit, pariet, pariet, resistunt, sēnserat, relinqueris, necēs, rūperis, aderis, ēmissent, uterētur, parātus es, sītis, cōfessī erāmus, permiseris, negārent, cavent, ōrent, interficiēris, mortuus sit, mīserit, pārent, potuissētis, proficiscere, prōmitterem, videāris

8. K rozkazu doplňte zákaz (obě možnosti)

dēfende!
venīte!
vigilā!
incendite!
sequere!
ades!
verēre!
respondēte!
iace!
fugite!
adiuvā!
compōnite!
quaere!

9. Z přání nesplnitelného v přítomnosti vytvořte přání nesplnitelné v minulosti

1. Utinam plūrēs epistulās acciperem!
2. Utinam nē eōs adiuvāre dēsisterēs!
3. Utinam nē cīvēs illum virum creārent!
4. Utinam nē glōriōsus essēs!
5. Utinam id factum esse negārent!
6. Utinam adesset in iūdiō! (podle Cic. Q. Rosc. 12)
7. Utinam beneficiū vestrī memor esset!
8. Utinam tacērent!

10. Doplňte konjunktiv pro vyjádření přání podle smyslu. Je-li více možností, uveďte, jak se mezi sebou liší.

1. Utinam tēcum loquī (*ego, posse*) _____! Sed tū abes.
2. Utinam parentēs mihi vērūm (*dīcere*) _____! Sed mentīti sunt.
3. Utinam, patrēs cōscriptī, Kalendīs Sextilibus (= Augustīs) adesse (*ego, posse*) _____! (Cic. *Phil.* 1, 14)
4. Utinam vērūm (*esse*) _____!
5. Utinam nē cīvēs lēgēs (*neglegere*) _____! Scīmus enim lēgēs ā cīvibus saepe violārī.

6. Utinam dī immortalēs id (*facere*) _____! (podle Cic. *Mil.* 103)
7. Utinam tēcum (*ego, esse*) _____, pater! Sed āfuī et tēcum esse nōn potuī. (podle Sen. *contr.* 2, 4, 11)

11. Větu spojte s popisem situace, ve které byla vyslovena

1. Utinam discipulī plūra didicissent!
2. Utinam mihi saepius scriberēs!
3. Utinam mihi saepius scripsissēs!
4. Utinam nē dēcessissēs!
5. Utinam nē quid malī accidat!
6. Utinam nē quid malī acciderit!
7. Utinam tē mox videam!
8. Utinam discipulī bene discant!

Lituji, že jsi odešel.

Matka čeká na děti, které se opozdily.

Povzdech nad nízkým počtem dopisů, které od tebe dostávám.

Povzdech nad nízkým počtem dopisů, které jsem od tebe dostal.

Povzdech učitele nad špatnými výsledky žáků.

Přání učitele na začátku školního roku.

Přání, aby se nestalo něco zlého.

Přeji si, abych tě brzy uviděl, a doufám, že se to stane.

12. Vyberte správný tvar či správné tvary. Vysvětlete rozdíly.

1. Nē (*contempseris, contemnātis, contemnerētis, contemnētis, contempserās*) aliōs hominēs!
2. Utinam falsus vātēs (*sim, essem, fuerō, fuerim, fuisset*)!
3. Ei imperāvērunt, ut eam rem quam celerrimē (*perfēcerit, perfēcisset, perficeret, perficiat*).
4. Vidē, nē quid ei (*dēsit, dēssset*).
5. Vergīnius (*arruptum esse, arripī*) iubet hominem et in vincula (*ductum esse, dūcī, ductum īrī*). (Līv. 3, 13, 4)
6. Nē (*fueris, fueritis, sīs, sītis, essēs, essētis, fuissēs, fuissētis*) curiōsus!
7. Nam ille mē vetuit domum (*vēnisse, venīre, venīrī*). (Plaut. *Epid.* 67)
8. Dīcam tamen vērē: plūs quam (*accēperās, accēpissēs, accipiēbās*) reddidistī. (Cic. *fam.* 3, 13, 1)
9. Nē (*dīxeris, dīxerās*) tē oleum et operam (*perdidisse, perditum esse, perdī, perdere*).

13. Doplňte, co by kdo NEdělal v přítomnosti a v minulosti. Vyberte výrazy z nabídky a poté doplňte vlastní příklady.

Mentīrī, puerōs cantāre cōgere, prīncipēs corrumpere, in urbe diū morārī, animō dēficere, sorōrem eius uxōrem dūcere, reum dēfendere, id permittere.

Amīcus meus

Bonī

Hominēs

Ille

Magister

Ōrātor

Parentēs

Vir audāx

14. Přeložte do češtiny a rozlište typy konjunktivů (přací, rozvažovací, vyjadřující pobídku, zákaz, podmínku atd.)

1. Utinam negent! (Cic. *Verr.* II 4, 19)
2. Utinam fēcisset! Nōn supplicium dēprecārer,¹⁵ sed praemium postulārem. (Cic. *Rab. perd.* 31)
3. Quid ego faciam nunc? Cōnsilium ā tē petō. (podle Plaut. *Epid.* 255)
4. Utinam, Quirītēs, virōrum fortium atque innocentium cōpiam magnam habērētis! (podle Cic. *Manil.* 27)
5. Tū, sī intervallum longius erit meārum litterārum, nē sis admirātus; eram enim āfutūrus mēse Aprīli. (Cic. *fam.* 7, 18, 3)
6. Oleum nē addideris. (Cato *agr.* 158, 2)
7. Utinam Cotta Sardiniam teneat! (podle Cic. *Att.* 10, 16, 3)
8. Malum nē aliēnum fēcēris tuum gaudium. (Publil. *M* 72)
9. Utinam, Servī, colloquī potuissēmus inter nōs! (podle Cic. *fam.* 4, 1, 1)
10. Utinam neque ipsum neque mē paeniteret! (Cic. *Flacc.* 76)
11. Utinam dīcere possim carmina digna deā! (podle Ovid. *met.* 5, 344)
12. Assem nē dederis crēdiderisve¹⁶ lupō. (Mart. 7, 10, 8)
13. Sed omittāmus ōrācula; veniāmus ad somnia. (Cic. *div.* 1, 39)
14. Utinam esset illī frāter. (Sen. *Med.* 125)
15. Utinam quidem hoc prōpositum sequī ōlim fuisset animus tibi.¹⁷ (Sen. *epist.* 68, 12)
16. Nē invideris frātrī tuō. (podle Sen. *dial.* 11, 9, 7)
17. Utinam aut hic surdus aut haec mūta facta sit! (Ter. *Andria* 461)
18. Nē vōs quidem, iūdicēs – iī, quī mē absolvistis, mortem timueritis. (Cic. *Tusc.* 1, 41, 98)

¹⁵ *dēprecor, āri, ātus sum* „prosit za odvrácení (zlého), odvracet prosbami, prosit za odpuštění, vyprošovat“

¹⁶ *crēdō, ere*: „věřit, svěřit“; *-ve* „nebo“ (příklonka, připojuje se za slovo)

¹⁷ *animus mihi est*: „mám úmysl, touhu, vůli, odvahu...“

15. K základnímu slovesu uveďte odvozeniny

premere: re _____, d _____, op _____
 facere: c _____, d _____, per _____, int _____ a _____
 legere: ě _____, dī _____, int _____, neg _____
 mittere: dē _____, prae _____, r _____, c _____, ā _____,
 dī _____, pr _____, o _____, pe _____
 statuere: in _____, cō _____, r _____

16. Přeložte do latiny

1. Kéž by se byli přiznali!
2. Kéž by byla naděje na šťastnější život!
3. Kéž před oním neštěstím uprchli z města!
4. Kéž by tito lidé nebyli bývali pokládáni za nevinné!
5. Kéž už přijdou poslové a donesou mi tvůj dopis!
6. Kéž by mě nebolela hlava!
7. Kéž bych byl poslechl jejich rady a odešel z města!
8. Neboj se neznámých věcí.
9. V oné době bych to nebyl pochopil.
10. Kdo by mi to byl mohl vyčítat (tj. předhazovat)?
11. Neříkej mi, že jsem s tebou mluvil.
12. Kéž lékař přišel k nemocnému včas!
13. Neklesej na mysl a neztrácej naději!
14. Ty bys mu důvěřoval?

16. Přčtete si text a splňte požadované úkoly

Cicero Terentiae scribit (Cicero,¹⁸ upraveno, zkráceno)

TULLIUS S. D. TERENTIAE ET TULLIAE ET CICERONI SUIS.

Ego **minus** saepe do ad vos litteras quam possum, propterea quod cum omnia mihi tempora sunt misera, tum vero, cum aut scribo ad vos aut vestras (litteras) lego, conficior lacrimis et id pati non possum. Utinam minus vitae cupidi fuissetus! Certe nihil aut non multum in vita mali vidissetus. Si haec mala fixa sunt, ego vero te quam primum,¹⁹ mea vita, cupio videre et in tuo complexu emori, quoniam neque **di**, quos tu castissime **coluisti**, neque homines, quibus ego semper servivi, nobis grati fuerunt.

¹⁸ Marcus Tullius Cicero. *Epistulae ad familiares* 14, 4. (Cic. *fam.* 14, 4)

¹⁹ *quam primum* „co nejdříve“

Nos Brundisi apud M. Laenium Flaccum dies XIII fuimus, virum optimum, qui periculum fortunarum et capitis sui prae mea salute neglexit neque legis improbissimae **poena** deductus est, quo minus²⁰ hospiti et amicitiae ius officiumque praestaret. Huic utinam aliquando gratiam persolvere possimus! Habebimus (gratiam) quidem semper.

Brundisio profecti sumus a. d. II Kal. Mai. Per Macedoniam Cyzicum petebamus. O me perditum, o me adflictum!²¹ Quid nunc? Rogem te, **ut venias**, mulierem aegram et corpore et animo **confectam**? **Non rogem**? Sine te igitur **sim**? Opinor, sic **agam**: si est spes nostri reditus, eam confirmes et rem adiuves; sin, **ut ego metuo**, transactum est, quoquo modo potes, ad me fac venias.²² Unum hoc **scito**: si te habebo, non mihi videbor plane mortuus esse. Sed quid Tulliola mea **aget**? Iam id vos **videte**; mihi deest consilium. Sed certe, **quoquo** modo se res habebit, illius misellae et matrimonio et famae servire opus est. Quid? Cicero meus quid aget? Iste vero sit in sinu semper et complexu meo. Non possum plura iam scribere; impedit maeror.

Tu quid egisti? Utrum aliquid tenes an, quod metuo, plane spoliata es? Cura, ut valeas et sic existimes me vehementius tua miseria quam mea commoveri.

Mea Terentia, fidissima atque optima uxor, et mea carissima filiola et spes reliqua nostra, Cicero, valete.

Prid. Kal. Mai. Brundisio.

Odpovězte na gramatické otázky

1. Číslovky a data v textu rozepište slovy.
2. Porovnejte věty *ut venias* a *ut ego metuo*. V čem se liší? Jak se přeloží spojka *ut*? Proč?
3. Proč je ve větě *non rogem* záporka *non*?
4. Určete následující tvary: *di*, *coluisti*, *quoquo*, *agam*, *minus*, *confectam*, *poena*, *sim*, *aget*, *scito*, *videte*.
5. Najděte v textu konjunktivy vyjadřující přání. O jaké přání se jedná?
6. Jsou v textu konjunktivy, které by bylo možné nahradit imperativem?
7. Jsou v textu konjunktivy vyjadřující nerealitu?
8. Vyhledejte, jaké typy infinitivních konstrukcí se v textu objevují a jaké jsou v nich infinitivy.

Odpovězte na otázky týkající se obsahu a slovní zásoby

1. Jak Cicero oslovuje Terentii?
2. Kdo je Tullia a Cicero? Jak je označuje?
3. V textu jsou tři zdvojnásobky. K jaké osobě se vztahují?
4. Odhadněte, od jakých slov jsou odvozeny následující zdvojnásobky: *parvulus*, *igniculus*, *uxorcula*, *corpusculum*, *ocellus*, *negotiolum*, *filiolus*.

²⁰ *quō minus = ut eō minus* „aby tím méně“

²¹ tzv. akuzativ zvolací „ach já...“

²² *fac veniās = fac ut veniās* (po imperativu *fac* je možná konstrukce bez spojky *ut*).

5. Vzpomenete si na slova, která končí na *-culum*, ale nejsou zdobnělinami?
6. O co je potřeba se postarat v souvislosti s Tullii?
7. Co Cicero požaduje po Terentii?

Slovní zásoba

agō, ere, ēgī, āctum	dělat, konat, hnát
▪ āctum est	▪ je to vyřízeno, rozhodnuto, je konec, je veta (po někom)
adflīctus (afflīctus), a, um	sražený (na zem), zničený, zdcený, ubohý, utrápený
Brundisium, ī, n.	Brundisium (dnes Brindisi, přístavní město v Kalábrii)
castus, a, um	mravně čistý, bezúhonný, nezištný, cudný, posvátný
complexus, ūs, m.	objetí, objímání, náruč
Cyzicus, ī, f.	Kyzikos (obchodní fryžské město v Propontidě)
ēmōrior, ī, mortuus sum	zemřít
filiola, ae, f.	dceruška (zdrobnělina)
fixus, a, um	nezměnitelný, jistý
habēō, ēre, habuī, habitum	mít
▪ rēs sē habet	▪ věc se (nějak) má, je (nějaká) situace
maeror, ōris, m.	zármutek, nárek, žal
misellus, a, um	velmi ubohý, nešťastný (zdrobnělina)
opīnor, āri, ātus sum	myslet si, domnívat se
perīculum, ī, n. + gen.	nebezpečí (pro něco)
persolvō, ere, solvī, solūtum	zaplatit, dát, udělat (něco pro někoho)
▪ grātiām persolvere	▪ odvděčit se
sinus, ūs, m.	záhyb, nitro klín, útočiště
spoliō, āre, āvī, ātum	oloupit
trānsigō, ere, ēgī, āctum	provést, vyřídit, projednat, dokončit
▪ trānsāctum est	▪ je konec, je to projednáno, vyřízeno

Živá slova

Cave ne cadas.

Difficile est satiram non scribere.

Hoc ne feceris.

In vicem.

Ne piscem natate docueris.

Nomen nescio. (n. n.)

Nullum putaveris locum sine teste.

Pium desiderium.

Utinam falsus vates sim.

dēsīderium, īī, n.	touha, přání	
satira, ae, f.	satira	satira
–, vicis (gen.), f.	střídání	viceprezident

28. lekce

Gramatika

Konjunktiv perfekta a plusquamperfekta ve větách vedlejších

Konjunktivy perfekta a plusquamperfekta se používají zejména v některých větách vedlejších. V této lekci se zaměříme na věty časové s *cum historicum* a na věty podmínkové.

Cum historicum

Věty s *cum historicum* vyjadřují minulé děje, spojka *cum* se překládá jako „když“ (viz 17. lekce). Mohou se v nich objevit dva konjunktivy:

- konjunktiv imperfekta
- konjunktiv plusquamperfekta

Konjunktiv imperfekta vyjadřuje současnost, tj. že se děj věty vedlejší odehrával ve stejnou dobu jako děj věty hlavní. Věta vedlejší často popisuje okolnosti nebo širší rámec děje věty hlavní.

Cum Hannibal ad Rōmam appropinquāret, Rōmānī urbem mūniēbant.
Když se Hanibal přibližoval k Římu, Římané opevňovali město.

Konjunktiv plusquamperfekta vyjadřuje předčasnost, tj. že se děj vedlejší věty odehrál před dějem věty hlavní.

Cum Hannibal in Italiam vēnisset, Rōmānōs vīcit.
Když Hanibal přišel do Itálie, porazil Římany.

Ve větě hlavní je v obou typech vět indikativ minulého času nebo prézens historický. Při překladu do češtiny se používá oznamovací způsob minulého času, případně prézentu historického. Konjunktiv imperfekta se obvykle překládá minulým časem nedokonavých sloves, konjunktiv plusquamperfekta minulým časem dokonavých sloves. Záporka ve větě hlavní i vedlejší je *nōn*.

Přehled vět s *cum historicum* a jejich překlad do češtiny je uveden v následující tabulce:

	věta vedlejší	věta hlavní
současnost	<i>cum</i> + konjunktiv imperfekta když + indikativ min. času (nedokonavých sloves)	indikativ minulého času nebo přezentu historického indikativ min. času / prez. hist.
předčasnost	<i>cum</i> + konjunktiv plusquamperfekta když + indikativ min. času (dokonavých sloves)	indikativ min. času / prez. hist. indikativ min. času / prez. hist.

Podmínkové věty

Podmínkové věty se v latině dělí na **tři základní typy** (reálné, nereálné, potenciální). Všechny typy mají spojky *sī* a *nisi*, které se překládají různě podle typu věty (*sī* jako „jestliže, -li, když, kdyby“ a *nisi* jako „jestliže ne, když ne, kdyby ne“).²³

Odlišnosti jednotlivých typů vět se projevují v indikativech a konjunktivech, které se v nich používají. Pozornost zde bude věnována zejména základním formám podmínkových vět, v nichž je ve větě hlavní i vedlejší stejný způsob a čas. Vedle toho existuje řada tzv. smíšených souvětí, která jsou podrobněji probírána v rámci latinské syntaxe.

Věty reálné

Věty reálné vyjadřují děj, který je představen jako skutečný. Spojka *sī* se překládá jako „jestliže, -li“, spojka *nisi* jako „jestliže ne“.

Používají se v nich **indikativy všech časů**. V základním schématu se uvádí stejný indikativ v obou větách. Může se v nich však také objevit indikativ plusquamperfekta pro vyjádření předčasnosti před jiným dějem minulým a indikativ futura II pro předčasnost před jiným dějem budoucím (viz lekce 17. a 22).

Věty nereálné

Věty nereálné představují děj, který se neuskutečňuje nebo se nemůže uskutečnit. Spojka *sī* se překládá jako „kdyby“ a spojka *nisi* jako „kdyby ne“. Používají se v nich **konjunktivy imperfekta a plusquamperfekta** ve větě hlavní i vedlejší, které jsou v případě potřeby negovány zápornkou *nōn*.

Konjunktiv imperfekta vyjadřuje nerealitu v přítomnosti, tj. děj, který se v přítomnosti neodehrává nebo se nemůže odehrávat. Do češtiny se překládá kondicionálem přítomným.

Sī bene labōrārent, laudārentur. Kdyby dobře pracovali, byli by chváleni.
(tj. ale nepracují dobře, a proto nejsou chváleni)

Nisi bene labōrārent, nōn laudārentur. Kdyby dobře nepracovali, nebyli by chváleni.
(tj. ale pracují dobře, a proto jsou chváleni)

Konjunktiv plusquamperfekta vyjadřuje nerealitu v minulosti, tj. děj, který se v minulosti neodehrál nebo nemohl odehrát. Pro odlišení od nereality v přítomnosti s konjunktivem imperfekta ho do češtiny překládáme kondicionálem minulým.

²³ Základní výklad o podmínkových větách je součástí 17. lekce.

Sī bene labōrāvissent, laudātī essent. Kdyby byli dobře pracovali, byli by bývali chváleni.
(tj. ale nepracují dobře, a proto nejsou chváleni)

Nisi bene labōrāvissent, nōn laudātī essent. Kdyby nebyli dobře pracovali, nebyli by bývali chváleni. (tj. ale nepracovali dobře, a proto nebyli chváleni)

Kondicionál minulý se však používá spíše pro překlad izolovaných vět, protože není běžně užívaným jazykovým prostředkem. Zejména v mluveném projevu se v češtině dává přednost kondicionálu přítomnému a zařazení do minulosti se uskutečňuje pomocí časových určení (např. „tehdy“, „před lety“) nebo na základě kontextu.

Věty potenciální

Podmínkové věty potenciální vyjadřují děj, jehož realizaci mluvčí představuje jako možnou v přítomnosti a budoucnosti. Tím se liší od vět nereálných, které podávají děj jako nerealizovaný nebo nerealizovatelný. Používají se v nich tzv. potenciální konjunktivy prézentu a perfekta, které se negují pomocí zápornky *nōn*. **Oba konjunktivy** se vztahují **k přítomnosti a budoucnosti**, liší se však v tom, zda vyjadřují děj dokončený nebo nedokončený:

- **konjunktiv prézentu** vyjadřuje děje možné v přítomnosti a budoucnosti a popisuje je jako **nedokončené**, tj. v jejich průběhu. Do češtiny se proto obvykle překládá nedokonavými slovesy.
- **konjunktiv perfekta** vyjadřuje děje možné v přítomnosti a budoucnosti a popisuje je jako **dokončené**. Do češtiny se proto obvykle překládá dokonavými slovesy.

Na rozdíl od vět reálných a nereálných čeština nemá zvláštní výrazové prostředky pro vyjádření potenciality. Spojka *sī* se překládá jako „jestliže“ nebo „kdyby“ a spojka *nisi* jako „jestliže ne“ nebo „kdyby ne“. Konjunktivy se mohou přeložit kondicionálem přítomným nebo oznamovacím způsobem budoucího, případně přítomného času. Někdy se v češtině mohou objevit slova naznačující potencialitu, např. „tak“, „snad“ (např. „kdyby tak přišel...“).

Sī bene labōrent, laudentur. Kdyby dobře pracovali, byli by / budou chváleni
Jestliže budou dobře pracovat, budou chváleni.
(Tj. je možné, že dobře pracují / budou pracovat, a pak budou chváleni.)

Sī amīcus meus adsit, omnia ei narrem. Kdyby tu (tak) byl můj přítel, všechno bych mu vyprávěl.
(Tj. pokládám za možné, že tu přítel bude.)

Nisi id bene fēcerint, nōn laudātī sint. Kdyby to dobře neudělali, nebyli by/ nebudou pochváleni.
Jestliže to dobře neudělají, nebudou pochváleni.
(Tj. je možné, že to neudělají dobře a pak nebudou pochváleni.)

Sī amīcus meus vēnerit, omnia ei dixerim. Kdyby (tak) přišel můj přítel, všechno bych mu řekl.
(Tj. pokládám, za možné, že přítel přijde.)

Překlad těchto vět sice mnohdy splývá s překladem vět nereálných nebo vět reálných v budoucnosti, v latině však jsou mezi nimi významové rozdíly. Důležitý je zejména protiklad mezi nereálnými větami na straně jedné a potenciálními a reálnými futurálními větami na straně druhé. Potencialita a realita v budoucnosti jsou si totiž významově velmi blízké.

Sī amīcus meus adesset, omnia ei narrārem.

Kdyby tu můj přítel byl, všechno bych mu vyprávěl.

Nerealita, tj. přítel zde není.

Sī amīcus meus adsit, omnia ei narrem.

Kdyby tu (tak) byl můj přítel, všechno bych mu vyprávěl.

Potencialita, tj. domnívám se, že tato situace může nastat.

Sī amīcus meus aderit, omnia ei narrābō.

Jestliže tu bude můj přítel, budu mu všechno vyprávět.

Realita, tj. vyjadřuji přesvědčení, že se to opravdu stane.

Při překladu vět s „kdyby“ do latiny je třeba z kontextu usoudit, zda se jedná o potencialitu, nebo o nerealitu. Potentialitu může signalizovat např. imperativ nebo budoucí čas ve větě hlavní (např. „Kdybych ho potkal, budu ho od tebe pozdravovat.“).

Tipy: různé způsoby vyjadřování příslovečných vět

Některé příslovečné věty lze vyjadřovat různými způsoby. Vedle spojkových vět se může jednat např. o konstrukce participia spojitěho nebo ablativu absolutního. Příkladem mohou být věty časové s *cum historicum*. Překlad pomocí participiálních konstrukcí se řídí pravidly pro participium spojitě nebo ablativ absolutní, a proto není vždy možné participiální konstrukce použít.

Příklady

Když hrozila bouře, zamířili do přístavu:

cum historicum: *Cum tempestās imminēret, portum petivērunt.*

ablativ absolutní: *Tempestāte imminente portum petivērunt.*

Když posel mluvil, všichni mu nadávali:

cum historicum: *Cum lēgātus loquerētur, omnēs eum vituperābant.*

participium spojitě: *Omnēs lēgātum loquentem vituperābant.*

Když bylo město dobyto, obyvatelé byli vyhnáni:

cum historicum: *Cum urbs expugnāta esset, incolae expulsī sunt.*

ablativ absolutní: *Urbe expugnātā incolae expulsī sunt.*

Když bylo město dobyto, bylo vojáků vypleněno:

cum historicum: *Cum urbs capta esset, ā militibus vastāta est.*

participium spojitě: *Urbs capta ā militibus vastāta est.*

Když byl stát v nebezpečí, byl volen diktátor:

cum historicum: *Cum rēs pūblica in periculō esset, dictātor creābātur.*

participiální konstrukce: nelze (sloveso *esse* nemá participium přezentiva aktiva)

Slovní zásoba

acquirō (acquirō), ere, quīsivī, quīsītum
 adsuēsco (assuēsco), ere, ēvī, ētum
 advehō, ere, vēxī, vectum
 ▪ advehor, ī, vectus sum
 ante
 Apollō, inis / ōnis, m.
 astrum, ī, n.
 Carthāginiēnsēs, ium, m.
 citō (komp. citius, superl. citissimē)
 cōgnōmen, inis, n.
 cōsentiō, īre, sēnsī, sēnsūm
 cōsequor, sequī, secūtus sum
 corōna, ae, f.
 crucifigō, ere, fixī, fixum
 cūctor, ārī, ātus sum
 dēvincō, ere, vicī, victum
 dīmico, āre, āvī, ātum
 ēloquentia, ae, f.
 etiāmsī
 expleō, ēre, ēvī, ētum
 exspectātiō, ōnis, f.
 facinus, oris, n.
 fluvius, iī, m.
 forsitan
 fovea, ae, f.
 gladius, ī, m.
 illūc
 inquirō, ere, sīvī, sītum
 itēm
 laus, laudis, f.
 māne
 monumentum, ī, n.
 obtemperō, āre, āvī, ātum +dat.
 patrimonium, iī, n.
 paulō
 ▪ paulō post
 ▪ paulō ante
 post
 prope
 quiēs, ētis, f.
 quōmodo
 retineō, ēre, uī, retentum
 sēditiō, ōnis, f.
 sonus, ī, m.
 trānsitus, ūs, m.
 vēritās, ātis, f.
 vērum

získávat, mít větší zisk, zvětšit zisk, vydělat
 zvyknout si
 přivést, dovézt
 ▪ přijíždět
 předtím
 Apollón, bůh světla, umění atd.
 souhvězdí
 Kartaginci
 rychle
 příjmení
 souhlasit, shodovat se, domluvit se, spiknout se
 následovat, pronásledovat, dohonit, získat, nabýt
 věnec, koruna
 ukřížovat, přibít na kříž
 váhat
 zcela porazit, podmanit
 bojovat
 výmluvnost
 i když, ačkoliv, i kdyby
 splnit, vyplnit, naplnit
 očekávání
 čin, zločin, provinění
 řeka, tok, proud
 snad, možná
 jáma
 meč
 tam, onam (na otázku kam?)
 pátrat, vyzvídat, vyšetřovat (soudně)
 rovněž
 chvála, pochvala, sláva, slavný čin
 ráno
 památka, pomník, hrobka
 poslouchat, být poslušný
 majetek, dědictví
 o málo, o něco, o trochu
 ▪ o něco později, zanedlouho potom
 ▪ nedávno, před chvílí
 poté, potom
 skoro, téměř
 klid, odpočinek, spánek
 tázací jak, jakým způsobem; vztažné jak
 zadržet, udržet, mít
 povstání, nepokoj, spor, vzpoura, odboj
 zvuk
 přechod, průchod
 pravda
 avšak, však, ale

Cvičení

1. Doplněte výrazy do vět, přeložte podmínkové věty a zařaďte je k jednotlivým typům

1. Felēs,²⁴ sī cantant, ab hominibus saepe (*pūnīre*) _____ .
2. Cicero, sī diūtius (*vīvere*) _____ , plūrēs librōs scrīpsisset.
3. Cicero, sī (*vīvere*) _____ , mōrēs multōrum pīncipum reprehenderet.
4. Si bellum imminēbit, dux magnā vōce mīlītēs ad bellum (*vocāre*) _____ .
5. Sī omnēs hominēs modestī essent, fēliciōrēs (*esse*) _____ .
6. Sī quis tē (*interrogāre*) _____ , quid respondeās?
7. (*Dēfendere*) _____ ab amicīs, sī amicōs dēfendēs.
8. Coriolānus agrum Rōmānum populātus esset, nisi eum precēs mātris et uxōris (*retinēre*) _____ .
9. Sī tē venīre (*vidēre*) _____ , laetābar.
10. Sī mē (*petere*) _____ , tibi id libenter dederim.
11. Sī id fēcissētis, num rēctē (*agere*) _____ ?
12. Sī hoc (*dīcere*) _____ , tē leviōrem putem.
13. Etiam nōs id (*facere*) _____ , sī potuissēmus.

2. Vyberte správný tvar nebo správné tvary. V případě více správných možností vysvětlete rozdíly.

1. Quae cum (*essent dicta, dicerentur, dicuntur*), discessimus. (Cic. *fin.* 4, 28, 80)
2. Vēnit enim Misēnum, cum ego (*essem, fuissem*) in Pompēiānō.²⁵ (Cic. *Att.* 15, 1, 2)
3. Cum ea (*nuntiārentur, essent nuntiāta, nuntiāvērunt, nuntiāverant*) Marcellō, lēgātōs extemplō²⁶ Syracūsās (*mīsīt, missī sunt*). (podle Liv. 24, 29, 5)
4. Cum lēgātī ad Caesarem (*vēnērunt, venīrent, vēnissent*) ōrātum, ut sibi ignōsceret, Caesar obsidēs (*dare, darī*) iubet. (podle Caes. *Gall.* 7, 12, 3)
5. Cum autem (*venīrem, veniēbam, vēnissēm*), Casca aderat. (podle Cic. *ad Brut.* 1, 18, 1)
6. Ego ad tē, sī quid (*audīverō, audīverim, audiō, audīvī*) citius, scrībam. (Cic. *Att.* 11, 24, 5)

²⁴ *fēlēs, is, f. / felis, is, f.* „kočka“

²⁵ *Pompēiānum, ī, n.* „statek u Pompejí“

²⁶ *extemplō* „hned“

3. Vytvořte místo vedlejších vět participiální konstrukce, je-li to možné

1. Cum rēx dormiret, servī eum occidērunt.
2. Cum urbs incēnsa esset, Nerō excidium²⁷ Troiae cantābat.
3. Cum captīvī caederentur, cīvēs tacēbant.
4. Quia tē aegrōtum esse vidēbam, medicum vocāvī.
5. Cum Hortensius dēfenderet, Valerius absolūtus est.
6. Cum multī hostēs interfectī essent, exercitus in castra reductus est.
7. Quia omnēs petēbant, senātōrēs bellum indixērunt.
8. Cum lēgātī Rōmam missī essent, dux hostium eōs clam persequī iussit.
9. Cum haec essent dicta, surrēximus. (podle Cic. *div.* 2, 150)

4. Vytvořte místo označených konstrukcí ekvivalentní vedlejší věty

1. **Nerōne imperātōre** Rōma incēnsa est.
2. **Militēs** hostēs **aggressī** prōsperō ēventū pugnāvērunt.
3. **Eō tacente** rēs ipsa loquēbātur.
4. **Rēge mortuō** omnēs gaudēbunt.
5. **Hīs rēbus gestīs** dux sē in castra recēpit.
6. **Rēge Perse captō** multī Macedōnēs Rōmae servivērunt. (podle Cic. *Tusc.* 3, 22, 53)
7. **Tē absente** id facere nōn audeō.
8. Rōmā **proficiscēns** ad tē litterās mittam.

5. Slovesa v závorce dejte do správného tvaru. Je-li více možností, vysvětlete rozdíly.

1. Cum haec (*scribere, ego*) _____ , ā Curiōne mihi nuntiātum est eum ad mē venīre. (Cic. *Att.* 10, 4, 7)
2. Ab eō petivērunt, ut eam causam (*suscipere*) _____ et pūblicē (*dēfendere*) _____ . (Cic. *Cluent.* 43)
3. Sī clāmōrem hominum audiunt, dormire nōn (*posse*) _____ .
4. Caesar hostēs in nostrōs impetum facere certior factus imperāvit, ut militēs castra (*movēre*) _____ .
5. Multī mortālēs, cum hostem (*effugere*) _____ , in flūmine mortuī sunt. (podle Liv. 1, 37, 2)
6. Quae cum (*dīcere*) _____ ille, finem fēcit. (Cic. *ac.* 2, 63)
7. Sī pānem (*habēre*) _____ , tibi darem.

²⁷ *excidium*, *iī, n.* „zničení, zkáza“

8. Si id dicam, ab omnibus (*reprehendere*) _____ .
9. Omnēs, quī in templō aderant, sacerdotem valdē orābant, nē diū (*loquī*) _____ .
10. Si tacuissēs, philosophus (*manēre*) _____ .
11. Vēnimus ad tē, quia (*scīre*) _____ tē otiōsum (*esse*) _____ .
12. Si tum urbs ab hostibus (*capere*) _____ , multī cīvēs (*interficere*) _____ multaeque domūs incendiō (*dēlēre*) _____ .
13. Si id puerīs (*permittere*) _____ , iis nocueris.

6. Spojte části vět

1. Caesar in Galliam celeriter profectus est	cum hostēs oppidum oppugnārent
2. castra nostra capta essent	cum in Hispāniā sēditiō orta esset
3. incolae ā duce Rōmānōrum auxilium petēbant	nē castra nostra caperentur
4. mentiātur	nē mentiātur
5. pater eum monet	nisi Caesar in Galliam celeriter profectus esset
6. senātus eō trēs legiōnēs mīsīt	sī eum in urbe vīderō
7. tibi dicam	sī id neget
8. tibi dixerim	sī quid novī cōgnōverim

7. Převeďte označenou část věty do pasiva nebo aktiva, je-li to možné

1. *Sī ā tē relictus sim, vīvere nōn possim.*
2. *Utinam omnēs vēritātem quaerent!*
3. *Quid tū fēcissēs, sī tē Tarentum mīsissēm?* (podle Cic. *fam.* 7, 12, 1)
4. *Aliquōs nunc amicum bovem nōmināre cōnstat.*
5. *Tirō ad tē dedisset litterās, nisi eum graviter aegrum Issi²⁸ reliquissem; sed nuntiant melius esse.* (Cic. *Att.* 6, 7, 2)
6. *Falsum est, mihi crēde, sī quid audīvistī.* (Cic. *fam.* 2, 13, 2)
7. *Sī istum hominem ēlēgeritis, libertās vōbīs ērepta sit.*
8. *Sē senātūs auctōritātī obtemperātūrōs esse dīxērunt.*
9. *Prōmīsērunt sē ad praetōrem litterās datūrōs esse.*

²⁸ *Issus*, i. f. „Issus“ (přimořské město na hranicích Sýrie a Kilikie)

8. Doplníte slova z nabídky do vět

clādēs, cōnsulem, esset, faciam, occīsus est, redditae sunt, vīxissent

1. Cum eae rēs agerentur, nova _____ nuntiāta est. (podle Liv. 23, 24, 6)
2. Sī quid erit certī, _____ tē statim certiōrem. (Cic. *fam.* 14, 24, 1)
3. Antigonus in proeliō, cum adversus Seleucum et Lysimachum dīmīcāret, _____ . (Nep. *reg.* 3, 2)
4. Eum sī ad Cannās _____ habuissēmus, melior et reī pūblicaē et nostra fortūna esset. (podle Liv. 25, 6, 5)
5. Servius cum _____ apud mē, ille cum tuīs litterīs VI Id. vēnit. (podle Cic. *Att.* 10, 15, 1)
6. Sī īī diūtius _____, magnam essent ēloquentiae laudem cōsecūtī. (podle Cic. *Brut.* 279)
7. Cum essem in castrīs ad fluvium P̄yramum, _____ mihi ūnō tempore ā tē epistulae duae, quās ad mē Q. Servilius mīserat. (Cic. *fam.* 3, 11, 1)

9. Přeložte do češtiny, určete označené výrazy a rozhodněte, o jaký typ podmínkové věty se jedná (v některých případech se může jednat o smíšená souvětí)

1. Sī quid in tē peccāvī, ignōsce; in mē enim ipsum peccāvī vehementius! (podle Cic. *Att.* 3, 15, 4)
2. Sī profectus erit, **faciam** tē certiōrem. (Cic. *fam.* 14, 11, 1)
3. Ergō ego nisi **peperissem**, Rōma nōn oppugnārētur; nisi filium habērem, **libera** in **liberā** patriā **mortua essem**. (Liv. 2, 40, 8)
4. Forsitan nōs quoque idem fēcissēmus, sī **data** fortūna **esset**. (Liv. 26, 13, 14)
5. Sī enim ita est, **vidē**, nē facinus faciās. (Cic. *fin.* 2, 29, 95)
6. Errat enim, sī quis beneficium accipit **libentius** quam **reddit**. (Sen. *epist.* 81, 17)
7. Marcelli quidem, nisi gladium Caesaris **timuissent**, **manērent**. (Cic. *Att.* 9, 1, 4)
8. Sī ad eam rem testēs **habeam**, faciam, quod iubēs. (Plaut. *Poen.* 971)
9. Mēns enim et ratiō et cōnsilium in senibus est; quī sī nullī fuissent, nullae omnīnō²⁹ cīvitatēs fuissent. (Cic. *Cato* 67)
10. Sī quis illūc mē vocat, veniō. (podle Cic. *Flacc.* 97)
11. Ea sī dixeris, **explēveris** omnem expectātiōnem nostram. (podle Cic. *de orat.* 1, 205)

²⁹ *omnīnō* „vūbec, úplně, zcela“

10. Přeložte do češtiny, určete označené tvary a uveďte, které věty vyjadřují současnost

1. Cum dělētī exercitūs **āmissaeque** Hispāniae (esse) **vidērentur**, vir ūnus rēs perditās restituit. (Liv. 25, 37, 1)
2. Num etiam, cum vēnissēmus, **liberē potuimus** sententiam dīcere? (Cic. *Att.* 14, 14, 2)
3. Cum magna in altō (marī) tempestās esset, vīs ventōrum **invītīs nautīs** in Rhodiōrum portum nāvem **coēgit**. (Cic. *inv.* 2, 32, 98)
4. Cum mihi lēgātī Ephesum obviam vēnissent, litterās **mīsī**, ut equitēs ex īnsulā statim **dēcēderent**. (podle Cic. *Att.* 6, 1, 6)
5. Et quod tunc fēcimus, cum hostem Hannibalem in Italiā habērēmus, id nunc, **pulsō** Italiā **Hannibale**, dēvictīs Carthāginiēnsibus, cūntāmur facere? (Liv. 31, 7, 5)
6. Quod (=et id) cum ille **dixisset** et satis **disputātum (esse)** vidērētur, in oppidum ad Pomponium **perrēximus** omnēs. (Cic. *fin.* 5, 32, 96)
7. Cum prope iam ad dēsperatiōnem pervēnissent, Hamilcarem imperātōrem fēcērunt. (Nep. *Ham.* 2, 3)
8. **Plūra** ōtiōsus (scripsī); haec cum essem in senātū, exarāvī.³⁰ (Cic. *fam.* 12, 20)

11. Doplňte větu tak, aby dávala smysl

1. Sī quid novī cōgnoverō, tibi _____
2. Nisi Gallī Caesarī obsidēs dedissent, _____
3. Cum tempestās imminēret, omnēs _____
4. Nisi fūrēs canem timuissent, _____
5. Sī possim, tibi _____
6. Nisi cōstiteritis, in fossam _____
7. Cum irātus est, nēmō audet _____
8. Cum hominem clārissimum in urbem ventūrum esse nuntiātum esset, _____

³⁰ *exarō, āre, āvī, ātum* „zorat, vyrýt, napsat“

12. Uvedte, zda je *vĕrum* adjektivum, substantivum nebo spojka. Pozorujte, ve kterých spojeních se objevuje *vĕrum* a ve kterých *vĕritās*.

1. Idem esse dīcēbat Sōcratēs **vĕritātem** et virtūtem. (Sen. *epist.* 71, 16)
2. **Vĕrum** haec ēmisit tē dīcis. (Cic. *Verr.* II 4, 27)
3. Id, quod dīcitur, **vĕrum** esse vidētur.
4. Dīc mihi **vĕrum**. (podle Cic. *ad Q. fr.* 2, 16, 5)
5. **Vĕrum** vōbīs dīcam id, quod intellexī, iūdicēs. (Cic. *Verr.* II 1, 23)
6. Nam ista **vĕritās**, etiamsī iūcunda nōn est, mihi tamen grāta est. (Cic. *Att.* 3, 24, 2)
7. Adsuēscēs et dīcere **vĕrum** et audīre. (podle Sen. *epist.* 68, 6)
8. Id **vĕrī** simile esse vidētur.
9. Incrēdibilem rem tibi narrō, sed **vĕram**: nescit esse sē caecam. (Sen. *epist.* 50, 2)
10. Nunc **vĕritātem** cum eīs ipsīs, quī docent, quaerimus. (Sen. *dial.* 8, 3, 1)
11. Sī dīcis tē mentīrī **vĕrum**que dīcis, mentīris. (podle Cic. *ac.* 2, 96)
12. Tum ille „**Vĕrum**,“ inquit, „ex mē audiēs, Catule.“ (Cic. *de orat.* 2, 152)

13. Přeložte do latiny

1. Kdybys mi byl napsal, že jsi nemocný, byl bych přišel a pomohl bych ti.
2. Cožpak by nebylo bývalo mnohem lepší říct pravdu?
3. Kdykoliv jsou sami, jsou smutní.
4. Kdykoliv přijde do města, všichni ji obdivují.
5. Kdyby se teď vojáci dali na pochod, nepřátelé by je viděli a zaútočili by na ně.
6. Kdyby se onoho dne vojáci dali na pochod, nepřátelé by je viděli a zaútočili by na ně.
7. Co jsem měl tehdy říct?
8. Když přišli poslové a oznámili, že městu hrozí nebezpečí, konzulové přikázali všem ženám a dětem odejít.
9. Kéž bychom se nevyhýbali velmi nesnadným věcem!
10. Když učitel přikázal žákům, aby četli, nikdo ho neposlechl.
11. Kdyby ti něco chybělo (tj. kdybys něco postrádal), rád ti to dám.
12. Kéž byla naplněna všechna jejich očekávání!
13. Když se zdálo, že není naděje na návrat, zpozorovali, že se k břehu přibližuje loď.

14. Vyberte správnou možnost

Utinam pecūniam magnam habērem!

- Mám vsazeno v loterii a přeji si vyhrát.
- Přeji si mít hodně peněz, ale nemám.
- Lituji, že jsem v minulosti neměl hodně peněz.

Tibi persuādēbam eum nihil patrī dīxissse.

- Snažil jsem se přimět tě k tomu, abys nic jemu ani otci neříkal.
- Snažil jsem se tě přesvědčit o tom, že otci nic neřekne.
- Snažil jsem se tě přesvědčit o tom, že otci nic neřekl.
- Neznamená nic, protože osobní zájmeno „ty“ je ve špatném pádě.

Quid faciam? Emamne hanc rem an nōn?

- Přemyslím, co mám dělat.
- Ptám se někoho jiného na to, co udělám.
- Ptám se sám sebe na to, co udělám.
- Přeji si koupit tu věc.

Lēgātus nuntiāvit Rōmānōs Gallōs vīcisse.

- Legát oznámil vítězství Římanů.
- Legát oznámil porážku Římanů Galy.
- Nelze rozhodnout, co se vlastně stalo.
- Věta není gramaticky správně, protože vedle sebe stojí dva akuzativy.

Utinam domum habeam!

- Přeji si mít dům, ale vím, že na to nikdy nebudu mít.
- Přeji si mít dům a je možné, že se mi můj sen splní.
- Přál jsem si mít dům, ale bohužel jsem ho nikdy neměl.

Nē pecūniam amīsissem!

- Ještě nevím, jestli jsem peníze doopravdy ztratil, doufám, že ne.
- Mám potvrzeno, že jsem ztratil peníze, a je mi to líto.
- Přeji si, abych pořád znova neztrácel peníze.

Utinam nōn paterētur!

- Kéž by tak teď netrpěl, ale bohužel trpí.
- Neznamená nic, ve větě je chyba.
- Kéž by v minulosti netrpěl, ale on bohužel trpěl.
- Kéž by se to teď netrpělo (chování apod.).

Nōnne herī sē in foveam cecidisse dixit?

- Nejsem si jist, zda opravdu spadl do jámy nebo to jen tvrdil.
- Všichni jsme ho viděli spadnout do jámy.
- Všichni dobře víme, že tvrdil, že spadl do jámy.
- Dobře víme, že se nakonec na kraji jámy zastavil a nespadol do ní.
- Nejsem si jist, zda včera říkal, že spadl do jámy.

15. Přečtěte si text a splňte požadované úkoly

Arion (podle Hygina,³¹ upraveno)

Arionem, quia arte citharae potens erat, rex Pyranthus Corinthius dilexit. Arion a rege petiit,³² ut sibi liceret artem suam per civitates illustrare. Cum id a rege impetravisset et magnum patrimonium adquisisset,³³ navem conscendit. Tum consenserunt famuli cum nautis, ut eum interficerent. Apollo Arioni in quietem venit eique dixit, ut ornatu suo et **corona** decantaret et eis se traderet, qui ei praesidio venissent.³⁴ Cum famuli et nautae Arionem studerent interficere, petivit ab eis, ut ante decantaret. Cum autem citharae sonus et vox eius audiretur, delphini circa navem venerunt. **Eis visis** ille se in mare praecipitavit et delphini eum **sublatum** advexerunt Corinthum ad regem Pyranthum. Cum ad terram egressus esset, cupidus viae delphinum in mare non **propulit**, qui ibi exanimatus est. Cum casus suos Pyrantho narravisset, iussit Pyranthus delphinum sepeliri et ei monumentum construi.

Paulo post nuntiatum est Pyrantho navem, in **qua** Arion vectatus erat, Corinthum adpulsam esse tempestate. Cum Pyranthus nautas perduci ad se iussisset et de Arione inquireret, dixerunt eum mortuum esse et se eum sepulturae tradidisse. Rex iis respondit: „Crastino die ad delphini monumentum iurabitis.“ Ob id factum eos custodiri iussit atque Arionem iussit ita ornatum, quomodo se in mare praecipitaverat, in monumento delphini mane delitescere. Cum autem rex eos adduxisset iussissetque eos per delphini manes iurare Arionem mortuum esse, Arion e monumento excessit. Illi **stupentes** obmutuerunt. Rex eos iussit ad delphini monumentum crucifigi. Apollo autem propter artem citharae Arionem et delphinum in astris **posuit**.

31 Hyginus. *Fabulae* 194. (Hyg. *fab.* 194)

32 *petiit* = *petivit*

33 *acquisisset* = *acquisivisset*

34 *venissent*: zde přeložte „přijdou“ (jedná se o tzv. zástupný konjunktiv za futurum II)

Odpovězte

1. Tvary *petiit* a *acquisisset* vznikly vypuštěním *-v-* nebo *-vi-*. Určete, od jakých sloves jsou odvozeny následující tvary, a určete je: *laudasset, quaesierunt, audieramus, cupierit, navigassemus, nescieram*
2. Najděte věty, kde je po slovese *iubere* vyjádřeno, komu se přikazuje.
3. Najděte věty obsahující *cum historicum*. Jaké konjunktivy jsou v nich použity? Vyskytuje se v textu *cum* s jiným významem?
4. Od jakého slovesa je odvozen tvar *dilexit* a od jakého *delegit*?
5. Určete gramaticky následující tvary: *corona, sublatum, propulit, qua, stupentes, posuit*.
6. Vyznačenou část věty převedte do aktiva: *Nuntiatum est Pyrantho navem Corinthum adpulsam esse tempestate*.
7. Ablativ absolutní *eis visis* ve větě *eis visis ille se in mare praecipitavit* nahraďte vedlejší větou.
8. Jaký je rozdíl mezi tvary *māne – manē* a mezi tvary *manēs – mǎnēs*?
9. Najděte v textu indikativ plusquamperfekta.
10. Znáte některé další mytologické postavy, podle nichž byla nazvána souhvězdí?
11. Z jakých latinských slov vycházejí slova: inkvizice, krucifix, konsensus, ilustrace, astrální, akvizice?

Vyberte pravdivá tvrzení

Delfín zemřel, protože ho Arion zapomněl hodit do vody.

Námořníci tvrdili, že Arion zahynul při nešťastném pádu do moře.

Král Pyranthus byl Arionovi příznivě nakloněn.

Námořníci při pohledu na Ariona oslepli.

Námořníci byli za trest popraveni.

Slovní zásoba

appellō (adpellō), ere, pulī, pulsum	přihnát, přirážet ke břehu, přistát
Arīōn, ōnis, m.	Arión (básník, žil kolem r. 600 př. n. l.)
cithara, ae, f	loutna, kytara (pův. čtyřstrunná)
Corinthus, a, um	korintský
crāstinus, a, um	zítější
dēcantō, āre, āvī, ātum	zpívat, zpěvavě přednášet, dozpívat, přestat zpívat
dēlitēscō, ere, lituī, –	schovat se
delphīnus, ī, m.	delfín
exanimō, āre, āvī, ātum	usmrtit, zbavit (někoho) života
fāmulus, ī, m.	sluha, otrok
illustrō, āre, āvī, ātum	vysvětlit, objasnit, oslavovat, dělat slavným
Mānēs, ium, m.	Manové, podsvětní bohové
obmūtēscō, ere, tuī, –	oněmět
ornātus, ūs, m.	výstroj, oděv, ozdoba
perdūcō, ere, dūxī, ductum	přivést
praecipitō, āre, āvī, ātum	srazit, svrhnout
▪ sē praecipitāre	▪ vrhnout se, skočit dolů, padat
praesīdium, īī, n.	ochrana, záštita
▪ praesidiō (dat.) venīre	▪ přijít na pomoc, k ochraně
prōpellō, ere, pulī, pulsum	popohnat, shodit, zahnat
sepultūra, ae, f.	pohřeb, pohřbívání, hrob
stupeō, ēre, stupuī, –	žasnout, divit se, být ohromen
vectō, āre, āvī, ātum	vozit
▪ vectārī	▪ jezdit

Živá slova

De mortuis nil (= nihil) nisi bene.

Est modus in rebus.

Nusquam est, qui ubique est.

Si tacuisses, philosophus mansisses.

Terminus ante quem.

Terminus post quem.

Terminus a quo.

Terminus ad quem.

Tu si hic sis, aliter sentias.

Ut sementem feceris, ita metes.

29. lekce

Gramatika

Nepřímé otázky, konjunktivní souslednost časová

Termínem „nepřímé otázky“ se označují tázací věty závislé na řídicím přísudku (např. „Ptal se, proč jsem přišel pozdě.“). Používá se také označení „obsahové věty tázací“.

Slovesa ve větě hlavní

Nepřímé otázky závisí na slovesech z těchto významových skupin:

- slovesa s významem „ptát se“, např. *interrogāre, quaerere*;
- slovesa ústního a písemného projevu, smyslového vnímání, intelektuální činnosti (např. slovesa s významem „zjistit“, „pochopit“, „rozhodnout se“, „vzpomínat si“), např. *dīcere* „říkat“, *scribere* „psát“, *vidēre* „vidět“, *sentire* „cítit, vnímat, myslet si“, *scire* „vědět“, *intellegere* „chápat“, *animadvertere* „všimnout si“;
- slovesa s významem „nevědět“, „pochybovat“, např. *nescire* „nevědět“, *dubitāre* „pochybovat“.

Vedle sloves mohou nepřímou otázku uvozovat také přísudky jmenné se sponou, které mají stejný význam jako uvedená slovesa, např. *nescius sum* „nevím“, *incertus sum* „jsem nejistý, pochybuji“, *quaestiō est* „je otázka“.

Nepřímá otázka může záviset i na participiích uvedených sloves, např. *interrogātus* „když byl dotázán, na dotaz“, *interrogāns* „ptající se“, *nesciēns* „protože neví/nevěděl/ nebude vědět, nevědoucí“.

Spojovací výrazy

V nepřímých otázkách se používají různé spojovací výrazy podle toho, zda se jedná o otázku doplňovací, zjišťovací nebo rozlučovací.³⁵

Doplňovací

V nepřímých otázkách doplňovacích se používají stejná tázací zájmena a příslovce jako v otázkách přímých, např.:

- *quis* „kdo“, *quid* „co“, *quī (quis), quae, quod* „který, jaký“
- *ubi* „kde“, *unde* „odkud“, *quā* „kudy“, *quandō* „kdy“
- *cūr* „proč“, *quāre* „proč“, *quamobrem* „proč“

³⁵ Výklad o typech otázek viz 25. lekce.

<i>Interrogat, ubi...</i>	Ptá se, kde...
<i>Dīc mihi, cūr...</i>	Řekni mi, proč...
<i>Nescīmus, quid...</i>	Nevíme, co...

Pád tázacího zájmena se řídí jeho funkcí ve větě, např. „Nevím, kdo to byl.“ („kdo“ je podmět v nominativu), „Ptal jsem se, koho jsi tam viděl.“ („koho“ je předmět v akuzativu).

Je třeba rozlišovat tvary *quid* a *quod*:

- *quid*: tázací zájmeno substantivní „co“
- *quod*: tázací zájmeno adjektivní pro neutrum „které, jaké“; vztažné zájmeno „které“, „to, co“, „což“, příčinná spojka „protože“ apod.

Zjišťovací

V otázkách zjišťovacích se uvozující částice používají poněkud odlišně než v přímých otázkách:

num	zda, jestli
-ne	zda, jestli

Částice *-ne* se připojuje za slovo. Spojovací výraz *num* v nepřímých otázkách nenačňuje, zda bude odpověď kladná nebo záporná.³⁶

Interrogāvērunt, num pater... Ptali se, zda otec...

Interrogāvērunt, paterne... Ptali se, zda otec...

Při překladu do latiny je nutné rozlišovat tázací a podmínkové „jestli“. V případech pochybností, o jaký typ věty se jedná, může pomoci náhrada tázacího „jestli“ výrazem „zda“ a podmínkového „jestli“ výrazy „pokud, jestliže“ apod.

Řekni mi to, jestli se ti to podaří zjistit.	Řekni mi to, jestliže/pokud se ti podaří to zjistit. (podmínková věta)
Řekni mi, jestli není lepší odtud odejít.	Řekni mi, zda není lepší odtud odejít. (tázací věta)

Rozlučovací

V otázkách rozlučovacích se používají stejné dvojice výrazů jako v přímých otázkách:

- **utrum ... an** zda... nebo
- **-ne ... an** zda... nebo
- **... an** zda... nebo

Je-li druhým členem otázky pouze „nebo ne“ (např. „Nevím, zda je to pravda, nebo ne.“), dává se v nepřímých otázkách přednost výrazu *neque*, kdežto v přímých otázkách se častěji objevuje *an nōn*.

³⁶ Vzácně se po slovese *quaerere* může vyskytnout částice *nōnne* vyjadřující předpoklad, že odpověď bude kladná. Jedná se však o okrajový jev.

Konjunktivy

Ve všech nepřímých otázkách se v klasické latině povinně používá konjunktiv. Výběr konjunktivu se řídí pravidly tzv. konjunktivní souslednosti časové.

Konjunktivní souslednost časová

V konjunktivní souslednosti hraje zásadní roli čas slovesa ve větě hlavní. Latinské časy se dělí na dvě skupiny, na tzv. časy hlavní a vedlejší (viz také 17. lekce):

- **čas hlavní: prézens, futurum I, II, imperativ**
- **čas vedlejší: jakýkoliv čas minulý** (imperfektum, perfektum, plusquamperfektum).

Stejně jako u indikativní souslednosti se i u konjunktivní souslednosti vyjadřují vztahy současnosti, předčasnosti a následnosti děje věty vedlejší vzhledem k ději věty hlavní (viz 23. lekce).

Po **čase hlavním** se pro současnost používá **konjunktiv prézentu**, pro předčasnost **konjunktiv perfekta** a pro následnost tvar na **-ūrus sim**, tj. konjunktiv prézentu opisného časování činného.

Po **čase vedleším** se pro současnost používá **konjunktiv imperfekta**, pro předčasnost konjunktiv **plusquamperfekta** a pro následnost tvar na **-ūrus essem**, tj. konjunktiv imperfekta opisného časování činného.

	po čase hlavním	po čase vedleším
současnost	konjunktiv prézentu	konjunktiv imperfekta
předčasnost	konjunktiv perfekta	konjunktiv plusquamperfekta
následnost	konj. préz. opis. čas. činného -ūrus sim	konj. impf. opis. čas. činného -ūrus essem

Konjunktivní souslednost se uplatňuje v různých typech vedlejších vět, někdy v celém rozsahu, někdy pouze některá její část. Ve větách účelových se např. používají pouze konjunktivy pro současnost. Je proto nezbytně nutné znát pravidla pro konkrétní vedlejší věty.

Konjunktiv v nepřímých otázkách

V nepřímých otázkách se konjunktivní souslednost časová uplatňuje v celém rozsahu. Negace se vyjadřuje pomocí zápornky *nōn*.

Do češtiny se konjunktiv v nepřímých otázkách překládá indikativem. V češtině nezáleží na čase slovesa ve větě hlavní, a proto se konjunktivy pro současnost (préz., impf.) obvykle překládají přítomným časem, konjunktivy pro předčasnost (pf., plpf.) minulým časem a konjunktivy pro následnost (*-ūrus sim*, *-ūrus essem*) budoucím časem.

	po čase hlavním	po čase vedleším
současnost	<i>Interrogat tē, quid faciās.</i> Ptá se tě, co děláš .	<i>Interrogāvit tē, quid facerēs.</i> Zeptal se tě, co děláš .
předčasnost	<i>Interrogat tē, quid fēcēris.</i> Ptá se tě, co jsi dělal/udělal .	<i>Interrogāvit tē, quid fēcissēs.</i> Zeptal se tě, co jsi dělal/udělal .
následnost	<i>Interrogat tē, quid factūrus sis.</i> Ptá se tě, co budeš dělat/uděláš .	<i>Interrogāvit tē, quid factūrus essēs.</i> Zeptal se tě, co budeš dělat/uděláš .

Stejným způsobem se konjunktivy používají ve všech typech nepřímých otázek, např.:

Interrogat, num id sciam.

Ptá se, zda to vím.

Interrogāvit, num id scīrem.

Ptal se, zda to vím.

Nōn intellegō, cūr id dīxerit.

Nechápu, proč to řekl.

Nōn intellegēbam, cūr id dīxisset.

Nechápal jsem, proč to řekl.

Nescīmus, utrum vīvat an mortuus sit.

Nevíme, zda žije nebo zda zemřel.

Nesciēbāmus, utrum vīveret an mortuus esset.

Nevěděli jsme, zda žije nebo zda zemřel.

Quaerēmus, quis ventūrus sit.

Zeptáme se, kdo přijde.

Quaesīvimus, quis ventūrus esset.

Zeptali jsme se, kdo přijde.

Při překladu do latiny nelze automaticky překládat např. český přítomný čas konjunktivem přezentu, ale je nutné volit konjunktiv podle času slovesa ve větě hlavní.

Český přítomný čas se překládá

- konjunktivem přezentu, je-li ve větě hlavní čas hlavní,
- konjunktivem imperfekta, je-li ve větě hlavní čas vedlejší.

Český minulý čas se překládá

- konjunktivem perfekta, je-li ve větě hlavní čas hlavní,
- konjunktivem plusquamperfekta, je-li ve větě hlavní čas vedlejší.

Český budoucí čas se překládá

- tvarem na *-ūrus sim*, je-li ve větě hlavní čas hlavní,
- tvarem na *-ūrus essem*, je-li ve větě hlavní čas vedlejší.

Rozšíření

Jako čas vedlejší funguje také infinitiv perfekta pasiva a participium perfekta pasiva. Ostatní jmenné tvary slovesné (participia, infinitivy, ...) nepatří samy o sobě ani mezi časy hlavní ani mezi časy vedlejší. Výběr konjunktivu se proto neřídí podle nich, ale podle času určitého slovesa ve větě, v níž se objevují.

Amīcus interrogātus, quid dē eā rē sentīret, respondet: ...

Na dotaz, co si o tom myslí, přítel odpovídá: ...

Filiō interrogantī, cūr pater domī nōn esset, māter dixit:

Synovi ptajícím se, proč otec není doma, matka řekla: ...

Participium *interrogātus* funguje samo o sobě jako čas vedlejší, a proto po něm následuje konjunktiv imperfekta *sentīret*. Konjunktiv ve větě závislé na participiu přezentu *interrogantī* je proti tomu určen časem určitého slovesa ve větě s participiem. Sloveso *dixit* je v čase vedlejším, a proto je ve vedlejší větě rovněž konjunktiv imperfekta *esset*.

Stejně se chovají také infinitivy. Infinitiv perfekta má platnost času vedlejšího, u ostatních infinitivů se konjunktiv ve větě vedlejší řídí podle času slovesa ve větě hlavní.

Mihi nuntiant tē quaesivisse, quandō ventūrus essem. Oznamují mi, že ses ptal, kdy přijdu.

Mihi nuntiāvērunt tē quaerere, quandō ventūrus essem. Oznamili mi, že se ptáš, kdy přijdu.

Mihi nuntiant tē quaerere, quandō ventūrus sim. Oznamují mi, že se ptáš, kdy přijdu.

Minulý čas *nuntiāvērunt* způsobuje, že v nepřímé otázce závislé na *quaerere* je tvar *ventūrus essem*. Důvodem použití tvaru *ventūrus sim* v následující větě je přítomný čas *nuntiant*, nikoliv infinitiv *quaerere*.

Tipy

Pádová vazba po slovesech *interrogāre* a *quaerere*

Slovesa *interrogāre* a *quaerere* mají odlišnou pádovou vazbu:

- *interrogō, āre, āvī, ātum* +ak. „ptát se koho“
- *quaerō, ere, quaesivī, quaesitum ex / ab* +abl. „ptát se koho“

Přechodné sloveso *interrogāre* tedy může vytvářet osobní pasivum (např. *interrogāmur* „jsme dotazováni“, *interrogātus* „když byl dotázán, na dotaz“), kdežto nepřechodné *quaerere* tyto tvary ve významu „ptát se“ nevytváří.

Rozdílné konstrukce po některých slovesech

Po některých slovesech mohou následovat různé typy vedlejších vět, např.:

Dicere

Akuzativ nebo nominativ s infinitivem:	<i>Mihi dicunt tē vēnisse.</i>	Říkají mi, že jsi přišel.
Věta s <i>ut/nē</i> :	<i>Tibi dixērunt, ut venīrēs.</i>	Řekli ti, abys přišel.
Nepřímá otázka:	<i>Dic mihi, cūr nōn vēneris.</i>	Řekni mi, proč jsi nepřišel.

Nescire

Akuzativ s infinitivem:	<i>Nesciēbāmus tē vēnisse.</i>	Nevěděli jsme, že jsi přišel.
Nepřímá otázka:	<i>Nesciēbāmus, num vēnissēs.</i>	Nevěděli jsme, zda jsi přišel.

Videre

Akuzativ nebo nominativ s infinitivem:	<i>Vidētur sērō vēnisse.</i>	Zdá se, že přišel pozdě.
Věta s <i>ut/nē</i> :	<i>Vidē, nē sērō veniās.</i>	Dej si pozor, abys nepřišel pozdě.
Nepřímá otázka:	<i>Vidisti, unde vēnisset.</i>	Viděl jsi, odkud přišel.

Slovní zásoba

avus, ī, m.	dědeček
caedēs, is, f.	zabití, vražda, porážka
candidātus, ī, m.	uchazeč o úřad, kandidát
comitia, ōrum, n.	sněm, volební sněm, volby
convīvium, iī, n.	hostina
dēsiderō, āre, āvī, ātum	toužit, požadovat
fallāx, ācis	klamavý, podvodný, lživý
furor, ōris, m.	řádění, vztek, zuřivost, nepřičetnost
ignāvus, a, um	líný, zahálčivý, nečinný
inīquus, a, um	nerovný, nestejný, nespravedlivý
inopia, ae, f.	chudoba, nouze, nedostatek
intersum, esse, fuī, – +dat.	být mezi něčím, účastnit se
▪ interest	▪ záleží (na něčem), je rozdíl
▪ multum interest	▪ je velký rozdíl
ita	tak
modus, ī, m.	míra, způsob
▪ quem ad modum	▪ jak
obsideō, ēre, sēdī, sessum	oblehnout, obklíčit, tísnit
ordō, inis, m.	řada, pořadí, řád, stav (společenský)
▪ ordine	▪ po řadě, po pořádku
▪ extra ordinem	▪ mimořádně
ōvum, ī, n.	vejce
particeps, cipis +gen.	účasten, účastníci se (něčeho)
▪ particeps, cipis, m.	▪ účastník, společník
patientia, ae, f.	trpělivost, vytrvalost
pēsum, ī, n.	úkol, úloha, povinnost
pōculum, ī, n.	nádoba na pití, číše, pohár
quā	kudy
quamdiū	dokud
quandō	kdy
remedium, iī, n.	lék, léčivý prostředek, prostředek
sicut	tak jako, jak
suspīcor, ārī, ātus sum	podezřívát, mít podezření, tušit, domnívat se
tabella, ae, f.	tabulka, destička na psaní, hlasovací destička
▪ tabellae, ārum, f.	▪ dopis, spis, listina, zápis, protokol
usque	stále, až tam, tak dlouho
▪ quō usque	▪ jak dlouho ještě
veterānus, a, um	starý
▪ veterānī, ōrum, m.	▪ vysloužilí vojáci, veteráni
vix	sotva, stěží, skoro ne

Cvičení

1. Převeďte ze singuláru do plurálu nebo naopak

cūnctēmur, metuerēs, metueris, dēmta sit, āfuissēs, passī sumus, ūsī sītis, cōnsequēmur, perrēxerās, videāris, lēctūra esset, effūgit, effugit, cōnfectum esset, narrāverim, dētīnēret, locūtūrī estis

2. Převeďte z aktiva do pasiva, je-li to možné

accūsāberis, dēfensa sunt, potuissent, reliquisse, converterō, vidēris, trāxerim, frāctus est, exēgerint, circumventa esset, ēgressūrus sum, parēris, interrogātus sīs, repertum esse

3. Škrtněte tvar, který nepatří do řady

prōderis – vīderis – assēderis – dederis – responderis
 mīserit – clausērit – dēsērit – exhausērit – dēcēsserit
 vituperēris – ūterēris – liberēris – superēris – vulnerēris
 ēripiat – ēligat – solvat – crēscat – cōgitat

4. Doplňte konjunktivy

	Quaerō / quaeram ex tē	Quaerēbam / quaesivī ex tē
současnost	quem (<i>laudāre</i>)	quem (<i>laudāre</i>)
předčasnost		
následnost		

5. Doplňte koncovku. Je-li to možné, uveďte různé možnosti a vysvětlete rozdíly mezi nimi.

- Nōn quaer___ iam vērumne sit. (Cic. *fn.* 5, 27, 79)
- Quaesivit ē nōbīs, quem admīr_____.
- Cīvēs nesciēbant, num hostēs ā Rōmānīs vict___ _____.
- Nēmō scit, quid ille vir fact_____.
- Lēgātī nuntiāvērunt, quid hostēs age_____.
- Nescīs, insāne, nescīs, quantās vīrēs virtūs hab_____. (Cic. *parad.* 2, 17)
- Veterānī nesc_____, quid agerētur. (podle Cic. *Phil.* 13, 33)

6. Z přímé otázky vytvořte nepřímou

- Unde haec orta sunt? – Nunc intellegō, unde haec _____.
- Quid ibi repperistis? – Vōs interrogāvimus, quid ibi _____.

3. Quandō tē vidēbimus? – Ex omnibus cōgnōscere studēbāmus, quandō tē _____.
4. Iūre an iniūriā sunt inimicī? – Nōn quaerō, iūre an iniūriā _____ inimicī.
(Cic. *Verr.* II 2, 150)
5. Quāre id factum est? – Multa dīcī possunt, quāre id _____.
6. Quā rē carent? – Eōs interrogāvimus, quā rē _____.
7. Quid agam? Nesciō, quid _____. Nesciēbam, quid _____.

7. Převeďte větu hlavní do minulosti a proveďte potřebné změny

1. Quaeram, dēcrētumne sit. (Cic. *Verr.* II 2, 180)
2. Ex mē quaerunt, quid tibi spoponderim.
3. Quid futūrum sit, nesciō. (Cic. *Att.* 8, 9a, 2)
4. Nēmō scit, quid ibi vīsūrus sit.
5. Nōn possum tibi dīcere, cūr dēcesserint.
6. Quaeritur, utrum Caesar an Pompeius possideat rem pūblicam. (Sen. *epist.* 14, 13)
7. Graecī enim in convīviis solent nōmināre, cui pōculum trāditūrī sint. (Cic. *Tusc.* 1, 40, 96)
8. Videō, quid dīcās. (Cic. *Att.* 1, 17, 10)

8. Rozlište různé typy vazeb u některých sloves. Vytvořte další příklady.

Nesciō, cūr nōn vēnerit.

Nesciō urbem captam esse.

Nēminī dīxērunt sē trēs domūs et ūnam vīllam habēre.

Dīc mihi, cūr mentiāris.

Magistrī nōbīs dīcunt, ut industriē discāmus.

Interrogāte illum senātōrem, cui cōsul epistulam mīserit.

Interrogāte illum senātōrem, cui cōsul epistulam mīsīt.

Intellegō tē...

Nōn intellegō, cūr...

Cōgnōvērunt, quid...

Cōgnōvērunt eum...

9. Doplňte zápornku

1. Utinam _____ illō diē in senātum vēnisset!
2. Sī mihi grātus essēs, _____ id facerēs.
3. Quid faciāmus? Quem caveāmus, quem _____ timeāmus?
4. _____ arborēs cecīderitis!
5. Parentēs ē puerīs quaerēbant, cūr in scholam _____ vēnissent.
6. Quis nostrum eum _____ adiūvisset?
7. _____ aegrōtus sīs!
8. Quaerēbam ex tē, cūr amīcō tuō _____ dīxissēs eum in periculō esse.
9. Iam nox est et amīcī meī nōn veniunt. _____ quid malī eīs acciderit!
10. Hominēs liberī _____ essent, nisi vērum dīcere possent.
11. Cum hostēs Rōmānōs vincere _____ possent, lēgātōs dē pāce ad ducem Rōmānōrum mīsērunt.
12. Utinam _____ dolōrēs magnōs habēret!
13. Nescīmus, cūr nōbīs _____ adsint.

10. Sloveso v závorce dejte do správného tvaru. Je-li více možností, vysvětlete rozdíl.

1. Dī utrum (*esse*) _____ necne (*esse*) _____, quaeritur. (Cic. *nat. deor.* 3, 16)
2. Nōs adhūc, quid Brundisī³⁷ (*agere, pas.*) _____, plānē nesciēbāmus. (Cic. *Att.* 9, 2a, 3)
3. Sisenna quid (*dīcere*) _____ nesciō; metuō insidiās. (Cic. *Brut.* 260)
4. Flaccus scīre nōn poterat, quid aliī postēā (*facere*) _____, vidēbat, quid ante (*facere*) _____. (podle Cic. *Flacc.* 33)
5. Suspiciābar, quid quisque eōrum (*dīcere*) _____ .
6. Nōn quaerō ā tē, quāre patrem Sex. Roscius (*occīdere*) _____, quaerō, quōmodo (*occīdere*) _____. (Cic. *S. Rosc.* 73)
7. Cum sciam, quō diē (*venīre; ego*) _____, faciam, ut (*scīre; tū*) _____. (Cic. *Att.* 16, 8, 1)
8. Nōn satis sciēbam, quid agere (*posse; ego*) _____. (podle Cic. *Att.* 5, 20, 6)

³⁷ *Brundisium, ii, n.* „Brundisium“ (dnes Brindisi, přístavní město v Kalábrii)

11. Vyberte z nabídky a doplňte do vět

dēcrēverit, facerēs, metuam, persequāminī, profectī essent, victūrus sit

1. Vidēbit, ubi _____, cum quibus, quōmodo, quid āctūrus. (Sen. *epist.* 70, 5)
2. Cōgnōsce, quid mē cōsule senātus _____. (podle Cic. *Flacc.* 27)
3. Quaeris ā mē, num ego Catilīnam _____. (Cic. *Mur.* 79)
4. Nunc quaerō, utrum vestrās iniūriās an iniūriās rei pūblīcae _____. (podle Cic. *Lig.* 29)
5. Quaesīvimus, unde _____.
6. Tū dēnique, Labiēne, quid _____ tāli in rē ac tempore?

12. Uvedte, která z označených vět není nepřímou otázkou

1. Faciam ergō, *quod iubēs*, et *quid agam* et quō ordine, libenter tibi scribam. (Sen. *epist.* 83, 2)
2. Quaeris, *quod iter sit ad libertātem*? (podle Sen. *dial.* 3, 15, 4)
3. Vix vidēbar, *quod prōmiseram*, praestāre posse. (Cic. *ad Brut.* 1, 18)
4. Quaeris, *quod sit remedium inopiae*? (Sen. *epist.* 110, 19)
5. Nunc quaerere dēsiērunt, quō modō mortuus esset; satis putant sē scīre, *quod sciunt*. (podle Cic. *fam.* 9, 10, 3)
6. Scīre igitur studeō, *quid ēgeris*. (Cic. *Att.* 13, 20, 3)

13. Māter filium interrogat (Vyberte z nabídky a dejte do závislosti na uvozujících větách. Vymyslete další otázky.)

Ubi fuistī? Quid fēcistī? Ubi eris? Quandō veniēs? Industriēne in scholā discēbās? Tūne ā magistrō laudātus es? Quid in scholā fēcistis? Quō dēcēdis? Pēnsūne iam cōnfēcistī? Quid agis? Cūr pēnsū tuum nōn facis? Quandō mē adiuvābis? Quōcum locūtus es?

Puer sērō ē scholā domum vēnit.

Māter eum interrogat,...

Māter eum interrogāvit,...

Puer pēnsū suum nōn faciēbat, sed lūdēbat.

Māter eum interrogāvit,...

Puer mātrem petīvit, ut dēcēdere et cum amīcīs suīs lūdere posset.

Māter eum interrogat,...

Māter eum interrogāvit,...

14. Dejte do závislosti na uvedeném výrazu

1. Quid prōmīstis?
Ignōrāmus
Nesciēbat
2. Hae mulierēs multa passae sunt.
Nōbīs narrāvit
3. Nē librōs malōs lēgeritis!
Parentēs filiis suis imperant
4. Rēs multō turpior et inīquior vidētur.
Intellegēbant
5. Quid hīc agis?
Ex eō quae sīvī
6. Regiōnēs captae ab incolīs relinquuntur.
Militēs spērābant
7. Omnēs, quī vīvunt, morientur.
Nōtum est
8. Nihil ūtile ēgit.
Nōn ignōrābāmus
9. Nē vituperāveris amicōs tuōs!
Saepe monēbar
10. Cui epistulam scrībit?
Nesciō
Nesciēbam
11. Valetne māter tua?
Nesciēbam
12. Dīlīgenter omnia observāte!
Custōdibus ā duce imperātum est
Custōdibus ā duce imperābitur
Dux custōdēs iussit
13. Nerō ūnus ex crūdēlīssīmīs imperātōribus Rōmānīs fuit.
Nōtum est
14. Cūr malīs et improbīs cīvibus nōn restitistis?
Ā sapientibus interrogātī sumus
15. Omnēs cīvēs improbōs et corruptōs poenā afficiēmus.
Multī candidātī ante comitia prōmittunt
Multī candidātī ante comitia prōmittēbant

15. Z nepřímé řeči vytvořte přímou

1. Quaesivī ex eō Kalendīs Januāriūs, quibus hominibus et quem ad modum illum agrum esset distributūrus. (Cic. *leg. agr.* 2, 79)
2. Tum ostendī tabellās Lentulō et quaesivī, cōgnōsceretne signum. (Cic. *Catil.* 3, 10)
3. Quaeris, quī nunc sit status rērum. (podle Cic. *Att.* 1, 16, 6)
4. Nōn possum cēnsēre, utrum ea rēs ūtilis an inūtilis sit.
5. Dux militibus imperāvit, nē iniussū proelium committerent.
6. Quaesivīt ex mē pater, quālis esset fāma. (Cic. *Att.* 15, 29, 2)
7. Quaesivī dē meā Tulliā, quid ēgisset. (Cic. *fam.* 7, 23, 4)
8. Itaque quō mē vertam, nesciō. (Cic. *Lig.* 1)
9. Ille homō sē quemquam vīdisse negat.
10. Passūrīne haec istī sint, nesciō. (Liv. 3, 47, 7)
11. Iste quid ageret, nesciēbat. (Cic. *Verr.* II 1, 149)
12. Nesciēbat Fannium Rosciō esse socium. (Cic. *Q. Rosc.* 35)
13. Cīvēs ā magistrātibus petītī sunt, ut domī manērent.

16. Přeložte do češtiny a určete označené tvary

1. **Faciam, quod** dēsiderās, et **quid** nostrīs videātur, expōnam. (Sen. *epist.* 113, 1)
2. Incertum est, quam longa **cuiusque nostrum** vīta futūra sit. (Cic. *Verr.* II 1, 153)
3. Ego sī cum Antoniō **locūtus erō, scribam** ad tē quid **āctum sit**. (Cic. *Att.* 10, 9, 3)
4. Ad tē quid **scribam**, nesciō. (Cic. *Att.* 3, 5)
5. Quid agerēs, quid **āctūrus** (essēs), ubi dēnique essēs nesciēbam. (Cic. *fam.* 12, 4, 2)
6. Et primum quaesivīt ab eō, **licēretne** sibi ac suis vīvere. (Liv. 4, 49, 6)
7. Ab hōc Stilbōn philosophus **interrogātus**, num aliquid **perdidisset**: „Nihil,“ inquit, „omnia mea mēcum sunt.“ (Sen. *dial.* 2, 5, 6)
8. Nōs quoque animum habēre nōs scīmus: quid sit animus, ubi sit, **quālis** sit aut unde, nescīmus. (Sen. *epist.* 121, 12)
9. Et **vidēte**, quid inter nōs ac **maiōrēs** intersit. (Liv. 5, 52, 7)
10. Vidēbimus, quid futurum sit. (Sen. *epist.* 13, 7)
11. Quaerimus enim, utrum venēnum in³⁸ suam mortem an in patris (mortem) **parāverit**. (Sen. *contr.* 7, 3, 6)
12. Multum autem interest, utrum vīta tua ōtiōsa sit an ignāva. (Sen. *epist.* 55, 4)
13. Cōgnōscam, quid cum Tirōne **locūtus sis**. (podle Cic. *Att.* 16, 16, 1)

38 *in*: zde „pro, na, kvůli“

17. Přeložte do latiny

1. Ptají se, co požadujete. Ptají se, co jste požadovali. Ptají se, co budete žádat.
2. Zeptali se, co požadujete. Zeptali se, co jste požadovali. Zeptali se, co budete žádat.
3. Nikdy se nedozvíme, proč to udělal.
4. Ptá se mě, co si o tom myslím.
5. Soudcové se zeptali velitele, zda věděl, že spojenci nedodrží slib.
6. Snažil jsem se zjistit, proč byl vyhnán z města.
7. Obviněný nevěděl, zda bude lepší mlčet nebo mluvit.
8. Cožpak někdo může vědět, zda byla dříve³⁹ slepice⁴⁰ nebo vejce?
9. Mnoho lidí nemůže pochopit, proč jsi ho urazil.
10. Vyprávěli nám, co se stalo jejich dědečkovi ve válce.
11. Nikdo z nich nevěděl, co má dělat.
12. Lékař se ptal těžce poraněného muže, který pes ho pokousal.
13. Proč lidé touží vědět, co bude?
14. Řekni mi, proč jsi mi nenapsal, že k nám přijdeš.
15. Sousedé se ho ptali, zda koupí koně nebo osla.
16. Vysvětlil jsem mu, kudy ke mně může přijít.

18. Přečtete si text a odpovzte na otázky In Catilinam (Cicero,⁴¹ zkráceno)

Quo usque tandem abutere,⁴² Catilina, patientia nostra? Quam diu etiam furor iste tuus nos eludet? Quem ad finem⁴³ sese⁴⁴ effrenata iactabit audacia? Nihilne te nocturnum praesidium Palati, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus,⁴⁵ nihil horum ora vultusque moverunt? **Patere** tua consilia non sentis, constrictam iam horum omnium scientia teneri coniurationem tuam non vides? Quid proxima, quid superiore nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid consili⁴⁶ ceperis, quem **nostrum** ignorare arbitraris?⁴⁷ O tempora, o mores!

39 dříve: *ante*

40 slepice: *gallina, ae, f.*

41 Marcus Tullius Cicero. *In L. Sergium Catilinam orationes* 1, 1–6. (Cic. *Catil.* 1, 1–6)

42 *abutere* = *abuteris*

43 *quem ad finem* = *ad quem finem*

44 *sese* = *se* (zesílení zájmena zdvojením)

45 *habendi senatus locus* „místo ke konání schůzí senátu“

46 *quid consili* = *quod consilium*

47 *quem nostrum ignorare arbitraris* „kdo z nás, myslíš, neví“ (*arbitraris quem nostrum ignorare*)

Senatus haec intellegit, consul videt; hic tamen vivit. Vivit? Immo vero etiam in senatum venit, fit⁴⁸ publici consili⁴⁹ particeps, notat et designat oculis ad caedem **unum quemque** nostrum. Nos autem fortes viri satis facere rei publicae videmur, si istius furorem ac tela vitemus.⁵⁰ Ad mortem te, Catilina, **duci** iussu consulis iam pridem oportebat, in te conferri⁵¹ pestem, quam tu in nos omnes iam diu machinaris.

Quamdiu **quisquam** erit, qui te defendere audeat,⁵² vives, et vives ita, ut nunc vivis, multis meis et firmis praesidiis obsessus, ne commovere te contra rem publicam possis. Multorum te etiam oculi et **aures** non sentientem, sicut adhuc fecerunt, speculabuntur atque **custodient**. **Teneris** undique; luce sunt clariora nobis tua consilia omnia.

Odpovězte

1. Najděte v textu přímé i nepřímé otázky. U nepřímých určete, jaké jsou v nich použity konjunktivy.
2. Určete následující tvary: *duci, patere, unum quemque, nostrum, aures, custodient, teneris, quisquam*.
3. Co by mohly znamenat tvary *duci, patere* a *nostrum* v jiném kontextu?
4. Jsou v textu nějaké infinitivní vazby? Pokud ano, které?
5. Uveďte k následujícím slovům synonyma ve tvaru vyžadovaném větou: *ignorare, egeris, timor*
6. Víte, kdo to byl *consul designatus*? Znáte pojem *designovaný premiér*?
7. Jak dlouho zůstane Catilina na živu?
8. Co je podle Cicerona záslužným činem ze strany statečných lidí?

Rozlište, co znamená **quam** v následujících větách

1. **Quam** longe a me abest? (Plaut. *Curc.* 117)
2. Fac ut te **quam** maxime diligat. (podle Cic. *fam.* 7, 15, 2)
3. **Quam** multa non expectata venerunt. (Sen. *epist.* 13, 10)
4. Hoc melius **quam** tu facere nemo potest. (Cic. *fam.* 2, 12, 1)
5. (Ennius) fuit maior natu **quam** Plautus et Naevius. (Cic. *Tusc.* 1, 1, 3)
6. Nunc venio ad eam epistulam **quam** accepi a Tullio. (Cic. *Att.* 5, 4, 2)
7. Epistulam tuam accepi post multos menses **quam** miseras. (Sen. *epist.* 50, 1)
8. Nihil est tam fallax **quam** vita humana. (Sen. *dial.* 6, 22, 3)

48 *fit* „stává se“

49 *consili* = *consilii*

50 *si... vitemus* „jestliže se vyhýbáme“ (konjunktiv tzv. nepřímé či druhé závislosti)

51 *conferri* (inf. přez. pas. od nepravidelného slovesa *conferre*), zde přeložte např. „uvalit“

52 *qui... audeat* „kdo by se odvážil“

Slovní zásoba

concurſus, ūs, m.	shluk, shromáždění, sročení, setkání
cōnferrō, ferre, tulī, lātum (nepravidelné sloveso)	snášet, srovnávat, svalovat (něco na někoho / něco), uvalit
cōnstringō, ere, strīxī, strictum	svazovat, spoutat, sevřít
dēsignō, āre, āvī, ātum	označit, ustanovit
effrenātus, a, um	bezuzdný, nevázaný, nezkrocený
ēlūdō, ere, lūsī, lūsum +ak.	vysmívat se (někomu), oklamat, podvést
iactō, āre, āvī, ātum	házet, zmítat
▪ sē iactāre	▪ chlubit se, chvástat se
immō	dokonce
▪ immō vērō	▪ dokonce ještě
māchinor, ārī, ātus sum	zařídít, vymyslet, zosnovat, nachystat (léčku apod.)
mūnītus, ā, um	opevněný, chráněný
nihil	nic, nijak
notō, āre, āvī, ātum	označit, pozorovat
Palātium, ii (ī), n.	Palatium, palatinský vrch v Římě
pateō, ēre, patuī, –	být volný, přístupný, být zjevný, zřejmý
peſtis, is, f.	nakažlivá nemoc, mor, zkáza, neštěstí, záhuba
prīdem	dříve, dávno
undique	odevšad, ze všech stran

Živá slova

Incertum est, quo loco te mors expectet, itaque tu illam omni loco expecta.

Et sequentia. (et sqq.)

Lapsus linguae.

Lapsus memoriae.

Loco citato. (l. c.)

Qualis dominus, talis servus.

Quid sit futurum cras, fuge quaerere.

Per annum. (p. a.)

Pleno titulo. (p. t.)

Vita quam sit brevis, cogita.

citō, āre, āvī, ātum	předvolat, povolat, zde: citovat	citát, citace
lāpsus, ūs, m.	uklouznutí, chyba	
titulus, ī, m.	nápis, titul, pocta	titul

30. lekce

Gramatika

Gerundivum

Gerundivum je adjektivní jmenný tvar slovesný odvozený od přítomného kmene. Jedná se o určitý typ participia, které má pasivní význam. V různých kontextech může mít různé významy, v této lekci se budeme zabývat zejména gerundivy s významovými odstíny nutnosti, náležitosti apod. (např. „ten, který má být chválen“).

Tvoření

Gerundivum se tvoří pomocí koncovek *-ndus*, *-nda*, *-ndum*. Přidávají se k přítomnému kmeni, který je u 3. a 4. konjugace rozšířen o *-e*.

	prítomný kmen	gerundivum (nom. sg.)	překlad do češtiny
1. konjugace	laudā-	lauda-ndus, a, um	(ten), který má být chválen
2. konjugace	monē-	mone-ndus, a, um	(ten), který má být napominán
3. konjugace	leg-	leg-e-ndus, a, um	(ten), který má být čten
3. konjugace, typ <i>capiō</i>	capi-	capi-e-ndus, a, um	(ten), který má být chytán
4. konjugace	audi-	audi-e-ndus, a, um	(ten), který má být slyšen

Gerundivum se tedy tvoří stejně jako participium přítomného aktiva, koncovka *-ns* je však nahrazena koncovkami *-ndus*, *-nda*, *-ndum*. Před koncovkami *-ndus*, *-nda*, *-ndum* dochází ke krácení vokálu.

Sloveso *esse* gerundivum nemá. Deponentní slovesa vytváří gerundivum stejně jako slovesa nedeponentní. Gerundivum deponentních sloves má pasivní význam, čímž se liší od ostatních tvarů deponentních sloves.

	prítomný kmen	gerundivum (nom. sg.)	překlad do češtiny
1. konjugace	hortā-	horta-ndus, a, um	(ten), který má být povzbuzován
2. konjugace	verē-	vere-ndus, a, um	(ten), kterého je třeba se bát
3. konjugace	sequ-	sequ-e-ndus, a, um	(ten), který má být následován
3. konjugace, typ <i>capiō</i>	pati-	pati-e-ndus, a, um	(ten), který má být trpěn
4. konjugace	largo-	largo-e-ndus, a, um	(ten), který má být rozdáván

Gerundivum se skloňuje jako adjektivum 1. a 2. deklinace.

Gerundiva přechodných sloves⁵³ mají všechny tvary a shodují se v rodě, čísle a pádě se jménem, ke kterému náleží. Gerundiva nepřechodných sloves⁵⁴ mají pouze tvar neutra zakončený na *-ndum* a používají se pouze v neosobních konstrukcích se slovesem *esse*.

⁵³ Přechodná slovesa: slovesa pojící se s akuzativem.

⁵⁴ Nepřechodná slovesa: slovesa pojící se s jiným pádem než s akuzativem nebo slovesa bezpředmětová.

Rozšíření

Gerundivum některých sloves 3. a 4. konjugace může mít archaickou koncovku *-undus, a, um*, která se přidává ke kmeni, např.:

- *leg-undus, a, um* „ten, který má být čten“
- *capi-undus, a, um* „ten, který má být chycen“
- *audi-undus, a, um* „ten, který má být slyšen“

Gerundiva s těmito koncovkami se vyskytují zejména v archaických nebo archaizujících textech či obratech.

Některá slovesa mají přítomný kmen zakončen na *-nd-*, např. *dēfendere* „bránit“, *reprehendere* „kárát“. Ve tvarech gerundiva se proto skupina *-nd-* objeví dvakrát, jednou jako součást kmene a podruhé jako koncovka gerundiva:

- *dēfend-endus, a, um* „ten, který má být bráněn“
- *reprehend-endus, a, um* „ten, který má být kárán“

Význam gerundiva

U gerundiva lze rozlišit dvě základní skupiny významů a použití. Jedna souvisí se slovesným substantivem nazývaným gerundium (viz 31. lekce), druhá vyjadřuje nutnost, náležitost, děj, který má nebo musí být vykonáván apod. V této lekci se budeme zabývat druhou skupinou.

Do češtiny se gerundivum překládá pomocí různých konstrukcí vyjadřujících nutnost, některé kopírují latinskou konstrukci, jiné nikoliv. Gerundivum *laudandus* lze přeložit takto:

- (ten), který má být chválen
- (ten), kterého je třeba chválit
- (ten), který musí být chválen
- mající být chválen

Spojení *puella laudanda* se tedy překládá jako:

- dívka, která má být chválena
- dívka, kterou je třeba chválit
- dívka, která musí být chválena
- dívka mající být chválena

Spojení typu *puella laudanda*, v nichž se gerundivum shoduje se jménem, lze vytvořit pouze od přechodných sloves (viz výše).

Použití gerundiva

Gerundivum s významem nutnosti se však většinou nevyskytuje pouze jako přívlak (např. *puella laudanda*), ale ve spojení s tvary slovesa *esse* (např. *puella laudanda est*). Spojení gerundiva se slovesem *esse* se někdy označuje jako opisné časování trpné. Slove-

so *esse* bývá někdy vypuštěno (např. ve vazbách akuzativu a nominativu s infinitivem), ale z kontextu ho lze domyslet.

Gerundiva se slovesem *esse* lze rozdělit do dvou skupin:

- gerundiva sloves nepřechodných a sloves přechodných, která nemají v konkrétní větě předmět (např. „je třeba číst“, „při výchově je třeba často chválit“)
- gerundiva sloves přechodných s vyjádřeným předmětem

Slovesa nepřechodná a přechodná bez předmětu

Gerundivum těchto sloves je vždy ve tvaru neutra singuláru v nominativu (případně v akuzativu ve vazbě akuzativu s infinitivem) a je tedy zakončeno na *-ndum*. Sloveso *esse* je ve 3. osobě singuláru a může být ve všech časech a způsobech (vyjma imperativu), např. *labōrandum est*, *labōrandum erat*, *labōrandum fuit*, *labōrandum sit*, *labōrandum fuisset*.

Do češtiny lze spojení gerundiva se slovesem *esse* přeložit pomocí různých konstrukcí vyjadřujících nutnost nebo náležitost, např.:

labōrandum est

- je třeba pracovat
- má se pracovat
- musí se pracovat
- je třeba, aby se pracovalo

Volba překladu v konkrétní větě závisí na kontextu a na tom, jaký překlad je nejvhodnější z hlediska češtiny.

Ve spojení s ostatními časy a způsoby se gerundivum překládá pomocí stejných konstrukcí, mění se pouze čas a způsob slovesa:

<i>labōrandum erat</i>	bylo třeba pracovat
<i>labōrandum erit</i>	bude třeba pracovat
<i>labōrandum fuit</i>	bylo třeba pracovat
<i>labōrandum fuerat</i>	(dříve) bylo třeba pracovat
<i>labōrandum fuerit</i>	(až) bude třeba pracovat
<i>labōrandum sit</i>	ať se musí pracovat
<i>labōrandum esset</i>	bylo by třeba pracovat
<i>labōrandum fuerit</i>	ať se muselo pracovat
<i>labōrandum fuisset</i>	bylo by se muselo pracovat
<i>labōrandum esse</i>	že se musí pracovat
<i>labōrandum fuisse</i>	že se muselo pracovat
<i>labōrandum futūrum esse / fore</i>	že se bude muset pracovat

Pojí-li se sloveso s předmětem v jiném pádě než v akuzativu, přidá se předmět v příslušném pádě ke konstrukci *-ndum + esse*, která se nemění. Při překladu do češtiny i latině je třeba dávat pozor na odlišné pádové vazby v češtině.

<i>Pārentibus pārendum est</i>	Je třeba poslouchat rodiče. Rodiče se mají poslouchat. Rodiče se musí poslouchat.
<i>Rērum gestārum oblīvīscendum nōn fuit.</i>	Nemělo se zapomínat na historii. Bylo třeba nezapomínat na historii. Bylo třeba, aby se nezapomínalo na historii.
<i>Ōrātiōne longā ūtendum esset.</i>	Bylo by třeba použít dlouhé řeči. Bylo by třeba, aby se použila dlouhá řeč. Měla by se použít dlouhá řeč. Musela by se použít dlouhá řeč.

Slovesa přechodná s vyjádřeným předmětem

Přechodná slovesa s vyjádřeným předmětem vytváří osobní konstrukce, v nichž se gerundivum shoduje se jménem v rodě, čísle a pádě a sloveso *esse* může být ve všech osobách a číslech. Předmět slovesa (osoba nebo věc, která je zasahována dějem) se stejně jako v pasivu stává podmětem konstrukce. Osobní zájmena se obvykle nevyjadřují.

<i>puer laudandus est</i>	chlapec má být chválen
<i>puella laudanda est</i>	dívka má být chválena
<i>laudandī erant</i>	měli být chváleni
<i>laudandus essēs</i>	měl bys být chválen

Do češtiny se gerundivum se slovesem *esse* nepřekládá jen pomocí konstrukce se slovesem „mít“, která do jisté míry kopíruje konstrukci latinskou, ale i pomocí dalších konstrukcí, včetně neosobních.

puer laudandus est

- chlapec má být chválen, chlapec se má chválit
- chlapec musí být chválen, chlapec se musí chválit
- je třeba chválit chlapce
- je třeba, aby byl chlapec chválen

Při překladu do češtiny jsou neosobní konstrukce obvyklou volbou u sloves, která se v latině pojí s akuzativem, ale v češtině mají jinou pádovou vazbu (srov. překlad pasiva těchto sloves).

<i>Magistra timenda nōn est.</i>	Není třeba se bát učitelky.
<i>Hominēs aegrōtī adiuvandī sunt.</i>	Je třeba pomáhat nemocným lidem.
<i>Amīcī tuī interrogandī sunt.</i>	Je třeba se zeptat tvých přátel.

Sloveso *esse* může být, stejně jako u neosobní konstrukce, ve všech časech a způsobech kromě imperativu:

<i>puella laudanda est</i>	je třeba chválit dívku
<i>puella laudanda erat</i>	bylo třeba chválit dívku

puella laudanda erit
puella laudanda fuit
puella laudanda fuerat
puella laudanda fuerit
puella laudanda sit
puella laudanda esset
puella laudanda fuisset
puellam laudandam esse
puellam laudandam fuisset
puellam laudandam futūram esse / fore

bude třeba chválit dívku
 bylo třeba pochválit dívku
 (dříve) bylo třeba pochválit dívku
 (až) bude třeba pochválit dívku
 ať je třeba chválit dívku
 bylo by třeba chválit dívku
 ať bylo třeba chválit dívku
 bylo by bývalo třeba chválit dívku
 že je třeba chválit dívku
 že bylo třeba chválit dívku
 že bude třeba chválit dívku

Dativ původce

Stejně jako u pasiva může, ale nemusí být i u gerundiva vyjádřen původce děje. Většinou se jedná o životného původce děje, neboli činitele. Zatímco v pasivu se činitel vyjadřuje pomocí ablativu, u vazby gerundiva se slovesem *esse* se používá **dativ**, označovaný jako **dativ původce**, *dativus auctōris*. Podoba konstrukce gerundiva se slovesem *esse* se nemění, jen se k ní připojí označení původce děje v dativu.

Labōrandum est.

Mihi labōrandum est.

Rērum gestārum oblīvīscendum nōn fuit.

*Hominibus rērum gestārum
oblīvīscendum nōn fuit.*

Puella laudanda est.

Mātrī puella laudanda est.

Pouze v případě, že u gerundiva nepřechodného slovesa již stojí předmět v dativu, vyjadřuje se činitel nikoliv dativem, ale ablativem s předložkou *ā/ab*.

Pārentibus pārendum est.

Ā puerīs pārentibus pārendum est.

Při překladu do češtiny však většinou není možné nebo vhodné kopírovat strukturu latinské věty s dativem. Dativ původce se proto nejčastěji překládá 7. pádem stejně jako činitel pasivního děje nebo se celá věta vyjádří aktivně. Původce se pak v české větě stane podmětem. V některých kontextech nemusí být použití obou překladů možné a je třeba zvolit pouze jeden z nich.

Mātrī puella laudanda est.

- Dívka má být chválena matkou.
- Matka má chválit dívku.
- Je třeba, aby matka chválila dívku.

Mihi labōrandum est.

- Musím pracovat. Mám pracovat.
- Je třeba, abych pracoval.

Postup při překladu do latiny

Při překladu spojení gerundiva se slovesem *esse* do latiny působí největší obtíže odlišnost českých a latinských konstrukcí. Při překladu české věty do latiny je nutné věnovat pozornost zejména těmto kritériím:

- zda je či není vyjádřen původce děje
- zda se jedná o přechodné sloveso nebo ne a zda je u přechodného slovesa vyjádřen předmět

Příklady postupu při překladu

Při překladu české věty „Všichni museli/měli přijít do města.“ postupujeme takto:

- Zjistíme, zda je ve větě vyjádřen činitel („**všichni**“).
- Činitele zatím ponecháme stranou a pracujeme se zbývající částí věty.
- Rozhodneme, zda při překladu použijeme přechodné či nepřechodné sloveso, případně přechodné sloveso bez předmětu: české „přijít“ budeme překládat pomocí *venīre*, které je **nepřechodné**, v latině tedy bude **neosobní konstrukce na -ndum**, tedy ***veniendum***.
- Zjistíme, v jakém čase a způsobu je sloveso dané věty, a doplníme správný tvar slovesa *esse*: ***veniendum erat***.
- Doplníme další větné členy, v tomto případě „do města“, ***in urbem veniendum erat***.
- Vrátime se k původci děje, kterého vyjádříme pomocí dativu a připojíme ho k vytvořené větě: ***omnibus in urbem veniendum erat***.

Výsledný překlad tedy zní: *Omnibus in urbem veniendum erat*.

Jedná-li se o nepřechodné sloveso s předmětem, ke konstrukci *-ndum + esse* se připojí předmět v příslušném pádu (dativu, genitivu nebo ablativu) podle vazby slovesa.

Českou větu „Musíme číst dobré knihy“ přeložíme takto:

- Zjistíme, zda je ve větě vyjádřen činitel (nevyjádřený podmět „**my**“).
- Činitele zatím ponecháme stranou a pracujeme se zbývající částí věty.
- Rozhodneme, zda při překladu použijeme přechodné či nepřechodné sloveso: spojení „číst knihy“ přeložíme do latiny pomocí slovesa *legere*, tedy **přechodného slovesa**, které má u sebe **předmět** „knihy“.
- Budeme proto vytvářet osobní konstrukci „dobré knihy mají být čteny“, v níž jsou „dobré knihy“ podmětem: ***libri boni***.
- Vytvoříme gerundivum, které se shoduje v rodě, čísle a pádě s podmětem: ***libri boni legendi***.
- Připojíme sloveso *esse* v příslušném tvaru, tj. v 3. os. pl. ind. přítomnosti: ***libri boni legendi sunt***.
- Doplníme činitele děje v dativu: ***nōbis libri boni legendi sunt***.

Výsledný překlad tedy zní: *Nōbīs librī bonī legendī sunt*. Této latinské větě odpovídají i další české výchozí věty, např. „Je třeba, abychom četli dobré knihy“.

Zvláště při překladu vět se slovesem *esse* se s akuzativem může být určitou pomůckou přeformulovat českou větu do podoby „Dobré knihy mají být námi čteny“, která více napodobuje strukturu latinské věty. Je zde jasněji patrné, že člen „dobré knihy“ je podmětem věty.

Tipy: porovnání s pasivem

Konstrukce gerundiva se slovesem *esse* má některé společné rysy s latinským pasivem. Jedná se zejména o konstrukce přechodných a nepřechodných sloves. Nepřechodná slovesa mají pouze 3. os. sg. pasiva s neosobním významem (např. *labōrātur* „pracuje se“, *pārētur* „poslouchá se“). Také přechodná slovesa ve 3. os. sg. pasiva mohou vyjadřovat neosobní význam (např. *laudātur* „chváli se“). Kromě toho však mají pasivní tvary ve všech osobách (*laudor* „jsem chválen“, *puer laudātur* „chlapec je chválen“, *laudātae sumus* „byly jsme pochváleny“ atd.) a jejich podmět je dějem zasahován.

indikativ prézentu pasiva	indikativ perfekta pasiva	gerundivum + esse
<i>labōrātur</i> pracuje se	<i>labōrātum est</i> pracovalo se	<i>labōrandum est</i> je třeba pracovat
<i>laudātur</i> chváli se	<i>laudātum est</i> pochválilo se	<i>laudandum est</i> je třeba chválit
<i>patri persuādētur</i> otec je přesvědčován	<i>patri persuāsum est</i> otec byl přesvědčen	<i>patri persuādendum est</i> je třeba přesvědčit otce
<i>puerī laudantur</i> chlapičci jsou chváleni	<i>puerī laudātī sunt</i> chlapičci byli pochváleni	<i>puerī laudandī sunt</i> chlapičci mají být chváleni
<i>mulierēs adiuvantur</i> ženám se pomáhá	<i>mulierēs adiūtāe sunt</i> ženám se pomohlo	<i>mulierēs adiuvandae sunt</i> je třeba pomáhat ženám
<i>moneor</i> jsem napomínán	<i>monitus sum</i> byl jsem napomenut	<i>monendus sum</i> mám být napomínán

Pasivum a gerundivum se však liší ve vyjadřování činitele, viz výše.

Gerundivum v akuzativu a nominativu s infinitivem

Gerundivum se slovesem *esse* se může objevit v řadě vedlejších vět včetně infinitivních konstrukcí. Principy pro používání gerundiva zůstávají stejné jako v ostatních větvích. Gerundivum vytváří buď neosobní konstrukci na *-ndum*, nebo osobní konstrukci se shodou v rodě, čísle a pádě. Vzhledem k tomu, že se jedná o infinitivní konstrukce, je sloveso *esse* ve tvaru infinitivu prézentu, perfekta nebo futura. Infinitiv prézentu *esse* však bývá někdy vypuštěn.

Konstrukce gerundiva nepřechodných sloves (*-ndum + esse*) a neosobní konstrukce přechodných sloves mají sloveso *esse* v příslušném infinitivu, jinak se ničím neliší od konstrukcí s určitým slovesem. Vzhledem k tomu, že se jedná o neosobní konstrukce, v nominativu ani akuzativu s infinitivem se nevyjadřuje podmět konstrukce v nominativu či akuzativu. Dativ původce zůstává v dativu.

Labōrandum est.
Je třeba pracovat.

Dīcit labōrandum esse.
Říká, že je třeba pracovat.

Dīcitur labōrandum esse.
Říká se, že je třeba pracovat.

Omnibus labōrandum est.
Všichni musí pracovat.

Dīcit omnibus labōrandum esse.
Říká, že všichni musí pracovat.

Dīcitur labōrandum esse.
Říká se, že všichni musí pracovat.

Lēgibus pārendum erat.
Bylo třeba poslouchat zákony.

Putāmus lēgibus pārendum fuisse.
Dommíváme se, že bylo třeba poslouchat zákony.

Putātur lēgibus pārendum fuisse.
Myslí se, že bylo třeba poslouchat zákony.

Ā cīvibus lēgibus pārendum erat.
Občané museli poslouchat zákony.

Putāmus ā cīvibus lēgibus pārendum fuisse.
Dommíváme se, že občané museli poslouchat zákony.

Putātur ā cīvibus lēgibus pārendum fuisse.
Myslí se, že občané museli poslouchat zákony.

Gerundivum přechodných sloves vyskytující se v osobní konstrukci se shoduje s podmětem infinitivní konstrukce v rodě, čísle a pádě. V případě nominativu s infinitivem je tedy v nominativu, v případě akuzativu s infinitivem v akuzativu. Sloveso *esse* je ve tvaru infinitivu přezentu, perfekta nebo futura. Participium futura aktiva se rovněž shoduje s podmětem konstrukce v nominativu či akuzativu. Místo infinitivu *futūrum, am, um esse* lze použít neměnného tvaru *fore*. Dativ původce zůstává nezměněn.

Puella laudanda est.
Dívka má být chválena.

Dīcō puellam laudandam esse.
Říkám, že dívka má být chválena.

Dīcitur puella laudanda esse.
Říká se, že dívka má být chválena.

Mātrī puella laudanda est.
Matka má chválit dívku.

Dīcō puellam mātrī laudandam esse.
Říkám, že matka má chválit dívku.

Dīcitur puella mātrī laudanda esse.
Říká se, že matka má chválit dívku.

Mulierēs adiuvandae erunt.
Ženám bude třeba pomoci.

Sciēbāmus mulierēs adiuvandās futūrās esse.
Věděli jsme, že ženám bude třeba pomoci.

Dīcēbantur mulierēs adiuvandae futūrae esse.
Říkalo se, že ženám bude třeba pomoci.

Cōsulī mulierēs adiuvandae erunt.
Konzul bude muset pomoci ženám.

Sciēbāmus mulierēs cōsulī adiuvandās futūrās esse.
Věděli jsme, že konzul bude muset pomoci ženám.

Dīcēbantur mulierēs cōsulī adiuvandae futūrae esse.
Říkalo se, že konzul bude muset pomoci ženám.

Slovní zásoba

amplus, a, um	rozsáhlý, prostorný, velký, slavný, nádherný
adsentior (assentior), irī, assēnsus sum +dat.	souhlasit (s někým)
aspernor, āri, ātus sum +ak.	odmítat, pohrdat, nevsímat si
cōsiderō, āre, āvī, ātum	pozorovat, uvažovat (o něčem), zvážit (něco)
cōsultō, āre, āvī, ātum	radit se, uvažovat
▪ +ak.	▪ ptát se na radu
▪ +dat.	▪ starat se o
contingō, ere, tigī, tāctum +ak.	dotýkat se, dospět (někam)
▪ contingere +dat.	▪ dostávat se (někomu)
▪ contingit, ere, contigit	▪ stát se, přihodit se
corrigō, ere, rēxi, rēctum	narovnat, opravit, napravit, polepšit
ex(s)equor, sequī, secūtus sum	vykonat, plnit
extendō, ere, tendī, tentum / tēsum	rozšiřovat, protahovat, prodlužovat (o čase)
forte	náhodou, snad
habitus, ūs, m.	postava, vzhled
immō	dokonce ještě, spíše, naopak
imperfectus, a, um	nedokončený, nedokonalý
incautus, a, um	neopatrný, nic netušící
modus, ī, m.	způsob, míra (rozměr, velikost atd.), správná míra, mez, umírněnost
numerō, āre, āvī, ātum	počítat
▪ in +abl., inter +ak.	▪ počítat k někomu, pokládat za
pestis, is, f.	nakažlivá nemoc, mor, zkáza, neštěstí, záhuba
quārē	proč, proto
rapiō, ere, rapuī, raptum	vyrvat, uchvátit, zbavit
▪ rapī	▪ být uchvácen (zde: být uchvácen smrtí, zemřít)
reddō, ere, reddidī, redditum	vrátit (něco), zaplatit (dluh), dát, darovat, prokazovat, odevzdat
▪ reddere +ak. +ak.	▪ udělat (někoho, něco) (někým, nějakým, něčím)
satis	dost, dostatečně, dobře
unde	odkud (o místě i o původu)
ūtilitās, ātis, f.	užitečnost, prospěch
vigēō, ēre, uī, –	být svěží, zdravý, být při síle, vyznamenat se, vyniknout
viridis, e	zelený, svěží, zdravý, silný

Cvičení

1. Od uvedených sloves vytvořte gerundivum, je-li to možné

inquirō, metuō, praetermittō, loquor, reprehendō, absum, tollō, mereor, reperiō, largior, sum, accūsō, dēfendō, dēleō, scribō, fugiō, dīvidō, ūtor

2. Vyškrtněte tvary, které nejsou gerundivy

dēfendendam, ostendam, secundum, sequendum, tenendum, agenda, legenda, quendam, quaerendam, querendum, contemnenda, reprehendenda, iūcundam, contendam, trādendam

3. Doplňte a překládejte

<i>laudō</i>	<i>puer laudandus</i>	<i>puer laudandus est</i>	<i>puer laudātus</i>	<i>puer laudātus est</i>	<i>puer laudāns</i>	<i>puer laudāturus</i>	<i>puer laudāturus est</i>
<i>moneō</i>	puella	puella	puella	puella	puella	puella	puella
<i>mittō</i>	lĕgātī	lĕgātī	lĕgātī	lĕgātī	senātōrēs	senātōrēs	senātōrēs
<i>scribō</i>	litterae	litterae	litterae	litterae	ōrātōrēs	ōrātōrēs	ōrātōrēs
<i>legō</i>	liber	liber	liber	liber	discipulus	discipulus	discipulus
<i>hortor</i>	hominēs	hominēs	hominēs	hominēs	hominēs	hominēs	hominēs
<i>vītō</i>	perīcula	perīcula	perīcula	perīcula	cīvēs	cīvēs	cīvēs
<i>sequor</i>	vir bonus	vir bonus	vir bonus	vir bonus	vir bonus	vir bonus	vir bonus

4. Doplňte správnou koncovku

1. Nunc resistend__ est.
2. Prōmissa servand__ sunt.
3. Cīvibus cūctantibus persuādend__ est.
4. Liberī tuī ēducand__ essent.
5. Fundāmentum bonum pōnend__ erit.
6. Ea arbor caedend__ nōn est.
7. Quis verend__ erat?
8. Ex urbe statim dēcēdend__ fuit.
9. Dī cōsulend__ fuērunt.
10. Nihil neglegend__ erat.
11. Iniūriārum oblīvīscend__ erit.
12. Vōs adiuvand__ estis.

13. Vēritās ūtilitātī antepōnend___ est.
14. Omnia vōbīs crēdend___ nōn sunt.
15. Ei tacend___ erat.
16. Ea perīcula nōbīs vītand___ erant.
17. Discipulīs ad tempus veniend___ est.
18. Utinam nē ūllus homō pūniend_____ esset!
19. Utinam nē multīs cīvibus ē patriā fugiend___ fuisset!
20. Litterās ad senātum tibi mittend___ fuisse putō.
21. Id dīcend___ esse mihi vidētur.

5. Od slovesa v závorce vytvořte gerundivum a doplňte ho ve správném tvaru do věty

1. Cupiditās glōriae (*cavēre*) _____ est. (podle Cic. *off.* 1, 20, 68)
2. Cum exercitus Rōmānōrum male premerētur, Rōmānīs auxiliū (*petere*) _____ fuit.
3. Nescit, quid (*fugere*) _____ et quid (*petere*) _____ sit.
4. (*discere*) _____ virtūs est. (Sen. *epist.* 123, 16)
5. Num aut cōsulēs illōs aut clārissimōs virōs (*vituperāre*) _____ (esse) putās? (Cic. *Phil.* 8, 15)
6. Mihi dē prōvinciā (*dēcēdere*) _____ erat.
7. Nunc dē poenā pauca (*dīcere*) _____ sunt. (Cic. *ad Brut.* 1, 15, 10)
8. Nūllus homō deus (*putāre*) _____ est.
9. Ā victīs saepe imperiō victōris (*pārēre*) _____ est.
10. Minus malum semper est (*ēligere*) _____.
11. Dīcō sēdecim iūdicēs (*corrumpere*) _____ fuisse, ut ille vir absolverētur. (podle Cic. *Cluent.* 87)
12. Omnibus, quī id negābant, (*persuādēre*) _____ erat.

6. Nahradte označená slova výrazem v závorce (ve správném tvaru) a proveďte další nutné změny

1. **Epistula tua** mihi legenda est. (*liber tuus*)
2. **Patrī** pārendum est. (*māter*)
3. **Mōrēs** eius omnibus reprehendēdī sunt. (*sermō*)
4. **Custōdī** vigilandum erat. (*ego*)
5. **Ēloquentia** ōrātōris laudanda fuit. (*verba*)
6. **Castrīs** potiendum fuit. (*urbs*)
7. (**Nōs**) sequendī nōn sumus. (*vōs*)
8. Illud faciendum nōn **est**. (*ind. fut. I.*)
9. Frāter tuus **interrogandus** est. (*quaerere*)

7. Vyberte správný tvar nebo správné tvary

1. Haec hōc tempore putāvī esse (*dīcendum, dīcendō, dīcenda, dīcendus*). (Cic. *Tusc.* 2, 27, 67)
2. Quid faciendum (*est, sit, esset, erat*), ā faciente (*discendō, discendus, discendum*) est. (Sen. *epist.* 98, 17)
3. Fac, quod faciendum (*est, sit*). (Sen. *apocol.* 3, 2)
4. Ego ita (*esse, est, erat*) faciendum cēseō. (Cic. *leg.* 1, 20)
5. Cottīdiēne ā tē (*accipiendum, accipiendae, accipiendō, accipienda*) litterae sunt? (Cic. *Att.* 7, 9, 1)
6. Nec aspernanda (esse) rēs (*vīsa est, vīsum est, vidēbātur*) neque incautē crēdenda (esse). (Liv. 10, 10, 3)
7. Omnēs mortālēs ūnā mente cōsentiunt omnia arma contrā illam pestem esse (*capienda, capiendam*). (Cic. *Phil.* 4, 7)
8. Cēsuit autem senātus grātiās cōsulī (*agendās, agenda, agendō*) (esse). (podle Liv. 39, 14, 5)
9. (*cavendus, cavenda, cavendum*) est, nē in gravēs inimīcitiās convertant sē amīcitiāe. (podle Cic. *Lael.* 78)

8. Místo slovesa *dēbēre* použijte konstrukci s gerundivem nebo naopak

1. Virī urbem dēfendere dēbēbant.
2. Senātōribus cōsilia bona capienda erant.
3. Aliōs hominēs irridēre nōn dēbēs.
4. Ille, quī peccat, corrigendus est.
5. Rōmānīs bellum gerendum fuit.
6. Statim dēcēdere dēbent.

7. Illam regiōnem relinquere dēbēmus.
8. Magistrātūs corrumpī nōn dēbent.
9. Aliīs cōgendī sumus, ut plūs studeāmus.
10. Hominēs memoriā exercēre dēbent.

9. Z uvedených slov vytvořte větu s gerundivem (doplňte další potřebná slova)

ūtī – ego – cōsilia bona
 lēgēs – cīvēs – observāre
 proficīscī – prōvincia – urbs – lēgātī
 puerī – omnia – emere – nōn
 disputāre – dē – litterae et artēs – doctī
 omnēs – dormīre
 cīvēs – parcere – mīlitēs
 admīrārī – facta – fortis
 aegrōtī – multum – quiēscere
 hospitēs – recipere – tū

10. Dejte do závislosti na uvedených výrazech

1. Dīs immortālibus grātia habenda est.
Cēnsēbant
2. Ferrō via faciēda est. (Liv. 4, 28, 4)
Ei vidēbātur
3. Quid dīcendum fuit?
Quaesīvit
4. Fortūnae sunt committēda omnia. (Cic. Att. 10, 2, 2)
Cicero scrīpsit
5. Ille magis metuendus quam admīrandus erat.
Nōbis vidētur
6. Mihi in prōvinciam proficīscendum est.
Dīxit
7. Quis accūsandus est?
Nēmō sciēbat
8. Mīlitibus urbēs magnae dēfendēdae erunt.
Nōtum erat
9. Iīs famēs timēda erat.
Nōtum est
10. Animus dolōrī trādendus est.
Seneca cēnsēt

11. Najděte chyby a opravte je

1. Illī cōsulem expectandī fuisse cēnsēbant. (podle Liv. 31, 48, 3)
2. Rēbus, quae Rōmae agenda erant, perfectīs, cōsulēs in prōvinciās profectī (sunt). (Liv. 32, 3, 1)
3. Intellegēs, quam esset obsistendum dolōrī. (podle Cic. *Tusc.* 2, 12, 28)
4. Ille vir cōsul ēligendum nōn erat.
5. Patrī pārendī sunt.
6. Opera danda erit, ut quam plūrimōs hominēs beneficiīs afficiēmus.

12. Doplněte výrazy do vět

agendum, antepōnendam, castīgandus, danda, metuenda, ūtendum

1. Fuit Caesarī sic _____ amīcus. (Sen. *dial.* 5, 40, 4)
2. Ei, quī fugiēbat, omnia _____ erant.
3. Tuō tibi iūdićiō est _____. (podle Cic. *Tusc.* 2, 26, 63)
4. In tantō malō audendum atque _____, nōn cōsultandum esse dicit. (podle Liv. 22, 53, 7)
5. Cicero scrīpsit mortem servitūtī _____ esse.
6. Opera _____ erat, ut id quam celerrimē cōnficerēmus.

13. Vyberte správný tvar. Je-li více možností, vysvětlete rozdíly mezi nimi.

1. Ille mōns (*occupandus, occupātus, occupātūrus*) erat, nē hostēs urbem nostram capere possent.
2. Ille mōns (*occupandus, occupātus, occupātūrus*) est, nē hostēs urbem nostram capere possint.
3. Dux illum montem (*occupandus, occupātus, occupātūrus*) erat, nē hostēs urbem nostram capere possent.
4. Causa illius clādis nōbīs (*explicāta, explicātūra, explicanda*) est.
5. Causa illius clādis ā nōbīs (*explicāta, explicātūra, explicanda*) est.
6. Id, quod (*dictus, dictūrus, dīcendus*) sum, ex litterīs cuiusdam amīcī cōgnōvī.
7. Vir, quī dē rē públicā optimē (*merendus, meritus, meritūrus*) erat, pater patriae (*appellātus, appellandus, appellātūrus*) est.
8. Beneficia ā nōnnūllīs hominibus tibi (*accipiēnda, accepta, acceptūra*) nōn esse putō.
9. Omnēs arbitrābantur illum hominem nōn (*dēciēndum, dēceptum, dēceptūrum*) esse.
10. Mihi (*persuādendum, persuāsum, persuāsūrum*) est.

11. Dixit sē verbis eōrum nōn (*crēdendum, crēditūrum, crēditum*) esse.
12. Dixit verbis eōrum nōn (*crēdendum, crēditūrum, crēditum*) esse.
13. Lēgēs iūstae (*petendae, petitae, petitūrae*) sunt.
14. Sic enim (*factum, faciendum, factūrum, factūrus*) fuisset. (Cic. *ad Q. fr.* 3, 4, 2)

14. Vyberte překlad nebo překlady, které odpovídají uvedeným latinským větám

1. Virī scelerātī persequendī sunt.
 - a) Je třeba pronásledovat zločince.
 - b) Zločinci musí být pronásledováni.
 - c) Je třeba, aby zločinci byli pronásledováni.
 - d) Musí pronásledovat zločince.
2. Hominibus vēritās quaerenda est.
 - a) Lidé musí hledat pravdu.
 - b) Je třeba, aby lidé hledali pravdu.
 - c) Musí se hledat pravda.
 - d) Je třeba, aby byla hledána pravda.
 - e) Je třeba, aby byla lidmi hledána pravda.
 - f) Lidé mají hledat pravdu.
3. Nunc tacendum nōn est.
 - a) Teď se nesmí mlčet.
 - b) Je třeba, aby se teď nemlčelo.
 - c) Teď nesmíme mlčet.
4. Tibi ignōscendum est.
 - a) Musíš odpustit.
 - b) Je třeba, aby ti bylo odpuštěno.
 - c) Musí se odpouštět.
 - d) Je třeba, abys odpouštěl.
5. Praemium ei tribuendum erat.
 - a) Měl dostat odměnu.
 - b) Bylo třeba, aby dostal odměnu.
 - c) Měla se dát odměna.
 - d) Měl dát odměnu.
 - e) Bylo třeba, aby dal odměnu.
 - f) Měla se mu dát odměna.
 - g) Měli dávat odměnu.

15. Přeložte do češtiny

1. Sed nōn sōlum pārendum patrī, sed etiam adsentiendum erat. (podle Liv. 4, 21, 8)
2. Nōn ut diū vivāmus, cūrandum est, sed ut satis. (Sen. *epist.* 93, 2)
3. Erunt plūra mihi ad tē scribenda. (podle Cic. *Att.* 2, 20, 3)
4. Quīdam vērō tunc incipiunt, cum dēsinentum est. (Sen. *epist.* 23, 11)
5. Nōn est verbīs rogandus, cōgendus est armīs. (Cic. *Phil.* 5, 26)
6. Audendum est aliquid ūniversīs, aut omnia singulis patiēda (sunt). (Liv. 6, 18, 7)
7. Transāctīs omnibus, quae Rōmae agenda erant, cōsulēs ad bellum profectī sunt. (Liv. 27, 12, 1)
8. Nōn omnis error stultitia dīcenda est. (Cic. *div.* 2, 90)
9. Aliud cōsiliū sibi capiendum (esse) exīstimāvit. (podle Caes. *civ.* 3, 41, 2)
10. In Macedoniam⁵⁵ quoque mittendōs lēgātōs (esse) senātus cēnsuit. (Liv. 41, 22, 3)
11. Magis illud videndum est, quam multīs ira per sē nocuerit. (Sen. *dial.* 4, 36, 4)
12. Quid ergō? Nōn erat accipiendum ā Claudiō, quod dabātur? (Sen. *benef.* 1, 15, 6)
13. Erant eō tempore multa etiam alia metuenda. (Cic. *dom.* 91)
14. Quid cēnsēs nōbīs esse discendum, ut istud, quod postulās, efficere possīmus? (podle Cic. *rep.* 1, 33)
15. Supervacuum⁵⁶ forsitan putās id discere, quod semel ūtendum est. (Sen. *epist.* 26, 9)
16. Nunc ego, iūdicēs, iam vōs cōsulō, quid mihi faciendum (esse) putētis. (Cic. *Verr.* I 32)
17. Nōnne optimus et gravissimus⁵⁷ quisque philosophus cōnfītetur sē multa ignōrāre et multa sibi etiam atque etiam⁵⁸ esse discenda? (podle Cic. *Tusc.* 3, 28, 69)
18. Nōn fuit Iuppiter metuendus, nē irātus noceret. (podle Cic. *off.* 3, 29, 104)
19. Vidētis quae causa sit; nunc quid agendum sit, cōsiderāte. (podle Cic. *Manil.* 6)

16. Přeložte pomocí gerundiva

1. Je třeba pracovat.
2. Lidé musí pracovat.
3. Je třeba spát.
4. Musíme spát.
5. Bylo třeba bránit město.
6. Obyvatelé měli bránit město.
7. Město mělo být bráněno vojáky.

55 *Macedonia, ae, f.* „Makedonie“

56 *supervacuum, a, um* „zbytečný, nepotřebný“

57 *gravissimus = gravissimus, -issimus* je archaická koncovka superlativu

58 *etiam atque etiam* „znovu a znovu, usilovně“

8. Je třeba poslouchat.
9. Je třeba poslouchat rodiče.
10. Děti musí poslouchat rodiče.
11. Bude třeba užívat rozum.
12. Bude třeba, abych užíval rozum.
13. Je třeba často povzbuzovat a chválit.
14. Lidé mají být často povzbuzováni a chváleni.
15. Musíš lidi často povzbuzovat a chválit.
16. Nikdo se nemá odsuzovat.
17. Je třeba, abyste nikoho neodsuzovali.
18. Nikoho nemáte odsuzovat neprávem.
19. Bylo třeba postavit lodě a porazit nepřátele.
20. Naši vojáci museli postavit lodě a porazit nepřátele.
21. Neměl jsi být opuštěn.
22. Neměl jsi být opuštěn svými přáteli.
23. Je třeba, abych nebyla kárána.
24. Je třeba, abych odešla.
25. Neměly jsme být obžalovány.
26. Neměly jsme být obžalovány přísným soudcem.
27. Nebylo třeba vám pomáhat.
28. Není třeba, abyste se nás báli.
29. Nebude třeba utíkat před nebezpečími.
30. Nebude třeba, abyste utíkali před nebezpečími.
31. Nesmíš naříkat.
32. Nyní je třeba se napít.
33. Bylo by třeba, aby všichni zachovávali zákony.
34. Bylo by bývalo třeba hned odejít.
35. Domníváme se, že zlá slova se nemají říkat.
36. Konzul řekl, že v té bitvě je třeba zvítězit nebo zemřít.
37. Zdá se, že je třeba kárat zhoubné názory.
38. Říká se, že máme ihned odejít.
39. Zdá se, že musíme prodat dům.
40. Velitel si myslel, že musí uvést nepřátele ve zmatek.
41. Nevím, co bylo třeba říct.
42. Ptali se, zda bylo třeba kácet tyto stromy.
43. Je třeba se ptát, proč má zvyk takovou sílu.

17. Přečtěte si text a odpovězte na otázky

Epistula ad Lucilium (Seneca,⁵⁹ výběr, upraveno)

Multos **inveni** aequos **adversus** homines, adversus deos neminem.

Obiurgamus cotidie fatum: „Quare ille in medio cursu raptus est? Quare ille non rapitur? Quare senectutem et sibi et aliis gravem extendit?“ Utrum, obsecro te, iudicas **aequius** (esse) te naturae (parere) an tibi **parere** naturam? Quid autem interest, quam cito decedas, unde utique decedendum est? Non ut diu vivamus, curandum est, sed ut satis. Nam ut diu vivas, fato opus est, ut satis (vivas), animo (opus est). Longa est vita, si plena est.

Quid illum octoginta anni iuvant per inertiam exacti? Non vixit iste, sed in vita moratus est, nec sero mortuus est, sed diu. Octoginta annis vixit. Interest, mortem eius ex quo die⁶⁰ numeres. At ille mortuus est viridis. Sed officia boni civis, boni amici, boni filii executus est: in nulla parte cessavit. Quamquam aetas eius imperfecta est, vita perfecta est. Octoginta annis vixit. Immo octoginta annis fuit, nisi forte sic vixisse eum dicis, quomodo dicuntur arbores vivere.

Laudemus itaque et in numero **felicium** reponamus eum, **cui** quantulumcumque temporis **contigit**, (id tempus) bene conlocatum est.

Vidit enim veram lucem. Non fuit unus e multis. Et vixit et viguit.

Quid quaeris, quam diu vixerit? Vivit: ad posteros usque transiit et se in memoriam dedit.

Quemadmodum in minore corporis habitu potest homo esse perfectus, sic et in minore temporis modo potest vita esse perfecta.

Quaeris, quod sit **amplissimum** vitae spatium? Usque ad sapientiam vivere. Qui ad illam pervenit, attingit non longissimum finem, sed maximum.

Odpovězte

1. Najděte v textu gerundiva.
2. Jaké typy konjunktivů se v textu objevují? Vysvětlete jejich použití.
3. Je věta *quomodo dicuntur arbores vivere* nepřímou otázkou? Proč?
4. Je zájmeno *quod* ve větě *quod sit amplissimum vitae spatium* tázací nebo ne?
5. Určete následující tvary: *inveni, adversus, aequius, parere, felicitium, cui, contigit, vixisse, amplissimum*.
6. Uveďte slovesa, která Seneca používá ve významu „zemřít“. Jaká slovesa se používají v češtině?
7. Nahraďte výrazy *cursu, viridis* slovy, která nejsou metaforou.
8. Vyhledejte ve slovníku či gramatice další slova, která mají složku *-cumque*. Co znamenají?
9. Znáte česká přejatá slova odvozená ze slov *inertia; exequor, sequi, secutus sum; extendō, ere, tendi, tensum*?

⁵⁹ Lucius Annaeus Seneca. *Epistulae morales ad Lucilium* 93. (Sen. *epist.* 93)

⁶⁰ *ex quo die* „od jakého dne, odkdy“

Jaké názory Seneca zastává (vyberte názory vyjádřené přímo i implicitně)? Svoje tvrzení zdůvodněte.

- Dlouhý život se měří počtem let.
- Lidé jsou nespravedliví vůči bohům.
- Lidé mají potěšení i ze zahálčivého způsobu života.
- Není důležitá délka života, ale jeho kvalita.
- Život pokračuje určitým způsobem i po smrti.
- Délku života člověk ovlivní způsobem života.
- Někteří lidé spíše přežívají, než opravdu žijí.
- I stromy mají právo na život.
- Je jedno, kdy člověk zemře.
- Nejdůležitějším cílem života je dospět k moudrosti.
- Člověk se má snažit překročit svoji přirozenost.
- Pojmy „věk“ (*aetas*) a „život“ (*vita*) jsou synonymní.

Seneca a jeho postoj ke smrti

Co víte o postoji Seneky ke smrti?

Jak Seneca zemřel?

Se kterými jeho názory v textu souhlasíte a se kterými ne?

Slovní zásoba

atingō, ere, tigī, tāctum +ak.	dotýkat se, dojít, dospět, dorazit
cessō, āre, āvī, ātum	otálet, váhat (s něčím), prodlévat, zahálet, odpočívat
collocō (conlocō), āre, āvī, ātum	umístit, vynaložit (peníze apod.), investovat, uspořádat, zařídit
extendō, ere, tendī, tentum / tēsum	roztahovat, (o čase) prodlužovat protahovat
inertia, ae, f.	nečinnost, lenost, nechuf k práci, neobratnost
longus, a, um	dlouhý, daleký (i o čase)
obiurgō, āre, āvī, ātum	kárat, napomínat
quantuluscumque, quantulacumque, quantulumcumque	jakkoli malý, maličký, nepatrný
▪ quantulumcumque temporis	▪ jakkoli krátký čas
quemadmodum – sic	jako – tak
quid?	co? proč?
repōnō, ere, posuī, positum	zpět položit, položit, nahradit
▪ repōnere in numerō +gen.	▪ počítat mezi někoho
trānsiliō, ēre, siluī, –	přeskočit, překročit, přejít
utique	jakkoliv, jistě, v každém případě

Živá slova

Ceterum autem censeo Carthaginem esse delendam.

De gustibus non est disputandum.

De omnibus est dubitandum.

E duobus malis minus est eligendum.

Errata et corrigenda.

Exigua est tribuenda fides qui multa loquuntur.

Nunc est bibendum.

Pacta servanda sunt.

Quod erat demonstrandum. (Q. E. D.)

errātum, ī, n.	omyl, chyba	
gustus, ūs, m.	chutnání, chuť	gusto
pactum, ī, n.	smlouva	pakt

31. lekce

Gramatika

Gerundium

Gerundium je substantivní jmenný tvar slovesný, který je těsně spjat s gerundivem. Jedná se v podstatě o substantivizované neutrum gerundiva v singuláru, gerundium však nemá nominativ a v akuzativu se používá pouze po předložce. Na rozdíl od gerundiva má aktivní význam a překládá se obvykle **podstatným jménem slovesným** (např. „chválení“) nebo **infinitivem** (např. „chválit“).

Tvary a skloňování

Gerundium se vytváří od nedeponentních i deponentních sloves, význam je u obou typů sloves **aktivní**. Sloveso *esse* ani jeho složeniny gerundium nemají.

Gerundium se skloňuje jako neutrum 2. deklinace. Předložka (*ad*) v přehledu skloňování naznačuje, že akuzativ gerundia se používá pouze po předložkách.

	1. konjugace	2. konjugace	3. konjugace	3. konjugace (<i>capiō</i>)	4. konjugace
nom. sg.	—	—	—	—	—
gen. sg.	laudand-ī chválení, chválit	monend-ī napomínání, napomínat	legend-ī čtení, číst	capiend-ī chytání, chytat	audiend-ī slyšení, slyšet
dat. sg.	laudand-ō	monend-ō	legend-ō	capiend-ō	audiend-ō
ak. sg.	(ad) laudand-um	(ad) monend-um	(ad) legend-um	(ad) capiend-um	(ad) audiend-um
vok. sg.	—	—	—	—	—
abl. sg.	laudand-ō	monend-ō	legend-ō	capiend-ō	audiend-ō

Gerundia deponentních sloves mají stejné tvary:

	1. konjugace	2. konjugace	3. konjugace	3. konjugace (<i>capiō</i>)	4. konjugace
nom. sg.	—	—	—	—	—
gen. sg.	hortand-ī povzbuzování, povzbudit	tuend-ī hlídání, hlídat	loquend-ī mluvení, mluvit	patiend-ī snášení, trpět	largiend-ī rozdávání, rozdávat
dat. sg.	hortand-ō	tuend-ō	loquend-ō	patiend-ō	largiend-ō
ak. sg.	(ad) hortand-um	(ad) tuend-um	(ad) loquend-um	(ad) patiend-um	(ad) largiend-um
vok. sg.	—	—	—	—	—
abl. sg.	hortand-ō	tuend-ō	loquend-ō	patiend-ō	largiend-ō

Použití a překlad gerundia

Při překladu do češtiny se vedle infinitivu a podstatného jména slovesného mohou používat také jiná substantiva, předložkové vazby nebo vedlejší věty. Rozhodující je adekvátní vyjádření významu v češtině.

Genitiv

Genitiv gerundia se používá po některých substantivech a adjektivech, např.:

ars, artis, f.	umění	ars amandī	umění milovat
causa, ae, f.	důvod	causa querendī	důvod si stěžovat
cupiditās, ātis, f.	touha	cupiditās regnandī	touha vládnout
facultās, ātis, f.	schopnost	facultās dicendī	schopnost řečnit
locus, ī, m.	místo	locus hiemandī	místo k přezimování
modus, ī, m.	způsob	modus pugnandī	způsob boje
necessitās, ātis, f.	nutnost	necessitās manendī	nutnost zůstat
occāsiō, ōnis, f.	příležitost	occāsiō bibendī	příležitost k napití
potestās, tis, f.	moc	potestās eligendī	moc / možnost si vybrat
ratiō, ōnis, f.	způsob, důvod	ratiō vivendī	způsob života, důvod k životu
spēs, eī, f.	naděje	spēs vincendī	naděje zvítězit, naděje na vítězství
studium, iī, n.	snaha, úsilí	studium discendī	snaha se učit
tempus, oris, n.	čas	tempus aggrediendī	čas zaútočit
cupidus, a, um	toužící	cupidus imperandī	toužící vládnout
peritus, a, um	zkušený	peritus dicendī	zkušený v řečnění

Genitiv gerundia se používá i ve spojení s *causā a grātiā*, které fungují jako předložky, stojí však za slovem:

causā	kvůli, za účelem	ulciscendī causā	kvůli pomstě, za účelem pomsty
grātiā	kvůli, za účelem	spoliandī grātiā	kvůli loupení, za účelem loupení

Dativ

Dativ gerundia se vyskytuje méně často než ostatní pády. Používá se po některých slovesech či spojeních slovesa se jménem, která se pojí s dativem, např.

<i>operam dare + dat.</i> „věnovat se čemu“	<i>operam damus cantandō</i> „věnujeme se zpěvu“
<i>adesse + dat.</i> „být přítomen čemu“	<i>scribendō adfuit</i> „byl přítomen u psaní“

V kombinaci se slovesem *esse* vyjadřuje „být schopen, být s to“, např.:
Nōn sum solvendō. Nejsm schopen / s to platit.

Dativ se objevuje také po některých adjektivech (např. po *aptus, idōneus* „vhodný“) a substantivech (např. po substantivu *locus* „místo“ nebo po substantivech označujících úředníky, např. *triumvir, decemvir*).

<i>aptus natandō</i>	vhodný k plavání
<i>Locum pugnandō elēgerunt.</i>	Vybrali místo k boji.

Konstrukce s dativem gerundia po substantivech a adjektivech jsou synonymní s konstrukcí *ad* s akuzativem gerundia, která se používá častěji než dativ.

Akuzativ

Akuzativ gerundia se používá pouze po předložkách. Nejčastěji se vyskytuje předložka *ad*, např.:

<i>veniunt ad populandum</i>	přicházejí k plenění / aby plenili
<i>accēdimus ad accūsandum</i>	přistupujeme k žalobě
<i>locus ad habitandum</i>	místo k bydlení
<i>exemplum ad imitandum</i>	příklad k napodobení
<i>parātus ad pugnandum</i>	připravený k boji
<i>idōneus ad nāvigandum</i>	vhodný k plavbě

Mohou se však vyskytnout i jiné předložky, např. *inter*:

<i>inter cēnandum mortuus est</i>	zemřel při jídle
-----------------------------------	------------------

Jak vyplývá z výše uvedených příkladů, po některých slovech (např. *locus* nebo *tempus*) může následovat gerundium v několika pádech.

Ablativ

Ablativ gerundia se používá po předložkách i samostatně bez předložek. Ve spojení s ablativem gerundia se objevují např. předložky *in*, *dē*, *ā/ab*:

<i>optimus in dīcendō</i>	nejlepší v řečnění
<i>celeritās in respondendō</i>	pohotovost při odpovídání
<i>dē pingendō docet</i>	poučuje o kreslení
<i>abhorret⁶¹ ā scribendō</i>	má odpor k psaní

Ablativ bez předložky vyjadřuje příčinu, způsob nebo prostředek, např.:

<i>legendō discimus</i>	učíme se čtením
<i>dēfessus sum ambulandō</i>	jsem unaven chůzí
<i>castra pugnandō cēpit</i>	tábor dobyl bojem

Náhrada nominativu a bezpředložkového akuzativu

Místo nominativu a bezpředložkového akuzativu, které gerundium nemá, se používá infinitiv prézentu. Infinitiv funguje ve větě jako podmět či jako přímý předmět, např.:

<i>Studēbant bene labōrāre</i> (předmět).	Snažili se dobře pracovat.
<i>Mentīrī turpe est</i> (podmět).	Je hanebné lhát.

Někdy lze místo gerundia použít synonymní konstrukci složenou ze dvou jmen, např. *spēs vincendī* i *spēs victōriae* „naděje na vítězství“. Gerundium se nicméně v klasické latině běžně používá tam, kde se v češtině objevují podstatná jména slovesná nebo infinitiv.

Slova, na nichž konstrukce s gerundiem závisí, mohou být v různých pádech podle jejich funkce ve větě, např.:

<i>Puerī cupiditāte discendī ardebant.</i>	Děti se velmi těšily na učení (dosl. Děti planuly touhou se učit).
<i>Dux nāvēs parātās ad nāvigandum invēnit.</i>	Velitel našel lodě připravené k plavbě.

61 *abhorreō, ēre, uī, - ā +abl.* „mít k něčemu odpor, štítit se něčeho, lišit se“

Spojení s adverbium a předmětem

Gerundium se sice skloňuje, má však i některé vlastnosti typické pro slovesa. Není určováno adjektivem jako česká podstatná jména slovesná (např. „rychlé čtení“), ale adverbium, např.:

- *spēs bene vivendī* naděje na dobrý život
- *atrōciter imperandō* krutým vládnutím

Gerundium může také řídit vlastní předmět. Na rozdíl od českých podstatných jmen slovesných, která se pojí s genitivem (např. „čtení knih“), je předmět gerundia v pádě vyžadovaném slovesem, od něhož je gerundium odvozeno. Podobně jako u gerundiva, také v případě spojení gerundia s předmětem rozlišujeme dvě skupiny gerundií:

- gerundium sloves nepřechodných
- gerundium sloves přechodných

Předmět s gerundiem nepřechodných sloves

Pojí-li se sloveso s předmětem v jiném pádě než v akuzativu, tvar gerundia se nemění a je k němu pouze připojen předmět v příslušném pádě.

causa lēgibus pārendī důvod poslouchat zákony

Předmět s gerundiem přechodných sloves

Pojí-li se sloveso s předmětem v akuzativu, dochází ve většině případů k převodu na tzv. gerundivní vazbu, např. *librōs legendō discimus* > *librīs legendīs discimus* „čtením knih se učíme“.

Při převodu dochází k těmto změnám:

- Z gerundia se stává gerundivum, tedy adjektivum s koncovkami pro všechny tři rody a obě čísla. Zůstává však ve stejném pádě jako původní gerundium.
- Předmět je ve stejném pádě jako gerundivum.
- Gerundivum se shoduje s předmětem v rodě, čísle a pádě.

Gerundivum v těchto vazbách překládáme do češtiny stejně jako gerundium, nikoliv jako vyjádření nutnosti či náležitosti, např.:

occāsio hostium vincendōrum příležitost porazit nepřátele
parātī ad lēgēs dēfendendās připravení k obhajobě zákonů

Postup při překladu gerundia s předmětem v akuzativu do latiny lze ukázat na spojení „příležitost dobýt město“:

1. Zjistíme, zda sloveso, které budeme při překladu používat, má v latině předmět v akuzativu (*urbem capere*).
2. Vytvoříme vazbu s gerundiem bez předmětu ve shodě s pravidly o užití gerundia v jednotlivých pádech (viz výše). V případě spojení s *occāsio* „příležitost“ bude gerundium v genitivu: *occāsio capiendī*.
3. Přidáme k tomuto spojení předmět v akuzativu: *occāsio capiendī urbem*.

4. Převedeme předmět v akuzativu do pádu gerundia: *occāsio capiendī urbis*.
5. Změníme gerundium na gerundivum a upravíme gerundivum tak, aby se shodovalo v rodě, čísle a pádě s předmětem (*urbis*): *occāsio capiendae urbis*.
6. Předmět (*urbis*) můžeme přesunout před gerundivum (*capiendae*), protože to odpovídá slovosledu obvyklému v těchto konstrukcích: *occāsio urbis capiendae*.

Výsledný překlad zní: *occāsio urbis capiendae*.

Shodné přívlasky rozvíjející předmět se převádí zároveň s ním, např.:

- *occāsio capiendī urbem pulchram et magnam* > *occāsio urbis pulchrae et magnae capiendae*
příležitost dobýt velké a krásné město

Neshodné přívlasky zůstávají beze změny, např.:

- *occāsio capiendī urbem hostium* > *occāsio urbis hostium capiendae*
příležitost dobýt město nepřátel

Beze změny zůstává i vyjádření místa, způsobu apod.:

- *causa lēgātōs in urbem accipiendī* > *causa lēgātōrum in urbem accipiendōrum*
důvod přijmout legáty do města

Stejným způsobem se postupuje i u konstrukcí s gerundiem v dativu, akuzativu a ablativu, rozdíl je pouze v pádu gerundia a následně gerundiva, např.:

- *triumvirī legēs scribendō* > *triumvirī lēgibus scribendīs*
tři muži pro sepsání zákonů
- *missī sunt ad pecūniam accipiendum* > *missī sunt ad pecūniam accipiendam*
byli vysláni převzít peníze
- *agrōs vastandō nocent* > *agrīs vastandīs nocent*
škodí pustošením polí

Zejména bod 4. v uvedeném postupu je pouze pomocným krokem při překladu, konstrukce se takto nemůže v latinské větě objevit. Spojení gerundia s předmětem v akuzativu (tedy „nepřevedená“ podoba) se sice v textech vyskytuje, ale v klasické latině k tomu dochází pouze za určitých podmínek:

- Předmět v akuzativu se může vyskytovat pouze v kombinaci s genitivem nebo bezpředložkovým ablativem gerundia, v ostatních případech se povinně převádí na gerundivní vazbu.
- Předmětem v akuzativu jsou obvykle neutra zájmen (např. *id* „to“, *ea* „to, ty věci“).
- Někdy zůstává předmět v akuzativu i v případě, že by jeho převedením došlo k nelibozvučnému nahromadění dlouhých koncovek *-ōrum* nebo *-ārum*. Místo *occāsio oppidōrum pulchrōrum et opulentōrum capiendōrum* se někdy ponechá *occāsio oppida pulchra et opulenta capiendī* „příležitost dobýt krásná a bohatá města“.

Při převodech na gerundivní vazbu musí zůstat zachován pád původního gerundia, protože se jím vyjadřují syntaktické vztahy ve větě (vyjádření prostředku ablativem, vazba na předložku, spojení se jménem pomocí genitivu apod.). Změnou pádu gerundia a následně gerundiva by se stavba věty rozpadla a věta by ztratila smysl.

Gerundivní vazba po některých slovesech

Gerundivní vazba, která se do češtiny obvykle nepřekládá jako vyjádření nutnosti nebo náležitosti, se používá i po slovesech *dare* „dát“, *trādere* „předat, odevzdat“, *mittere* „poslat“, *relinquere* „nechat“, *cūrāre* „postarat se“ apod. Gerundivum zde vyjadřuje účel nebo záměr a funguje jako doplněk přímého předmětu těchto sloves, se kterým se shoduje v rodě, čísle a pádě, např.:

- *Pater magistrō filiōs educandōs dedit.*
Otec dal učitelům syny na vychování. Otec dal učitelům syny, aby je vychoval.
- *Caesar pontem faciendum curāvit.*
Caesar se postaral o postavení mostu. Caesar se postaral, aby byl postaven most.

Tipy

Konstrukce s gerundivem a jejich překlad

Podle způsobu použití a překladu gerundiva do češtiny můžeme rozlišit tři základní typy konstrukcí:

- gerundivum vyjadřující nutnost nebo náležitost
- gerundivum v tzv. gerundivní vazbě
- gerundivum po slovesech *dare*, *trādere* apod.

Gerundivum vyjadřující nutnost nebo náležitost (respektive překládané pomocí prostředků pro nutnost nebo náležitost) se vyskytuje nejčastěji ve spojení se slovesem *esse*, méně často jako přívlástek některého jména ve větě. Sloveso *esse* může být někdy vypuštěno, pokud ho lze doplnit na základě kontextu.

Parentibus puerī educandī sunt. Rodiče musí vychovávat děti.

Gerundivum v tzv. gerundivní vazbě, která vzniká převedením gerundia s předmětem v akuzativu, se vyskytuje ve stejných pozicích jako gerundium v příslušném pádě. Do češtiny se překládá stejně jako gerundium, tj. infinitivem, podstatným jménem slovesným, předložkovou vazbou, vedlejší větou atd.

Puerīs educandīs parentēs discunt. Rodiče se učí vychováváním dětí.

Gerundivum po slovesech *dare*, *trādere* atd. se překládá pomocí prostředků vyjadřujících účel nebo záměr, např. různými předložkovými vazbami, větou účelovou atd.

Parentēs puerōs educandōs curāvērunt. Rodiče se postarali o výchovu dětí.

Rozdělování konstrukcí s gerundivem a gerundiem na jednotlivé typy je spíše umělé a slouží jako pomůcka pro pochopení latinských vět a pro překlad do češtiny. Ve skutečnosti jsou gerundium a gerundivum úzce spjaty.

Různé způsoby pro vyjádření účelu

Účel se v klasické latině může vyjádřit různými způsoby, např.:

- větou účelovou se spojkami *ut/nē* a konjunktivem přítomného nebo imperfekta
- větou vztahnou s konjunktivou vět účelových
- pomocí supina po slovesech pohybu
- pomocí konstrukce *ad* s gerundiem nebo gerundivní vazbou
- předložkou *causā* nebo *grātiā* s gerundiem nebo gerundivní vazbou

Větu „Senát poslal legáty žádat o mír.“ lze přeložit takto:

- *Senātus lēgātōs mīsīt, ut pācem peterent.*
- *Senātus mīsīt lēgātōs, quī pācem peterent.*
- *Senātus lēgātōs mīsīt pācem petītum.*
- *Senātus lēgātōs mīsīt ad pācem petendam.*
- *Senātus lēgātōs mīsīt pācis petendae causā.*

Tento výčet není vyčerpávající. Po některých adjektivech lze účel vyjádřit také gerundiem v dativu apod. Zejména v poklasické latině se účel vyjadřuje i pomocí spojitého participia přítomného aktiva nebo participia budoucího aktiva.

Slovní zásoba

adipīscor, ī, adeptus sum	dosáhnout, získat
auctor, ōris, m.	autor, původce
augeō, ēre, xī, ctum	zvětšovat, zesilovat, podporovat
▪ augēri	▪ zvětšovat se, růst, nabývat moci
cautus, a, um	opatrný, zabezpečený
cognitiō, ōnis, f.	poznávání, vědomost, poznatek, vyšetřování
col(con)loquor, ī, locūtus sum	mluvit s někým, rozmlouvat, vyjednávat
commūnicō, āre, āvī, ātum	sdílet, svěřit se (někomu s něčím), poradit se
(alqd cum alqo)	
comparō, āre, āvī, ātum	připravit, opatřit, získat
▪ classem comparāre	▪ vybudovat loďstvo
concitō, āre, āvī, ātum	hnát, popohnat, pobouřit, pobídnout
concupiscō, ere, cupīvī, cupītum +ak.	zatoužit (po něčem)
coniciō, ere, iēcī, ectum	snést, naházet (na hromadu), usuzovat
cōnsciscō, ere, scīvī, scītum	ustanovit, přijmout usnesení
▪ mortem sibi cōnsciscere	▪ spáchat sebevraždu
cōnsultātiō, ōnis, f.	porada, uvažování, rada
contāgiō, ōnis, f.	dotyk, nákaza
cūnctātiō, ōnis, f.	váhání, otálení
dissimulō, āre, āvī, ātum	zatajovat, skrývat, předstírat, přetvařovat se
ēmendō, āre, āvī, ātum	opravit, zbavit chyb, napravit
eximius, a, um	výborný, vynikající, výjimečný
exitus, ūs, m.	východ, konec, výsledek
expūrgō, āre, āvī, ātum	vyčistit, omluvit, ospravedlnit
frūmentum, ī, n.	obilí
habitō, āre, āvī, ātum	obývat (něco), bydlet
ignōrantia, ae, f.	neznalost
index, icis, m.	udavač, oznamovatel, seznam, nápis, obsah
inermis, e	bez zbraně, neozbrojený, bezbranný
īnstruō, ere, strūxī, structum	postavit, uspořádat, vyzbrojit, vybavit, poučit
intermittō, ere, mīsī, missum	přerušit, přestávat
intrā +ak.	uvnitř, během (nějaké doby), za (nějakou dobu)
invādō, ere, vāsī, vāsum	vejít, vtrhnout, napadnout
lassus, a, um	unavený
lĕgātiō, ōnis, f.	poselstvo, poslové
maledicō, ere, dixī, dictum	nadávat, zlořečit

maritimus, a, um	přímořský, mořský, námořní
minae, ārum, f.	hrozby, vyhrůžky
mōnstrō, āre, āvī, ātum	ukazovat, poučovat
occāsiō, ōnis, f. +gen.	příležitost (k čemu)
paenitentia, ae, f.	lítost, změna smýšlení
percipiō, ere, cēpī, ceptum	přijmout, vnímat, pochopit, učit se
persevērō, āre, āvī, ātum	vytrvat, zůstat, stále (něco dělat), nepřestávat (něco dělat)
plōrō, āre, āvī, ātum	plakat, naříkat
prāvus, a, um	křivý, zvrácený, nerozumný, neslušný, špatný
prōpōnō, ere, posuī, positum	předložit, ukázat, navrhnout
prōscribō, ere, scripsi, scriptum	vyhlásit, zveřejnit, konfiskovat, proskribovat, dát do klatby, dát na seznam nepohodlných osob
sānctitās, ātis, f.	svatost, nedotknutelnost
signum, ī, n.	znamení, znak, socha, obraz
sistō, ere, stitī / stetī, statum +ak.	postavit, zastavit
▪ intrans.	▪ zastavit se, postavit se
superstitiō, ōnis, f.	pověra, pověrčivost
suspiciō, ōnis, f.	podezření, tušení, domněnka
testimōnium, iī, n.	svědectví
timidus, a, um	bojácný, plachý, opatrný, úzkostlivý
tueor, ērī, tutātus (tuitus) sum	pozorovat, dívat se, bránit, hlídat, chránit
turba, ae, f.	dav, lidé, tlačence, zmatek, nepokoj
vīcus, ī, m.	vesnice

Cvičení

1. K uvedeným výrazům přiřaďte vhodné tvary gerundia

accūsandī, ambulandō, audiendī, discendī, loquendō, nāvīgandō, persequendum, proficiscendum, resistendī, salūtandum, scribendō, scribendum, vivendī

fessus est	spēs
ad	studiō
in	dē
causā	parātus ad
tempus	cupidī
locus aptus	dē ratiōne

2. Doplňte tvar gerundia od vhodného slovesa (je-li to nutné, doplňte předložku)

amāre, vincere, vivere, legere, docēre, bibere, loquī, pugnāre, venīre, occidere, dīcere, ambulāre, imitārī, rēgnāre, hortārī, audīre

ars	ēducant
causa	carmina iūcunda
spēs	exempla apta
perītus	grātiā
operam dant	discimus
liber idōneus	cupiditās
occāsio	potestās
hortāmur	nōn estis

3. Přeložte

1. důvod k odchodu
2. důvod k rychlému odchodu
3. touha žít
4. touha po šťastném životě
5. unaveni prací
6. unaveni těžkou prací
7. možnost poznat
8. možnost dobře poznat
9. učením se cvičíme paměť
10. pilným učením se cvičíme paměť

4. Doplňte koncovku

1. Ad resistend_____ mē parō. (Cic. *Att.* 2, 21, 6)
2. Hoc est discend_____ tempus. (Sen. *epist.* 36, 4)
3. Cīvēs solvend_____ nōn erant.

4. Dē meīs maiōribus facultās dīcend___ mihi nōn datur. (podle Cic. *leg. agr.* 2, 1)
5. Interrogand___ multa discere potes.
6. Nōs ad audiend___ parātī sumus. (Cic. *Tusc.* 1, 9, 17)
7. Speculand___ causā in urbem vēnērunt.
8. Erō tamen in crēdend___ cautus. (podle Cic. *Att.* 10, 9, 3)

5. Převeďte na gerundivní vazbu, je-li to možné (v závorce je správně vytvořené gerundium a jeho předmět v pádě požadovaném slovesem)

1. cōsiliūm (*condendī, urbem*) _____
2. potestās (*subigendī, aliās gentēs*) _____
3. adiuvant ad (*comparandum, amīcitiās*) _____
4. in (*agendō, rēs*) _____
5. occāsiō (*interrogandī, testēs*) _____
6. ventus aptus (*faciendō, ignem*) _____
7. causa (*ignōscendī, aliīs*) _____
8. dē (*minuendō, dolōrem*) _____
9. Caesar militēs ad (*comparandum, classem*) _____ mīsit.
10. Rōmānī ad (*oppugnandum, castra*) _____ vēnērunt.
11. Illī hominī spēs (*adipiscendī, cōsulātum*) _____ fuit.
12. Maiōrēs nostrī hunc locum (*condendō, urbem*) _____ ēlēgērunt.
13. Cicero librum dē (*contemnendō, mortem*) _____ scrīpsit.
14. Sānctitās autem est scientia (*colendī, deōs*) _____. (Cic. *nat. deor.* 1, 116)
15. Iam est tempus (*oblīviscendī, iniūriarum*) _____.
16. Scīptor (*scribendō, historiam*) _____ maximam operam dabat.
17. (*agendō, haec*) _____ diēs est cōsūptus. (Liv. 10, 22, 8)
18. Hostibus nūlla spēs (*potiendī, castrīs Rōmānōrum*) _____ erat.
19. Decemvirī (*scribendō, lēgēs*) _____ creatī sunt.
20. Seneca multa dē (*accipiendō, beneficia*) _____ scrīpsit.
21. Occāsiō (*parcendī, victīs*) _____ ei data est.

6. Doplňte správný tvar gerundia nebo gerundiva

1. Hostēs, quī numerō militēs nostrōs superābant, (*aggredi*) _____ nōn erant.
2. Saepe dē rēbus (*vituperāre*) _____, sed paulum dē rēbus (*laudāre*) _____ loquēbāmur.
3. Nōbīs illae fēminae, quae multōs liberōs habent, (*admīrārī et adiuvāre*) _____ sunt.
4. Ille inter (*cēnāre*) _____ mortuus est.
5. Imperātōrī potestās (*pugnāre*) _____ data est.
6. Rēs inūtilēs illīs, quī domum parvam habent, (*emere*) _____ nōn sunt.
7. Sed habēmus satis temporis ad (*cōgitāre*) _____. (Cic. *Att.* 12, 27, 3)
8. Quid (*facere*) _____ erat?
9. Hīs locus ad (*habitāre*) _____ datus (erat), quem deinde Tuscum vīcum appellāvērunt. (Liv. 2, 14, 9)
10. Brevitās tuārum litterārum mē quoque brevīorem in (*scrībere*) _____ facit. (podle Cic. *fam.* 12, 9, 1)
11. Militēs iūdicī fūrēs (*pūnīre*) _____ trādidērunt.
12. Mortem sibi conscīvisset, nisi spem (*ulcīscī*) _____ mortis filiae suae habuisset.
13. Haec spem ad (*resistere*) _____ oppidānis dabant. (Liv. 43, 19, 8)

7. Gerundium, gerundivum nebo infinitiv?

1. Aliīs (*noceō*) _____ fās nōn est.
2. Haec ad (*iūdicō*) _____ sunt facillima. (Cic. *off.* 3, 3, 11)
3. Omnia (*patior*) _____ nōn potuimus.
4. Multī poētās optimōs (*imitor*) _____ studēbant.
5. Inter (*accipiō*) _____ aurum caesī sunt. (podle Liv. 9, 11, 6)
6. Atquī⁶² vīvere, Lucīlī,⁶³ (*militō*)⁶⁴ _____ est. (Sen. *epist.* 96, 5)
7. Nunc fortiter (*agō*) _____ est.
8. Aliquando enim et (*vīvō*) _____ fortiter facere est. (Sen. *epist.* 78, 2)
9. Eōs (*corrumpō*) _____ cōnātus est.

62 *atquī* „avšak“

63 *Lucīlī*: vokativ od *Lucilius*, *ī, m.* „Lucilius“

64 *militō, āre, āvī, ātum* „vykonávat vojenskou službu, být na vojně, bojovat“

10. Multī in (*agō*) _____ discunt.

11. Nōnnullī hominēs (*scribō*) _____ nōn didicērunt.

8. Gerundivum nebo gerundium (sloveso *esse* může být u gerundiva někdy vypuštěno)?

1. Nunc dē poenā pauca **dicenda** sunt. (Cic. *ad Brut.* 1, 15, 10)
2. Quibus (= Gallīs) ad cōsilia **capienda** nihil spatīi **dandum** exīstimābat. (Caes. *Gall.* 4, 13, 3)
3. Nihil aequē in beneficiō **dandō vitandum** est quam superbia. (Sen. *benef.* 2, 11, 6)
4. Eīs **resistendum** fuit et reī pūblicae **cōsulendum**. (podle Cic. *inv.* 1, 3, 5)
5. Quem ad modum **ūtendum** pecūniā, quem ad modum honōre, quem ad modum imperiō? (Cic. *div.* 2, 11)
6. Appāret nōs ad **agendum** esse nātōs. (podle Cic. *fin.* 5, 21, 58)
7. Lēgātiō ad **commūnicanda** cōsilia cum rēge et cum Rōmānō lēgātō Heracleam vēnit. (podle Liv. 31, 46, 2)
8. Erunt mihi plūra ad tē **scribenda**. (podle Cic. *Att.* 2, 20, 3)
9. Satisne est nōbīs vōs **metuendōs** esse? (Liv. 3, 67, 11)

9. Nahradte označené substantivum gerundiem nebo naopak

1. **Minīs** multīs hominibus persuāsit.
2. Hostēs spem **victōriae** iam āmīsērunt.
3. Occāsiō **fugiendī** eīs data est.
4. Quae fuit causa **bellī**?
5. Omnēs cupiditāte **beātē vivendī** incēnsī sumus. (podle Cic. *fin.* 5, 29, 86)

10. Dativ nebo ablativ?

1. Bellō **gerendō** Catōnem praefēcit.
2. Eam rem **dicendō** explicāre nōn possem.
3. Catō autem et **scribendō** adfuit et ad mē dē sententiā suā iūcundissimās litterās mīsīt. (Cic. *Att.* 7, 1, 7)
4. Rēbus **gerendis** nōn interfuistī.
5. Eā lēge male **ūtendō** aliī sociīs, aliī populō Rōmānō iniūriam faciēbant. (Liv. 41, 8, 9)
6. Atque hae quidem virtūtēs cernuntur in **agendō**. (Cic. *part.* 78)
7. Decemvirōs **lēgibus scribendis** intrā decem hōs annōs creāvimus. (podle Liv. 4, 4, 3)
8. Romulus foedere Sabīnō docuit hanc cīvitatē etiam **hostibus recipiendis** augērī oportēre. (podle Cic. *Balb.* 31)
9. Tempus inde statūtum (est) **trādendis obsidibus exercitūque inermī mittendō**. (Liv. 9, 5, 6)

11. Vyberte správný tvar nebo správné tvary

1. (*dīcendī, dīcendum, dīcere*) est dē Cn. Pompēi singulārī eximiāque virtūte. (Cic. *Manil.* 3)
2. Ingentis irae exitus furor est, et ideō⁶⁵ ira (*vītandum, vītanda, vītandō*) est. (Sen. *epist.* 18, 15)
3. Pompeiō bellum maritimum (*gerendō, gerendum*) datum est. (podle Cic. *Flacc.* 30)
4. Domesticis malis et audācium cīvium cōsiliis saepe est (*resistendīs, resistendum, resistantis*). (Cic. *Sest.* 51)
5. Caesar iīs, quōs in castris retinuerat, (*discēdendō, discēdendī, discēdendīs, discēdentis*) potestātem fēcit. (Cic. *Gall.* 4, 15, 4)
6. Ad iniūriam (*faciendum, faciendam*) aggrediuntur, ut adipiscantur ea, quae concupivērunt. (podle Cic. *off.* 1, 7, 24)
7. Ego ā cōsiliō (*fugiendus, fugiendī*) absom. (podle Cic. *Att.* 7, 24, 8).
8. Proelia dē (*occupātō, occupandō, occupanda*) ponte crēbra erant. (podle Liv. 7, 9, 7)
9. Breve tempus aetātis satis longum est ad bene honestēque (*vīvendum, vītam, vīvere, vīvendō*). (Cic. *Cato* 70)
10. Dedit mihi epistulam (*legendum, legendam, legendō*) tuam, quam paulō ante accēperat. (Cic. *ad Q. fr.* 3, 1, 19)
11. Is fuit mediocris in (*dīcendō, dīcendīs, dīcente*), doctissimus in (*disputandō, disputātō, disputandīs, disputante*). (Cic. *Brut.* 117)
12. Triumvirōs agrō (*dandōs, dandō*) creat T. Quinctium, A. Verginium, P. Furium.
13. Hunc Fabricius (*redūcendum, reductum, redūcendō*) cūravit ad Pyrrhum idque eius factum laudātum ā senātū est. (Cic. *off.* 3, 22, 86)

12. Nahradte označený výraz konstrukcí stejného smyslu

1. Itaque tertiā fere vigiliā **ad castra oppugnanda** veniunt. (Liv. 2, 64, 9)
2. Illis temporibus hominēs morbis gravibus **affectī** cūrārī nōn potuerunt.
3. Dux in castra **ad militēs hortandōs** vēnit.
4. Clāmor cīvium ōrātorem **audientium** in cūriā percipī poterat.
5. In senātum **dissimulandī et suī expūrgandī causā** vēnit. (Sall. *Cat.* 31, 5)
6. Dīviciācus **auxiliū petendī causā** Rōmam profectus est.
7. **Tē vīsum et adiūtum** vēnī, quia tē aegrōtum esse ab amīcō meō audīvī.
8. Antonius **Cicerōnem prōscribendum et occīdendum** cūravit.
9. Ille Deciō **populandōs hostium agrōs** relinquit, ipse cum suis cōpiīs in Etrūriam ad collēgam pergit. (Liv. 10, 18, 9)
10. Antigonus autem **Eumenem mortuum** propinquīs eius **sepeliendum** trādīdit. (Nep. *Eum.* 13, 4)
11. Haedui ad senātum lēgātōs mīsērunt, **ut auxiliū peterent**.

65 *ideō* „proto“

13. Uvedte, jaký je rozdíl mezi větami

Catō senātōribus dicēbat Carthāginem esse dēlendā.

Catō senātōribus dicēbat, ut Carthāginem dēlērent.

Catō senātōribus dixit Carthāginem dēlētā esse.

Catō senātōribus dixit Carthāginem dēlētum irī.

Quid agam?

Quid mihi agendum est?

Quid agerem?

Quid mihi agendum esset?

Quid mihi agendum fuisset?

14. Doplňte výrazy do vět a najděte věty, které se od ostatních odlišují

conicienda, dēfendendam, emendum, invādendōs, interficiendum, legendās, mittendum, tuenda, tuendās

1. Media aciēs praetōrī _____ data (est). (podle Liv. 27, 48, 4)
2. C. Mariō, L. Valeriō cōsulibus senātus rem pūblicā _____ dedit. (Cic. *Phil.* 8, 15)
3. Legiōnēs concitāvīt et signum ad _____ hostēs equitibus dedit. (podle Liv. 10, 29, 10)
4. Ille Hēraclīdem, cum Syracūsās vēnisset, _____ cūrāvit. (Nep. *Dion* 6, 5)
5. Signa pulcherrima atque antiquissima in onerāriam⁶⁶ nāvem suā _____ cūrāvit. (Cic. *leg. agr.* 2, 100)
6. Mihi Munatius eās litterās _____ dedit, quās ipsī miserās. (Cic. *fam.* 10, 12, 2)
7. Dēcrētum est, ut frūmentum _____ et ad urbem _____ cūrārent. (podle Cic. *Att.* 15, 9, 1)
8. Clam cum Ariobarzāne facit amīcitiā, manum⁶⁷ comparat, urbēs mūnītās suis _____ trādīt. (Nep. *Dat.* 5, 6)

15. Převeďte do aktiva nebo pasiva

1. Lēgātī ā duce ad rēs repetendās missī sunt.
2. Dux milītēs ad castra oppugnanda dūxit.
3. Ille vir amīcō fidēli omnia negōtia cūranda trādīdit.
4. Ille prīnceps agrōs divitum plēbī colendōs dedit. (podle Cic. *rep.* 3, 16)
5. Occāsio liberandae Graeciae milītibus ā fortūnā data est.

⁶⁶ *onerārius, a, um* „nákladní“

⁶⁷ *manus, ūs, f.* „ruka, hrstka, vojenská jednotka“

16. Přeložte do češtiny

1. Rēctum iter, quod sērō cōgnōvī et lassus errandō, aliīs mōnstrō. (Sen. *epist.* 8, 3, 17)
2. Tē pūniendum liberīs trādō tuīs. (Sen. *Thy.* 1112)
3. Ista timidīs timenda sunt. (Sen. *epist.* 85, 27)
4. Multa sunt dicta ab antiquīs dē contemnēdis ac dēspiciēdis rēbus hūmānis. (Cic. *fin.* 5, 25, 73)
5. „Ridēs in tālibus rēbus?“ „Quid faciam? Plōrandō fessus sum.“ (Cic. *Att.* 15, 9, 1)
6. Tardius ad tē remisī tabellārium, quod potestās mittendī nōn fuit. (Cic. *Att.* 11, 2, 4)
7. Iīs litterās ab Tarquiniīs reddunt et dē accipiēdis clam nocte in urbem rēgibus conloquuntur. (Līv. 2, 3, 7)
8. Fuit igitur causa capiēdi novī cōnsiliī. (Cic. *dom.* 14)
9. Vītanda tamen suspīciō est avāritiae. (Cic. *off.* 2, 17, 58)
10. Nam illud vērū est M. Catōnis ōrāculum:⁶⁸ „Nihil agendō hominēs male agere discunt.“ (Colum. 11, 1)
11. Lollius aetāte et morbō impeditus ad testimōnium dīcendum venīre nōn potuit. (Cic. *Verr.* II 3, 63)
12. In Siciliam sum inquīrendī causā profectus. (Cic. *Verr.* II 1, 16)
13. Sed Iunōnem ā iuvandō crēdō nōminātam. (Cic. *nat. deor.* 2, 66)
14. Nam vīta, sī moriēdī virtūs abest, servitūs est. (Sen. *epist.* 77, 15)
15. Grātae mihi tuae litterae fuērunt; ex quibus intellēxī tē affectum esse summā cupiditāte vidēdī meī. (podle Cic. *fam.* 5, 21, 1)

17. Přeložte do latiny

1. naděje uvidět přítele
2. nutnost snášet útrapy
3. rozkoš tě poslouchat
4. místo vhodné k postavení domu
5. umění dobře mluvit
6. k obraně vlasti
7. ke zničení města
8. k napodobování filozofů
9. kniha o pohrdání smrtí
10. zákon nutný k trestání zlodějů
11. zaměstnaný obděláváním polí
12. snaha chválit sebe sama

⁶⁸ *ōrāculum*, *ī, n.* „věštba, věštna, výrok“

13. Cožpak nemá být medicína pokládána za umění?
14. Vyslanci přišli k mudrci žádat o radu. (všechny možnosti)
15. Lhaním nelze (není možné) dospět (dorazit) k pravdě.
16. Co by byl udělal, kdyby mu byla dána příležitost podplatit mocné úředníky?
17. Poté, co bylo město zničeno požárem, postaral se o obnovení mnoha domů.
18. Někteří filozofové psali o snášení chudoby.
19. V oné době bylo třeba se bát mnoha jiných věcí.
20. Zdá se, že jsi byl při psaní příliš zdlouhavý (*longus, a, um*).
21. Zdá se, že je čas říct pravdu.
22. Všichni přišli, aby si poslechli onoho slavného řečníka.
23. Vypravovali nám o všem, co museli vytrpět za občanské války.
24. Tito lidé byli donuceni přijít, aby podali (řekli) svědectví.
25. Zeptali jsme se soudců, zda jsou připraveni k ochraně práv občanů.

18. Přečtěte si text a odpovězte na otázky

De Christianis puniendis (Plinius,⁶⁹ upraveno a zkráceno)

C. PLINIUS TRAIANO IMPERATORI.

Sollemne est mihi, domine, omnia, de quibus dubito, ad te scribere. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui numquam; ideo nescio, quid et quatenus aut puniri soleat aut quaeri.

Interim in iis, qui ad me tamquam Christiani adducebantur, hunc sum secutus modum. Interrogavi ipsos, num essent Christiani. Confitentes iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus sum; perseverantes **duci** iussi. Fuerunt alii similis amentiae,⁷⁰ quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos.

Propositus est etiam libellus sine auctore multorum nomina continens. Qui negabant esse se Christianos aut fuisse, cum praesente me deos appellarent et imaginí tuae ture ac vino supplicarent, praeterea maledicerent Christo. Itaque eos dimittendos esse putavi.

Alii ab indice nominati dixerunt se esse Christianos et mox negaverunt; fuisse **quidem**, sed **desisse, quidam** ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti. Hi quoque omnes et imaginem tuam deorumque simulacra venerati sunt et Christo maledixerunt. Hi affirmabant se solitos esse⁷¹ **stato** die ante lucem convenire carmenque Christo quasi deo dicere. Dixerunt morem sibi discedendi fuisse rursusque conveniendi ad capiendum cibum, promiscuum tamen et innoxium; id ipsum se facere desisse post edictum meum, quo **secundum** mandata tua hetaerias **vetueram**.

69 Gaius Plinius Caecilius Secundus. *Epistulae* 10, 96. (Plin. *epist.* 10, 96)

70 *fuerunt similis amentiae*: tzv. gen. vlastnosti, do češtiny lze přeložit adjektivem: „byli podobného šílenství, pomatenosti“, tj. „byli podobně šílení, pomatení, nepřičetní“

71 *solitos esse*: inf. pf. od slovesa *soleō, ēre, solitus sum*, přel. „měli ve zvyku“

Necessarium (esse) credidi ex duabus ancillis, quae ministrae dicebantur, et per tormenta quaerere quid, esset⁷² veri. Nihil aliud inveni quam superstitionem pravam, immodicam.

Ideo ad consulendum te **decurri**. Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter **periclitantium** numerum; multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam, vocantur in periculum et vocabuntur. Neque **civitates** tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est; quae videtur sisti et corrigi posse.

Certe satis constat prope iam desolata templa coepisse celebrari et sacra sollemnia diu intermissa repeti. Ex quo facile est opinari, quae turba hominum emendari possit, si sit⁷³ paenitentiae locus.

Odpovězte

1. Najděte tvary gerundiva a gerundia a uveďte, jaký význam mají v konkrétním kontextu.
2. Určete následující tvary: *duci, desisse, stato, secundum, vetueram, decurri, periclitantium*.
3. Najděte vazby akuzativu a nominativu s infinitivem. Jaké typy infinitivů jsou v nich použity?
4. Vysvětlete proč je věť *num essent Christiani* použit konjunktiv imperfekta.
5. Jaký význam zde má slovo *civitas*?
6. Uveďte synonyma k výrazům: *non nemo, emendari, venerati sunt, desolata*.
7. Jaký je rozdíl mezi *quidem* a *quidam*?
8. Jaký význam má slovo *quam* ve věť *Nihil aliud inveni quam superstitionem pravam, immodicam*? Jaké významy může mít v jiných větách?
9. Jaký typ zájmena je *quae* ve věť *quae turba hominum emendari possit*? Proč?
10. Víte, zda se titulem *dominus* nazýval i císař Augustus?
11. Jak Plinius vůči císaři Traianovi vystupuje? Uveďte místa v textu, na základě kterých lze jeho postoj vysledovat.
12. Co lze z Pliniova dopisu vyvodit o tradičním kultu římských bohů?
13. Najděte slova přejatá do češtiny, která vycházejí z latinských slov vyskytujících se v textu.

Vyberte pravdivá tvrzení

Vyšetřování probíhalo pouze na základě anonymního udání.

Křesťanství se šířilo ve všech společenských vrstvách.

Křesťané byli potrestáni pouze na základě výpovědi svědků.

Při vyšetřování Plinius používal mučení.

⁷² *quid esset veri*: obsahová tázací věta v tzv. druhé závislosti. Konjunktiv imperfekta se zde překládá stejně jako v ostatních obsahových tázacích větách, které jsou závislé na slovese ve vedlejší čas.

⁷³ *sit*: konjunktiv tzv. druhé závislosti, přeložte „jestliže je...“

Po křesťanských bohoslužbách se konaly uzavřené hostiny pro zasvěcené.

Římští občané nebyli potrestáni na místě.

Mezi křesťany patřily i ženy.

Někteří lidé se nikdy nepolepší.

Slovní zásoba

adnotō, āre, āvī, ātum	poznámenat, označit, zaznamenat
ancilla, ae, f.	služka
appellō, āre, āvī, ātum	nazývat, jmenovat
▪ deōs appellāre	▪ vzývat bohy, volat k bohům o pomoc
celebrō, āre, āvī, ātum	často a hojně navštěvovat, slavit, často (něco) dělat
dēcurrō, ere, currī / cucurrī, cursum	seběhnout, běžet, spěchat, uchýlit se k (něčemu), sáhnout k (něčemu)
dēsōlō, āre, āvī, ātum	opustit
▪ dēsolātus, a, um	▪ opuštěný, pustý, zpustošený
dūcō, ere, dūxī, ductum	vést, odvést (zde: k soudu, do vězení, k potrestání)
hetaeria, ae, f.	skupina, sdružení (politické nebo náboženské)
Christiānus, ī, m.	křesťan
Christus, ī, m.	Kristus
ideō	proto
immodicus, a, um	nemírný, obrovský, bezuzdný
innoxius, a, um	neškodný, nevinný
interim	mezitím
libellus, ī, m.	knížečka, spisek, listina, udání, žaloba
ministra, ae, f.	pomocnice, služka
opīnor, āri, ātum	myslet si, domnívat se
perīclitor, āri, ātus sum	být v ohrožení, přicházet do nebezpečí, podstupovat nebezpečí
pervagor, āri, ātus sum	procházet, pobíhat
+ak.	procházet (něčím), rozšiřovat se, pronikat (někam)
prōmiscuus, a, um	smíšený, společný, všem přístupný, obyčejný, všední
prope	skoro, téměř
quaerō, ere, quaesivī, quaesitum	vyhledávat, vyptávat se, vyslýchat, vyšetřovat
quātenus	jak daleko, do jaké míry, až kam, až pokud
sexus, ūs, m.	pohlaví
sollemnis, e	slavnostní, pravidelný
▪ sollemne, is, n.	▪ slavnost, zvyk
supplicō, āre, āvī, ātum +dat.	pokorně prosit, vzývat boha, modlit se k bohu
tamquam	jako
tormentum, ī, n.	samostříl, mučidlo, mučení
triennium, iī, n.	období tří let, tři roky
tūs, tūris, n.	kadidlo
vel	nebo
▪ vel... vel	▪ jednak... jednak, i...i, jak... jak
veneror, āri, ātus sum	uctívat, ctít, klanět se, modlit se, vzývat

Živá slova

Ad revidendum.

Ars amandi.

Causa bibendi.

Exempli gratia. (E. G.)

Exempli causa. (E. C.)

Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo.

Lucri causa.

Modus operandi.

Modus procedendi.

Modus vivendi.

gutta, ae, f.	kapka	
lucrum, ī, n.	zisk, zisknost	lukrativní
operor, āri, ātus sum	pracovat, provádět, dělat, jednat	operace
prōcēdō, ere, cessī, cessum	postupovat	proces
revidēō, ēre	opět vidět, opět se podívat	revize

32. lekce

Gramatika

Slovesa *velle, nolle, malle*

Kromě slovesa *esse* má latina ještě další nepravidelná slovesa. Patří mezi ně i tři slovesa vyjadřující vůli:

- *volō, velle, voluī*, – „chtít“
- *nōlō, nolle, noluī*, – „nechtít“
- *mālō, malle, mālūī*, – „raději chtít“

Tvary

Všechna tři slovesa mají nepravidelné tvary v indikativu přítomném, konjunktivu přítomném a v infinitivu. Tvar konjunktivu imperfekta je odvozen pravidelně od nepravidelného infinitivu (tj. stejným způsobem jako u slovesa *esse*). V ostatních časech přítomného systému se časují jako slovesa 3. konjugace, v perfektním systému jsou zcela pravidelná. Žádné z těchto sloves nemá pasivum ani gerundivum a gerundium. Imperativ má pouze sloveso *nolle*.

Prézentní systém

Indikativ přítomný				
sg.	1.	vol-ō chci	nōlō nechci	māl-ō raději chci
	2.	vīs	nōn vīs	mā-vīs
	3.	vul-t	nōn vult	mā-vult
pl.	1.	vol-u-mus	nōl-umus	māl-umus
	2.	vul-tis	nōn vultis	mā-vultis
	3.	vol-u-nt	nōl-u-nt	māl-unt
Indikativ imperfekta				
sg.	1.	vol-ē-bam chtěl jsem	nōl-ē-bam nechtěl jsem	māl-ē-bam raději jsem chtěl
	2.	vol-ē-bās	nōl-ē-bās	māl-ē-bās
	3.	vol-ē-bat	nōl-ē-bat	māl-ē-bat
pl.	1.	vol-ē-bāmus	nōl-ē-bāmus	māl-ē-bāmus
	2.	vol-ē-bātis	nōl-ē-bātis	māl-ē-bātis
	3.	vol-ē-bant	nōl-ē-bant	māl-ē-bant
Indikativ futura I				
sg.	1.	vol-a-m budu chtít	nōl-a-m nebudu chtít	māl-a-m raději budu chtít
	2.	vol-ē-s	nōl-ē-s	māl-ē-s
	3.	vol-e-t	nōl-e-t	māl-e-t
pl.	1.	vol-ē-mus	nōl-ē-mus	māl-ē-mus
	2.	vol-ē-tis	nōl-ē-tis	māl-ē-tis
	3.	vol-e-nt	nōl-e-nt	māl-e-nt

Konjunktiv prézentu				
sg.	1.	vel-i-m ať chci	nōl-i-m ať nechci	māl-i-m ať raději chci
	2.	vēl-i-s	nōl-i-s	māl-i-s
	3.	vel-i-t	nōl-i-t	māl-i-t
pl.	1.	vel-i-mus	nōl-i-mus	māl-i-mus
	2.	vēl-i-tis	nōl-i-tis	māl-i-tis
	3.	vel-i-nt	nōl-i-nt	māl-i-nt
Konjunktiv imperfekta				
sg.	1.	velle-m chtěl bych	nōlle-m nechtěl bych	mälle-m raději bych chtěl
	2.	vellē-s	nōllē-s	mällē-s
	3.	velle-t	nōlle-t	mälle-t
pl.	1.	vellē-mus	nōllē-mus	mällē-mus
	2.	vellē-tis	nōllē-tis	mällē-tis
	3.	velle-nt	nōlle-nt	mälle-nt
Infinitiv prézentu				
		velle chtít	nōlle nechtít	mälle raději chtít
Participium prézentu				
		vol-ē-ns, entis chtějící	nōl-ē-ns, entis nechtějící	māl-ē-ns, entis raději chtějící
Imperativ				
sg.	2.	—	nōl-i! nechtěj!	—
pl.	2.	—	nōl-i-te! nechtějte!	—

Ve spojení s infinitivem prézentu je imperativ slovesa *nōlle* další možností, jak v latině vyjádřit zákaz:

nōlī quaerere „neptej se!“ *nōlīte quaerere* „neptejte se!“
nōlī mīrārī „nediv se!“ *nōlīte mīrārī* „nedivte se!“

Tvary indikativu futura a konjunktivu imperfekta sloves *nōlle* a *mälle* se ve všech osobách kromě 1. osoby singuláru liší pouze tím, že v indikativu futura je jedno *-l-*, kdežto v konjunktivu imperfekta jsou dvě *-ll-*.

Perfektní systém

V perfektním systému jsou tvary zcela pravidelné, proto jsou v následujícím přehledu uvedeny pouze tvary první osoby singuláru:

indikativ perfekta	volu-ī	nōlu-ī	mālu-ī
indikativ plusquamperfekta	volu-eram	nōlu-eram	mālu-eram
indikativ futura II	volu-erō	nōlu-erō	mālu-erō
konjunktiv perfekta	volu-erim	nōlu-erim	mālu-erim
konjunktiv plusquamperfekta	volu-issem	nōlu-issem	mālu-issem
infinitiv perfekta	volu-isse	nōlu-isse	mālu-isse

Tato slovesa nemají supinum, a tedy ani tvary odvozené od supinového kmene.

Vyjádření zákazu v latině

Zákaz lze v latině vyjádřit třemi způsoby:

- imperativem *nōlī* / *nōlīte* s infinitivem: *nōlī laudāre* „nechval“, *nōlīte laudāre* „nechvalte“;
- konjunktivem perfekta se zápornkou *nē*: *nē laudāveris* „nechval“, *nē laudāveritis* „nechvalte“;
- konjunktivem prézentu se zápornkou *nē*: *nē laudēs* „nechval“, *nē laudētis* „nechvalte“.

Nejsilnější zákaz vyjadřuje konjunktiv perfekta, nezdvořilejší je zákaz pomocí imperativu *nōlī/nōlīte*.

Konstrukce po slovesech *velle*, *nōlle*, *mālle*

Po slovesech *velle*, *nōlle* a *mālle* následuje:

- prostý infinitiv
- akuzativ s infinitivem
- konjunktivní věta beze spojky

Prostý infinitiv se používá v případě, že podměty slovesa *velle* / *nōlle* / *mālle* a infinitivu jsou totožné, např.:

<i>Volō discēdere.</i>	Chci odejít. (tj. já chci, já odejdu)
<i>Nōlō illum librum legere.</i>	Nechci číst tu knihu. (tj. já nechci, já nebudu číst)
<i>Mālō tacēre.</i>	Raději chci mlčet. (tj. já raději chci, já budu mlčet)

Akuzativ s infinitivem se používá v případě, že podměty slovesa *velle* / *nōlle* / *mālle* a infinitivu jsou odlišné. V češtině se obvykle používá vedlejší věta zádadí se spojkou „aby“, např.:

<i>Volō tē discēdere.</i>	Chci, abys odešel. (tj. já chci, ty odejdeš)
<i>Nōlō tē illum librum legere.</i>	Nechci, abys četl tu knihu. (tj. já nechci, ty nebudeš číst)
<i>Mālō tē tacēre.</i>	Raději chci, abys mlčel. (tj. já raději chci, ty budeš mlčet)

Místo akuzativu s infinitivem se někdy objevuje volně připojený konjunktiv beze spojky. Po čase hlavním se používá konjunktiv prézentu a po čase vedlejším konjunktiv imperfekta, např.:

<i>Volō discēdās.</i>	Chci, abys odešel.
<i>Nōlēbam illum librum legerēs.</i>	Nechtěl jsem, abys četl tu knihu.
<i>Mālō taceās.</i>	Raději chci, abys mlčel.

Sloveso *mālle* se také často vyskytuje ve spojení se dvěma infinitivy a adverbium *quam* „než“. Tato konstrukce vyjadřuje srovnání dvou dějů.

Rōmānī mālēbant pugnāre quam servīre. Římané chtěli raději bojovat než sloužit.

Rozšíření: Imperativ II

Kromě imperativu, kterým jsme se dosud zabývali, disponuje latina ještě tzv. imperativem II, nazývaným někdy také imperativ futura. Používá se zejména v zákonech a nařízeních. Do češtiny lze přeložit imperativem nebo pomocí přací částice „necht“ s přítomným časem.

Imperativ II má na rozdíl od imperativu I také tvary pro třetí osobu singuláru a plurálu. Imperativ II se tvoří od sloves všech konjugací pomocí přípon *-tō* (2. a 3. os. sg.), *-tōte* (2. os. pl.) a *-ntō* (3. os. pl.).

	1. konjugace	2. konjugace	3. konjugace	3. konjugace, typ <i>capīō</i>	4. konjugace
2. sg.	laud-ā-tō chval, necht chváliš	mon-ē-tō napomínej, necht napomínáš	leg-i-tō čti, necht čteš	cap-i-tō chytej, necht chytáš	aud-ī-tō slyš, necht slyšíš
3. sg.	laud-ā-tō necht chválí	mon-ē-tō necht napomíná	leg-i-tō necht čte	cap-i-tō necht chytá	aud-ī-tō necht slyší
2. pl.	laud-ā-tōte chvalte, necht chválete	mon-ē-tōte napomínejte, necht napomínáte	leg-i-tōte čtete, necht čtete	cap-i-tōte chytejte, necht chytáte	aud-ī-tōte slyšte, necht slyšíte
3. pl.	laud-a-ntō necht chválí	mon-e-ntō necht napomínají	leg-u-ntō necht čtou	cap-i-u-ntō necht chytají	aud-i-u-ntō necht slyší

Deponentní slovesa imperativ II nemají, ale některá nepravidelná slovesa ano. Z dosud probíraných jsou to slovesa *esse* a *nōlle*:

2. sg.	es-tō buď, necht jsi	nōl-ī-tō nechtěj, necht nechceš
3. sg.	es-tō budiž, necht je	nōl-ī-tō necht nechce
2. pl.	es-tōte buďte, necht chválete	nōl-ī-tōte nechtějte, necht nechcete
3. pl.	s-u-ntō necht chválí	nōl-u-ntō necht nechťjí

U slovesa *sciō*, *scīre* nahrazuje imperativ II tvary imperativu I (*scītō* „věz“, *scītōte* „vězte“), viz také 7. lekce.

Slovní zásoba

abiciō, ere, iēcī, iectum

aliter

amābilis, e +dat.

amplector, ī, amplexus sum

bal(i)neum, ī, n.

- bal(i)nea, ōrum, n. / bal(i)neae, ārum, f.

cūriōsus, a, um

custōdiō, ire, īvī, itum

dēmum

distinguō, ere, stīnxī, stinctum

dōnō, āre, āvī, ātum

etiāmsī

focus, ī, m.

īnferior, ius

intrō, āre, āvī, ātum

īrācundus, a, um

īrāscor, ī, īrātus sum +dat.

laetitīa, ae, f.

magnitūdō, inis, f.

marītus, ī, m.

mātrōna, ae, f.

nūbō, ere, nūpsī, nūptum +dat.

occupātus, a, um

onerō, āre, āvī, ātum

palaestra, ae, f.

Phoebus, ī, m.

potius

quārē

querēla, ae, f.

rādīx, īcis, f.

recitō, āre, āvī, ātum

sapiō, ere, sapiī, –

scūtum, ī, n.

sempiternus, a, um

ūnā

- ūnā cum

vel

vellō, ere, vellī, vulsum

velō, āre, āvī, ātum

verberō, āre, āvī, ātum

vērē

verēcundia, ae, f.

Vestālis, e

- Vestālis, is, f.

volō, āre, āvī, ātum

odhodit, zahodit

jinak

laskavý, milý (někomu)

obejmout, oblíbit si

koupele, lázně

- lázně

zvědavý

hlídat, chránit, střežit

konečně, teprve

rozlišit, rozeznat, stanovit, určit

darovat

i když, ačkoliv, i kdyby

krb, ohniště,

nižší, níže postavený, horší

vejít, vstoupit

popudlivý, náchylný ke zlosti, prchlivý

zlobit se, být rozzloben

radost, veselost

velikost

manžel

paní (zvl. vznešená, s dobrými mravy), manželka

vdát se za koho, vzít si koho

zaměstnaný, zaneprázdněný

naložit, obtěžkat, zahrnout (něčím)

hřiště, cvičiště

Foibos (Apollónovo příjmení), Apollón

spíše

proč

stížnost, nářek

kořen, původ

předčítat (zprávy, listiny, svoje literární díla)

chutnat, být rozumný, rozumět, mít rozum

štit

věčný, trvalý, stálý

společně, spolu, zároveň

- společně s

nebo

škubat, trhat, rvát

zahalit, zakrýt, pokrýt, obléct

bít, bičovat, tlouct

pravdivě, podle pravdy, správně

skromnost, slušnost, úcta

Vestin

- Vestálka

letět, létat

Cvičení

1. Doplňte tabulku

laudāre	esse	velle	nōlle	mālle
laudat				
laudābis				
laudās				
laudant				
laudāvērunt				
laudent				
laudāverant				
laudātis				
laudātur				
laudāveritis				
laudāns				
laudāte				
laudāvistī				
laudāvissem				
laudārēs				
laudābō				
laudāvisse				
laudābat				
laudēmus				
laudāverō				

2. Vyberte tvary sloves *velle, nōlle, mālle*

futurum I: velīs, māllent, volēmus, mālēs, nōlet, vellēmus, nōlam, volās, volam, volent, vellās, nōllēs, nōlētis, mālām, malam, mālēs, vellentur

konjunktiv prēzentu: volam, malās, malīs, velantur, mālīs, velint, volēmus, volātis, vellit, mällēs, mālim, nōlam, nūllam, nōlī, velās

3. K rozkazu doplňte zákaz. Vyjádřete ho všemi způsoby.

dēsine	discēdite
timēte	loquere
pergite	portā
exhaurī	permittite
ēgrediminī	cēnsē
currite	improbis sīs
crēde	

4. K zázaku doplňte rozkaz

1. Nōlī hanc epistulam amīcō tuō ostendere.
2. Nōlī flēre.
3. Nōlīte irāscī.
4. Nōlī uxōrī crēdere. (Plaut. *Cas.* 387)
5. Id iam ā mē expectāre nōlī. (podle Cic. *fin.* 2, 35, 118)
6. Nōlīte eum imitārī.
7. Nōlī mihi invidēre.

5. Sloveso v závorce dejte do správného tvaru

1. Incolae illius civitatis interrogatī sunt, utrum sē trādere Rōmānīs an pugnāre (*mālle*) _____.
2. Numquam id voluisset; sed sī voluisset, (*ego; pārēre*) _____. (podle Cic. *Lael.* 37)
3. Maximē autem date operam ut valeātis, sī nōs vultis (*valēre*) _____. (Cic. *fam.* 14, 18, 2)
4. Facile addūcuntur pecūniae magnitūdine, ut (*velle*) _____ vēndere. (Cic. *leg. agr.* 2, 72)
5. Tēcum vīvere possem et maximē (*velle*) _____. (Cic. *fam.* 5, 15, 2)
6. Etiam sī oppetenda⁷⁴ mors esset, domī atque in patriā (morī) (*ego; mālle*) _____ quam in externīs atque aliēnīs locīs. (Cic. *fam.* 4, 7, 4)
7. Nōlēbat eum trīstitiā suā trīstem (*facere*) _____.

6. Nahradte český překlad správným latinským výrazem

1. Cum (*chtěl*) _____ discēdere, ā cōsulibus retentus est. (podle Cic. *ad Q. fr.* 3, 2, 2)
2. Percipitis, quid (*chci*) _____ vel potius quid (*nechci*) _____ dīcere. (podle Cic. *Cael.* 69)
3. Ipsī quoque haec possunt facere, sed (*nechtějí*) _____. (Sen. *epist.* 104, 26)

⁷⁴ *oppetō, ere, petivī, petitum* „jít něčemu vstříc“, *mortem oppetere* „zemřít“

4. Quaesīvit ex hospitibus, utrum legere an ambulāre (*raději chtějí*) _____.
5. Quemcumque (*chce*) _____, cotidiē videt. (Sen. *epist.* 55, 11)
6. Sī possem, dolōrem tuum minuere (*chtěl bych*) _____.
7. Hominēs hortandī sunt, ut discere (*chtěli*) _____.
8. (*Chceš*) _____ scīre, quid vērē (*chtěl*) _____? (podle Sen. *benef.* 5, 6, 7)
9. Arbitror eōs id facere (*nechtěli*) _____.
10. Dūcunt (*toho, který chce*) _____ fāta, (*toho, který nechce*) _____ trahunt. (Sen. *epist.* 107, 11)
11. Ariston dicēbat sē (*raději chce*) _____ adulēscentem trīstem quam hilarem⁷⁵ et amābilem turbae. (Sen. *epist.* 36, 3)

7. Doplňujte slovesa *velle*, *nōlle*, *mālle* podle smyslu

1. Tū _____ domum pulchram emere.
2. Parentēs filiōs laudāre quam punīre _____.
3. Ovidius Rōmā discēdere _____, sed coāctus est.
4. _____ dēcipere amīcum tuum!
5. Nēmō suōs prōdere et urbem hostibus trādere _____.
6. Omnēs hominēs bonī et probī putārī _____.
7. Nōs semper laudārī quam vituperārī _____.
8. Multī ōtium quam glōriam _____.
9. Sī id facere _____, etiam patre invītō id facerem.

8. Rozlište případy, kdy se jedná o prostý infinitiv a kdy o akuzativ s infinitivem

1. Id tē scīre voluī. (Cic. *Att.* 6, 3, 8)
2. Tē cōgnōscere voluī.
3. Nihil male in eā rē facere voluit.
4. Agrōs emī vult; quaerit pecūniam. (podle Cic. *leg. agr.* 1, 2)
5. Agrōs in eā regiōne emere vult.

⁷⁵ *hilaris*, e „veselý“

6. Iter per Siciliam facere voluit. (podle Cic. *Verr.* II 4, 61)
7. Dux urbem vastārī nōluit.
8. Sextum scūtum abicere nōlēbam. (Cic. *Att.* 15, 29)
9. Nōluī molestus esse.
10. Nōlumus hoc bellum vidērī. (Cic. *Phil.* 8, 4)
11. Nōlumus ingrātī vidērī.
12. Nōlō tibi umquam dēesse laetitiam. (Sen. *epist.* 23, 3)

9. Nahradřte vazbu akuzativu s infinitivem konjunktivní větou a naopak

1. Volō mihi crēdās.
2. Nōlēbāmus vōs dē eā rē loquī.
3. Caesar mē vult esse lēgātum suum. (podle Cic. *Att.* 2, 19, 5)
4. Ille vōs salvōs esse voluit.
5. Volunt liberīs eius cōsulātis.
6. Nōluimus ēgrederēmini.
7. Nōlō tē dēcipī.
8. Quid vīs faciam? (Ter. *Eun.* 1054)

10. Dejte do závislosti na uvedených výrazech

1. Numquam voluī populō placēre. (Sen. *epist.* 29, 10)
Seneca dīxit
2. Cūr nōn vult loquī?
Interrogāvimus
3. Nōlī oblivīscī beneficiōrum meōrum!
Tē hortātus sum
4. Māvult discēdere quam manēre.
Dīcit
5. Nōlunt discere quī numquam didicērunt. (podle Sen. *dial.* 5, 36, 4)
Seneca scrībit
6. Nōlite id permittere!
Vōs rogant

11. Vyberte správný tvar nebo správné tvary

1. Hippodamus nōn rogāvit, num quid (*velim, vellem, voluī, volēbam, voluissem, voluerim*). (podle Cic. *ad Q. fr.* 3, 1, 21)
2. Sciō Tuberōnem⁷⁶ domī manēre (*velle, voluisse*). (Cic. *Lig.* 21)
3. Eius exemplum utinam imperātōrēs nostrī sequī (*voluissent, vellent, volēbant, voluerant*)! (Nep. *Ages.* 4, 2)
4. Multum autem interest, utrum peccāre aliquis (*nōlit, nōllet, nōn vult*) an (*nescit, nescīret, nesciat*). (Sen. *epist.* 90, 46)
5. Sententiam meam tibi (*ignōtō, ignōtam, ignōtus*) esse nōlēbam. (podle Cic. *fam.* 10, 25, 3)
6. Distinguāmus, utrum aliquis nōn (*potest, posset, possit*) an (*nōlit, nōllet, nōn vult*): multōs absolvēmus, sī (*coeperimus, coeperāmus*) ante iūdicāre quam irāscī. (Sen. *dial.* 5, 29, 2)
7. (*nōlīte, nōlī*) mala tua facere tibi ipse graviōra et tē querēlis onerāre. (Sen. *epist.* 78, 13)
8. Nocēre posse et (*nōlle, nōn vult, nōluisse, nōlit*) laus amplissima est. (Publil. N 21)

12. Vyberte z nabídky a doplňte do vět. Vymyslete vlastní příklady.

bonus – malus, flēre – gaudēre, ōtiōsus – occupātus, scīre – ignōrāre, tacēre – loquī

1. Multī _____ quam _____ esse mālēbant.
2. Si hominēs prīncipem crūdēlissimē rēgnantem timent, _____ quam _____ mālunt.
3. Quis māllet _____ quam _____ ?
4. Utrum ea, quae futūra sunt, _____ an _____ māvīs?
5. _____ an _____ vidērī māluit?

13. Odište tvary slovesa *velle* od tvarů jiných slov

1. Hieme caput **velant**.
2. **Vīs** alterum exemplum? (Sen. *epist.* 104, 29)
3. **Vīs** nōbīs est timenda. (podle Cic. *Att.* 2, 21, 5)
4. Capite **velātō** in templum intrāre nōn potuērunt.
5. Quaesīvit ā mē **vellemne** sēcum in castra proficiscī. (podle Nep. *Hann.* 2, 4, 80)

⁷⁶ Tuberō, ōnis, m. „Tuberó“

6. Ingeniū **vīs** praeceptis alitur. (podle Sen. *epist.* 94, 30)
7. Dīc mihi, quaesō:⁷⁷ Quis ea est, quam **vīs** dūcere uxōrem? (Plaut. *Aul.* 170)
8. Ipse deus, simulatque⁷⁸ **volam**, mē solvet. (Hor. *epist.* 1, 16, 78)
9. Cōstituendum est, quid **velimus**, et in eō persevērandum. (Sen. *epist.* 23, 8)
10. Plūs tamen **vīs** potuit quam voluntās patris aut verēcundia aetātis. (Liv. 1, 3, 10)
11. Nōn **vīs** esse irācundus? Nē fueris cūriōsus. (Sen. *dial.* 5, 11, 1)
12. Aquila⁷⁹ enim avī (= ave) **volat** nullā vehementius. (podle Cic. *div.* 2, 144)
13. In silvā et in hortō rādīcēs herbārum **vellimus**.

14. Ke tvarŭm imperativu I nebo konjunktivu prĕzentu doplŕite tvary imperativu II pro danou osobu

age, videat, crĕdite, putent, iŭdicāte, este, capiat, es, agant, pōnite, dent, legat

15. Nahradŕte tvary imperativu I nebo konjunktivu prĕzentu tvary imperativu II

1. Virginēs Vestāles in urbe *custōdiant* _____ ignem focī pŭblicī sempiternum. (Cic. *leg.* 2, 20)
2. *Celebrāte* _____ illōs diēs cum coniugibus ac liberīs vestrīs. (podle Cic. *Catil.* 3, 23)
3. Deōrum Mānium iŭra sāncta *sint* _____. (Cic. *leg.* 2, 22)
4. Huic *habē* _____ grātiam. (podle Plaut. *Most.* 1180)
5. Vōs hīc hodiē *cēnāte* _____ ambō. (Plaut. *Rud.* 1423)
6. Poena violātī iŭris *sit* _____. (Cic. *leg.* 2, 22)
7. Sī dē mē ipsō plŭra dīcere vidēbor, *ignōscite* _____. (podle Cic. *Sest.* 31)
8. Bonus es _____ .
9. Eum virum optimum esse *iŭdicāte* _____ (podle Cic. *S. Rosc.* 109)
10. Illum id dīcere *crĕde* _____ .

⁷⁷ *quaesō* „prosím“

⁷⁸ *simulatque* „jakmile“

⁷⁹ *aquila, ae, f.* „orel“

16. Přeložte do češtiny

1. Nōli verberāre lapidem, nē perdās manum. (podle Plaut. *Curc.* 197)
2. Errat, sī quis illōs putat nocēre nōlle: nōn possunt. (Sen. *epist.* 95, 49)
3. Nūlla est igitur haec amīcītia, cum alter vērum audire nōn vult, alter ad mentiendum parātus est. (Cic. *Lael.* 98)
4. Esse quam vidēri bonus mālēbat. (Cic. *Catil.* 54, 5)
5. Dēsīnāmus, quod voluimus, velle. (Sen. *epist.* 61, 1)
6. Quās (= litterās) cum accēperis, faciēs, quod volēs. (Cic. *fam.* 2, 17, 7)
7. Sī princīpēs Graeciae vultis esse, castrīs est vōbīs ūtendum, nōn palaestrā. (Nep. *Epam.* 5, 4)
8. Nōli metuere; ūnā tēcum bona mala tolerābimus. (Ter. *Phorm.* 556)
9. Nōlite existimāre maiōrēs nostrōs armīs rem pūblicam ex parvā magnam fēcisse. (Sall. *Catil.* 52, 19)
10. Idem velle atque idem nōlle, ea dēmum firma amīcītia est. (podle Sall. *Catil.* 20, 3)
11. Sī velim nōmināre illōs hominēs, nōnne possum? (podle Cic. *Verr.* II 4, 14)
12. Sī mē nōlet dūcere uxōrem, genua (eius) amplectar atque obsecrābō. (podle Plaut. *Mil.* 1239)
13. Utrum māvīs habēre multum an satis? Quī multum habet, plūs cupit. (Sen. *epist.* 119, 6)
14. Sī vīs vincere iram, nōn potest tē illa (vincere). (Sen. *dial.* 5, 13, 1)

17. Přeložte do latiny

1. Zeptali jsme se ho, proč nám nechce dát tu knihu.
2. Učitelé se často žáků neptají, o čem chtějí mluvit.
3. Raději by chtěli být doma než na statku.
4. Nechci, abys to všechno dělal sám.
5. Vysvětlete jim, proč se nepřátelé chtěli zmocnit onoho města.
6. Je třeba se ptát, zda chtějí odejít nebo zda jsou nuceni (odejít).
7. Kdo chce být raději nemocný než zdravý?
8. Je zjevné, že nechtěli být pokládáni za nevzdělané.
9. Nechtěli, abychom byli zanecháni v provincii.
10. Budeš chtít, abych ti poslal dopis?

11. Nedomnívej se, že tenhle člověk splní svoje sliby.
12. Mnozí z nich chtěli raději zemřít než být předáni nepřátelům.
13. Neptejte se mě, co si myslím.

18. Přečtete si text a odpovězte na otázky Epigramy (Martialis)

1. Exigis ut **nostros** donem tibi, Tucca, libellos.
Non **faciam**: nam vis vendere, non legere. (Mart. *epigr.* 7, 77)
2. Laudas balnea versibus trecentis
cenantis bene Pontici, Sabelle,
vis cenare, Sabelle, non **lavari**. (Mart. *epigr.* 9, 19)
3. Fugerit an⁸⁰ Phoebus mensas cenamque Thyestae
ignoro: fugimus nos, Ligurine, **tuam**.
Illa quidem lauta est **dapibus**que instructa superbis,
sed nihil omnino te recitante placet.
Nolo mihi **ponas** rhombos mullumve bilibrem
nec volo boletos, **ostrea** nolo: tace. (Mart. *epigr.* 3, 45)
4. Nubere vis Prisco: non miror, Paula; sapisti.
Ducere te non vult Priscus: et ille sapit. (Mart. *epigr.* 9, 10)
5. Cum voco te dominum, noli tibi, Cinna, placere:
saepe etiam servum sic resaluto tuum. (Mart. *epigr.* 5, 57)
6. Quod⁸¹ non argentum, quod non tibi mittimus aurum,
hoc facimus **causa**, Stella **diserte**, tua.
Quisquis magna dedit, **voluit sibi magna remitti**;
fictilibus **nostris** exoneratus eris. (Mart. *epigr.* 5, 59)
7. Uxorem quare locupletem ducere nolim
quaeritis? Uxori nubere nolo meae.
Inferior matrona suo sit, Prisce, marito:
non aliter fiunt⁸² femina virque **pares**. (Mart. *epigr.* 8, 12)
8. Bellus homo et magnus vis idem, Cotta, videri:
sed qui bellus homo est, Cotta, pusillus homo est. (Mart. *epigr.* 1, 9)
9. Nil⁸³ recitas et vis, Mamerce, poeta videri.
Quidquid vis **esto**, dummodo nil **recites**. (Mart. *epigr.* 2, 88)

80 *an*: zde použito místo *num*

81 *quod*: „to, že“

82 *fiunt*: „stávají se“

83 *nil*: *nihil*

Odpovězte

1. Přepište slovosled následujících veršů:
 - *Fugerit an Phoebus mensas cenamque Thyestae ignoro.*
 - *Uxorem quare locupletem ducere nolim quaeritis?*
2. K jakému substantivu se vztahuje zájmeno *tuam*?
3. K uvedeným slovům uveďte substantivum, adjektivum nebo zájmeno, se kterým se shodují: *cenantis, dapibus, nostros, causa, diserte.*
4. Vyhledejte a určete tvary sloves *velle, nolle a malle.*
5. Vyskytuje se v básních ablativ absolutní?
6. Jak se jmenují adresáti epigramů, které Martialis v některých epigramech zmiňuje? Podle tvaru vokativu uveďte nominativ.
7. Obsahují následující věty akuzativ s infinitivem nebo prostý konjunktiv: *voluit sibi magna remitti; ducere te non vult Priscus?*
8. Určete tvar *ponas* a zdůvodněte jeho použití.
9. Určete tvary *faciam, lavari, nostris, pares, esto, recites.*
10. Vyskytuje se v textu neutrum zájmena *quisquis*?
11. Je tvar *ostrea* v tomto textu femininum nebo neutrum? Proč?
12. Doplňte správné sloveso: *Tullia Ciceroni nupsit, Cicero Tulliam uxorem _____.*
13. Vyberte, co Martialis v uvedených epigramech kritizuje: bohatství, špatné básníky, nerovnost mezi muži a ženami, chválení za účelem dosažení nějakého prospěchu, samolibost, obžerství.

Slovní zásoba

bellus, a, um	pěkný, hezký, roztomilý
bilibris, e	dvoulibrový
bōlētus, ī, m.	hřib
daps, is, f. (obvykle v pl.)	hostina
disertus, a, um	výřečný, výmluvný
dummodo (s konjunktivem)	jen ať, jen když, jen aby
exigō, ere, ēgī, āctum	požadovat, dokončit, vyhnat
exonerō, āre, āvī, ātum	zbavit nákladu, ulehčit, zbavit povinnosti, závazku
fictilis, e	hliněný, z hlíny
▪ fictile, is, n.	▪ hliněná nádoba
lautus, a, um	pěkný, nádherný, skvělý, slušný
locuplēs, ētis	bohatý
mullus, ī, m.	parmice (mořská ryba, oblíbená u Římanů)
omnīnō	vůbec, úplně, celkem, zcela
ostreum, ī, n., pův. ostrea, ae, f.	škeble, ústřice
placēre sibi	líbit se sám sobě, být domýšlivý, samolibý, být spokojen sám se sebou
pusillus, a, um	maličký, nepatrný
resalūtō, āre, āvī, ātum	navzájem pozdravit
rhombus, ī, m.	kambala (mořská ryba)
Thyestēs, ae, m.	Thyestes

Živá slova

Deo volente.

Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim.

Noli tangere circulos meos!

Quantum satis. (Q. S.)

Quantum vis. (Q. V.)

Si vis amari, ama!

Si vis pacem, para bellum.

Volens nolens.

circulus, ī, m.	kruh, kolo, kružnice, oběh, kroužek	cirkulace
-----------------	-------------------------------------	-----------

33. lekce

Gramatika

Sloveso *ferō, ferre* a jeho složeniny

Sloveso *ferō, ferre, tulī, lātum* „nést“ je dalším důležitým nepravidelným slovesem, které má řadu složenin.

Tvary

V přítomném systému se sloveso *ferō, ferre* časuje jako sloveso 3. konjugace, pouze některé tvary má nepravidelné. Tvary dokonavého systému se tvoří pravidelně, dokonaví a supinový kmen však mají zcela jinou podobu než kmen přítomní.

Prítomný systém

	Indikativ přítomný	Indikativ imperfekta	Indikativ futura I	Konjunktiv přítomný	Konjunktiv imperfekta
aktivum					
sg. 1.	fer-ō nesu	fer-ē-bam nesl jsem	fer-am ponesu, budu nosit	fer-am ať nosím	ferre-m nesl bych, nosil bych
2.	fer-s	fer-ē-bās	fer-ēs	fer-ās	ferrē-s
3.	fer-t	fer-ē-bat	fer-et	fer-at	ferre-t
pl. 1.	fer-i-mus	fer-ē-bāmus	fer-ēmus	fer-āmus	ferrē-mus
2.	fer-tis	fer-ē-bātis	fer-ētis	fer-ātis	ferrē-tis
3	fer-u-nt	fer-ē-bant	fer-ent	fer-ant	ferre-nt
pasivum					
sg. 1.	fer-or	fer-ē-bar	fer-ar	fer-ar	ferre-r
2.	fer-ris	fer-ē-bāris	fer-ēris	fer-āris	ferrē-ris
3.	fer-tur	fer-ē-bātur	fer-ētur	fer-ātur	ferrē-tur
pl. 1.	fer-i-mur	fer-ē-bāmur	fer-ēmur	fer-āmur	ferrē-mur
2.	fer-i-minī	fer-ē-bāminī	fer-ēminī	fer-āminī	ferrē-minī
3	fer-u-ntur	fer-ē-bantur	fer-entur	fer-antur	ferre-ntur
Imperativ		2. sg. 2. pl.	fer! fer-te!	nes! neste!	
Imperativ II		2., 3. sg. 2. pl. 3. pl.	fertō fertōte feruntō	necht' neseš, necht' nese necht' nesete necht' nesou	

Infinitiv přítomný aktiva:

ferre

nést

Infinitiv přítomný pasiva:

ferri

být nesen

Participium přítomný aktiva:

fer-ē-ns, fere-ntis

nesoucí

Gerundivum:

ferendus, a, um

ten, který má být nesen

Gerundium:

ferendi, ferendō, (ad) ferendum, ferendō

k nesení

Perfektní systém

Tvary perfektního systému jsou pravidelné, tvary aktiva vycházejí z perfektního kmene *tul-*, tvary pasiva ze supinového kmene *lāt-*.

	Ind. pf.	Ind. plpf.	Ind. fut. II	Konj. pf.	Konj. plpf.
aktivum					
sg. 1.	tul-ī přinesl jsem	tul-eram dříve jsem přinesl	tul-erō až přinesu	tul-erim ať jsem přinesl	tul-issem byl bych přinesl
2.	tul-istī	tul-erās	tul-eris	tul-eris	tul-issēs
3.	tul-it	tul-erat	tul-erit	tul-erit	tul-isset
pl. 1.	tul-imus	tul-erāmus	tul-erimus	tul-erimus	tul-issēmus
2.	tul-istis	tul-erātis	tul-eritis	tul-eritis	tul-issētis
3.	tul-ērunt	tul-erant	tul-erint	tul-erint	tul-issent
pasivum					
sg. 1.	lātus, a, um sum	lātus, a, um eram	lātus, a, um erō	lātus, a, um sim	lātus, a, um essem
2.	lātus, a, um es	lātus, a, um erās	lātus, a, um eris	lātus, a, um sis	lātus, a, um essēs
3.	lātus, a, um est	lātus, a, um erat	lātus, a, um erit	lātus, a, um sit	lātus, a, um esset
pl. 1.	lāti, ae, a sumus	lāti, ae, a erāmus	lāti, ae, a erimus	lāti, ae, a simus	lāti, ae, a essēmus
2.	lāti, ae, a estis	lāti, ae, a erātis	lāti, ae, a eritis	lāti, ae, a sitis	lāti, ae, a essētis
3.	lāti, ae, a sunt	lāti, ae, a erant	lāti, ae, a erunt	lāti, ae, a sint	lāti, ae, a essent

Infinitiv perfekta aktiva:

tulisse

že přinesl

Infinitiv perfekta pasiva:

lātum, am, um esse

že byl přinesen

Infinitiv futura aktiva:

lātūrum, am, um esse

že přinese

Infinitiv futura pasiva:

lātum irī

že bude přinesen

Participium perfekta pasiva:

lātus, a, um

ten, který byl přinesen

Participium futura aktiva:

lātūrus, a, um

ten, který chce/hodlá nosit

Supinum:

lātum

Supinum II

—

Složeníny

Složeníny se skládají z předpony a slovesa *ferre*. V místě kontaktu předpony a slovesa *ferre* dochází u některých sloves k hláskovým změnám. Některé složeníny mají řadu významů nebo ve spojení s některými substantivy vytvářejí ustálená spojení (viz příslušná hesla ve slovníku).

afferō (adferō), afferre, attulī, allātum

přinášet

auferō, auferre, abstulī, ablātum

odnášet

cōnferō, conferre, contulī, collātum

snášet (dohromady)

dēferō, dēferre, dētulī, dēlātum

snášet (dolů), dopravit, oznámit

differō, differe, distulī, dīlātum

odkládat

differō, differe, —, —

lišit se

effērō, efferre, extulī, ēlātum

vynášet

īnferō, inferre, intulī, illātum

vnést, způsobit (něco)

offerō, offerre, obtulī, oblātum

nabízet

<i>perferō, perferre, pertulī, perlātum</i>	snášet, trpět
<i>prōferō, prōferre, prōtulī, prōlātum</i>	uvádět, citovat, ukazovat, nést dopředu
<i>praeferō, praeferre, praetulī, praelātum</i>	nést před (něčím), dávat přednost (něčemu)
<i>referō, referre, rettulī, relātum</i>	nést zpět, podávat zprávu
<i>sufferō, sufferre, —, —</i>	snášet, trpět
<i>trānsferō, trānsferre, trānstulī, trānslātum</i>	přenášet

Sloveso *eō, ire* a jeho složeniny

Sloveso *eō, ire, iī, itum* „jít“ je stejně jako *ferō, ferre* důležitým nepravidelným slovesem s řadou složenin.

Tvary

Sloveso *eō, ire* má nepravidelné tvary v přítomném i dokonavém systému. V pasivu má pouze tvary pro 3. osobu singuláru, které mají neosobní význam.

Prítomný systém

	Indikativ přítomný	Indikativ imperfekta	Indikativ futura I	Konjunktiv přítomný	Konjunktiv imperfekta
aktivum					
sg. 1.	e-ō jdu	ī-bam šel jsem	ī-bō půjdu	e-am ať jdu	īre-m šel bych
2.	ī-s	ī-bās	ī-bis	e-ās	īrē-s
3.	i-t	ī-bat	ī-bit	e-at	īre-t
pl. 1.	ī-mus	ī-bāmus	ī-bimus	e-āmus	īrē-mus
2.	ī-tis	ī-bātis	ī-bitis	e-ātis	īrē-tis
3	e-u-nt	ī-bant	ī-bunt	e-ant	īre-nt
pasivum					
sg. 1.					
2.					
3.	ī-tur jde se	ī-bātur šlo se	ī-bitur půjde se	e-ātur ať se jde	īrē-tur šlo by se
pl. 1.					
2.					
3					
Imperativ		2. sg. 2. pl.	ī! ī-te!	jdi! jděte!	
Imperativ II		2., 3. sg. 2. pl. 3. pl.	ī-tō ī-tōte eu-ntō	nechť jdeš, nechť jde nechť jdete nechť jdou	

Infinitiv přítomný aktiva:	īre	jít
Infinitiv přítomný pasiva:	īrī	že se jde
Participium přítomný aktiva:	i-ē-ns, eu-ntis	jdoucí
Gerundivum:	eundum	(je třeba) jít
Gerundium:	eundī, eundō, (ad) eundum, eundō	k chození

Perfektní systém

Nepravidelnosti v perfektním systému spočívají v tom, že někde se dvě *ī* zachovávají, jinde se stahují na *i*.

	Indikativ perfekta	Indikativ plusquamperfekta	Indikativ futura II	Konjunktiv perfekta	Konjunktiv plusquamperfekta
aktivum					
sg.	1. i-ī přišel jsem	i-eram (dříve) jsem přišel	i-erō (až) přijdu	i-erim ať jsem přišel	ī-ssem byl bych přišel
	2. ī-stī	i-erās	i-eris	i-eris	ī-ssēs
	3. i-it	i-erat	i-erit	i-erit	ī-sset
pl.	1. i-imus	i-erāmus	i-erimus	i-erimus	ī-ssēmus
	2. ī-stis	i-erātis	i-eritis	i-eritis	ī-ssētis
	3. i-erunt	i-erant	i-erint	i-erint	ī-ssent
pasivum					
sg.	1.				
	2.				
	3. i-tum est přišlo se	i-tum erat (dříve) se přišlo	i-tum erit (až) se přijde	i-tum sit ať se přišlo	i-tum esset bylo by se bývalo přišlo
pl.	1.				
	2.				
	3.				

Infinitiv perfekta aktiva:

īsse

že (při)šel

Infinitiv perfekta pasiva:

itum esse

že se šlo

Infinitiv futura aktiva:

itūrum, am, um esse

že bude chodit

Infinitiv futura pasiva:

itum īrī

že se bude chodit

Participium perfekta pasiva:

itum

když se (při)šlo

Participium futura aktiva:

itūrus, a, um

ten, který chce/hodlá jít

Supinum:

itum

Supinum II:

itū

Složeniny

adeō, adīre, adīi, aditum

+ak.

abeō, abīre, abīi, abitum

circumeō, circumīre, circumīi, circumitum

coeō, coīre, coīi, coitum

exeō, exīre, exīi, exitum

ineō, inīre, inīi, initum

intereō, interīre, interīi, interitum

pereō, perīre, perīi, —

praetereō, praeterīre, praeterīi, praeteritum

redeō, redīre, redīi, reditum

subeō, subīre, subīi, subitum

transeō, tranšīre, tranšīi, tranšitum

vēneō, vēnīre, venīi, —

přicházet, jít k

obracet se s prosbou na (někoho)

odcházet

obcházet, obklíčovat

scházet se

vycházet

vcházet

hynout

hynout

přecházet, pomínout, nezmínit (něco)

vracet se

podstupovat

přecházet, přejít

být prodáván, jít na prodej

Sloveso *perēō, īre* se používá jako pasivum k *perdō, ere* „hubit, ničit“. Podobně sloveso *vēneō, īre* nahrazuje pasivum slovesa *vēndō, ere* „prodávat“.

Přidáním předpony se některá slovesa stanou přechodnými, na rozdíl od *eō, īre* se tedy pojí s akuzativem. Jedná se např. o slovesa *trānsīre, praeterīre, circumīre* nebo *subīre*.

Některá slovesa mohou být v určitých kontextech a významech přechodná a v jiných nepřechodná. Nepřechodné *adīre* znamená „přibližovat se, přicházet k“, kdežto přechodné *adīre* „obracet se s prosbou na“ (např. *consulem adeō* „obracím se s prosbou na konzula“), „napadnout (vojensky)“, „podstoupit (nebezpečí apod.)“. Podrobné informace o možných významech a vazbách těchto sloves jsou uvedeny ve slovníku.

Pasivum přechodných složenin slovesa *eō, īre* se neomezuje pouze na 3. osobu singuláru, ale může mít tvary všech osob. Totéž platí i pro jmenné tvary slovesné, zejména pro gerundivum a participium perfekta pasiva. Např. přechodné sloveso *adeō* v pasivu má následující tvary:

ind. prez.:	<i>adeor</i> „obrací se na mě s prosbou, jsem prošen“, <i>adiris, aditur, adimur, adimini, adeuntur</i>
ind. impf.:	<i>adibar, adibāris, adibātur, adibāmur, adibāmini, adibantur</i>
ind. fut. I:	<i>adibor, adiberis, adibitur, adibimur, adibimini, adibuntur</i>
konj. prez.:	<i>adear, adeāris, adeātur, adeāmur, adeāmini, adeantur</i>
konj. impf.:	<i>adīrer, adīrēris, adīrētur, adīrēmur, adīrēmini, adīrentur</i>
gerundivum:	<i>adeundus, a, um</i> „ten, který má být prošen“
inf. prez. pas.:	<i>adīrī</i> „být prošen“
ind. pf.:	<i>aditus, a, um sum</i> „obrátili se na mě s prosbou“, <i>es, est; aditī, ae, a sumus, estis, sunt</i>
ind. plpf.:	<i>aditus, a, um eram, erās, erat; aditī, ae, a erāmus, erātis, erant</i>
ind. fut. II:	<i>aditus, a, um erō, eris, erit; aditī, ae, a erimus, eritis, erunt</i>
konj. pf.:	<i>aditus, a, um sim, sīs, sit; aditī, ae, a simus, sītis, sint</i>
konj. plpf.:	<i>aditus, a, um essem, essēs, esset; aditī, ae, a essēmus, essētis, essent</i>
inf. pf. pas.:	<i>aditum, am, um esse</i> „že se na něj obrátili s prosbou, že byl požádán“
inf. fut. pas.:	<i>aditum īrī</i> „že se na něj obrátí s prosbou, že bude prošen“
ptc. pf. pas.:	<i>aditus, a, um</i> „ten, na kterého se obrátili s prosbou; který byl požádán“

Častěji se však vyskytují pouze některé pasivní tvary od uvedených sloves.

Tipy: podobnost tvarů

Některé tvary složenin mohou být podobné nebo stejné jako tvary jiných sloves, např.

Veniō, venīre a vēneō, īre

Podobnosti a odlišnosti mezi slovesy *veniō, īre* „přicházet“ a *vēneō, īre* „být prodáván“ lze ukázat např. na následujících tvarech:

	veniō, īre	vēneō, īre
ind. prez. akt. (2. os. sg.)	venīs	vēnīs
ind. prez. akt. (3. os. pl.)	veniunt	vēneunt
ind. impf. akt. (1. os. sg.)	veniēbam	vēnībam
ind. fut. I. akt. (1. os. sg.)	veniam	vēnībō
konj. prez. akt. (1. os. sg.)	veniam	vēneam
konj. impf. akt. (1. os. sg.)	venīrem	vēnīrem

inf. préz. akt.	venīre	vēnīre
ptc. préz. akt.	veniēns, venientis	vēniēns, vēneuntis
gerundium	(ad) veniendum	(ad) vēneundum
ind. pf. akt.	vēnī	vēnī
ind. plpf. akt. (1. os. sg.)	vēneram	vēnieram
ind. fut. II. akt. (1. os. sg.)	vēnerō	vēnierō
konj. pf. akt. (1. os. sg.)	vēnerim	vēnierim
konj. plpf. akt. (1. os. sg.)	vēnissem	vēnissem
inf. pf. akt.	vēnisse	vēnisse

Reddō, ere a redeō, īre

Podobně je tomu i u dvojice *reddō, ere* „vracet (něco)“ a *redeō, īre* „vracet se“, kde je však mimo jiné jednoznačným rozlišovacím znamením dvojí *-dd-* u slovesa *reddere*, např.

reddimus „vracíme“ *redīmus* „vracíme se“
reddās „ať vrátíš“ *redeās* „ať se vrátíš“

Podobnosti mohou nastat i u jiných tvarů, např. *interierat* „dříve zahynul“ (ind. plpf. od slovesa *intereō, īre*) a *intererat* „účastnil se“ (ind. impf. od *intersum, interesse*).

Slovní zásoba

adhortātiō, ōnis, f.	povzbuzení
adimō, ere, ěmī, emptum	vzít, odebrat, zbavit (něčeho)
adlevō (allevō), āre, āvī, ātum	nadzvednout, ulehčit, povzbudit
aspiciō, ere, spexī, spectrum	dívat se na (někoho, něco), podívat se, spatřit, pozorovat
aureus, a, um	zlatý
Capitōlium, iī, n.	Kapitolium (výběžek kapitolského vrchu s chrámem), kapitolský vrch
cum... tum	jak... tak
dēlibērō, āre, āvī, ātum	uvažovat, rozvažovat, ptát se na radu
dēserta, ōrum, n.	poušť, pustiny
efflō, āre, āvī, ātum	vydechnout
▪ animam efflāre	▪ vydechnout duši, zemřít
Eurōpa, ae, f.	Evropa
explōrō, āre, āvī, ātum	vyzkoumat, vypátrat, vyzvědět
feriō, ire, -, -	bít, tlouct, zabít
ferō, ferre, tulī, lātum	nést, držet, snést, vydržet, přinášet, oznamovat, vyprávět, získat
▪ lēgem ferre	▪ navrhnout zákon, ustanovit zákon
▪ molestē ferre	▪ těžce nést
forās	ven (na otázku kam)
īnferō, ferre, tulī, lātum	vnést
▪ bellum īnferre +dat.	▪ zaútočit na někoho, napadnout někoho
largitiō, ōnis, f.	rozdávání, rozdělování, podplácení, úplatky
ligneus, a, um	dřevěný, ze dřeva
marmor, is, m.	mramor
metallum, ī, n	kov
▪ metalla, ōrum, n.	▪ doly
obtimeō, ěre, tinuī, tentum	dostat, obdržet, získat, udržet, dokázat
patera, ae, f.	miska
Persae, ārum, m.	Peršané
petō, ere, īvī, ītum	žádat, napadat, utočit, hrozit, jít, mířit, spěchat
plērique, plēraeque, plēraque	největší část, většina, skoro všichni
postrīdiē	druhého dne, den poté, dalšího dne
praeteritus, a, um	minulý
prōcūrō, āre, āvī, ātum	starat se, mít na starost
redimō, ere, ěmī, emptum	vykoupit, koupit, zpět odkoupit, napravit
rēfert, ferre, tulit, - +gen.	záleží (na něčem)
▪ meā rēfert	▪ mně záleží
Rhēnus, ī, m.	Rýn
rūmor, ōris, m.	hukot, hluk, nezaručená zpráva, řeč, drb, veřejné mínění
sitiō, ire, īvī (īī), -	mít žízeň, žíznit
sūmō, ere, sūmpsī, sūmptum	vzít, brát, sníst, nabýt, osvojit si
tūtus, a, um	bezpečný, jistý, bez nebezpečí
vās, vāsīs, n. (pl. vāsa, ōrum)	nádoba, pl. nádobí, nářadí

Cvičení

1. Vyberte tvary vytvořené od slovesa *ferre* a složenin

ferrō, feram, ferrī, ferris, ferās, ferēs, ferīs, ferītūr, fers, ferē, ferrēs, ferant, feruntur, ferentis, ferīte, tulī, sustulī, tuleram, tollī, tolerant, tulissēmus, lātī sunt, lātus fuit, lātus erat
 abstuleram, afferunt, affuērunt, āfuistī, afferimus, referent, īnferior, offeris, praefuī, postulet, trānsfer, dēlātum

2. Vyberte tvary vytvořené od slovesa *īre* a složenin

eunt, ierō, īs, redīmus, reddimus, redeam, peream, pāream, abeam, habeam, interībīs, dēscribīs, trānsistī, cōnsistīs, perīit, interes, intererās, interierās, abit, additis, aberat, adieritis, prōderitis, prōdētīs, adīs, trādītī, parit

3. Roztřídte tvary sloves *veniō*, *venīre* a *vēnēō*, *vēnīre*. Zohledněte délky.

venerunt, venit, venisti, venibis, venieris, venisse, ventum est, veneat, veni, venimus, veniit, venierunt, venero, venibatis, veneuntes, ventum erat, veniebamus, venierat, venibunt, venii, veneunt, venientium

4. Uvedte, od jakého slovesa jsou utvořeny následující tvary

perlātum esset, collātūrus, cultum est, feriendum, aufertur, sublātus est, occīsī sunt, voluerō, tulērunt, ferēs, ablātus erat, abitūrus, obfuimus, iimus, attulisti, lātus est, ferimur, caveant, extulisti, differunt, rettulit, tollit, offerimus, coeam, dēfuerant

5. Doplňte slovesné tvary

<i>laudō</i>	<i>ferō</i>	<i>eō</i>	<i>sum</i>	<i>volō</i>
laudās				
monēris				
laudābis				
dīcitur				
legī				
dīcunt				
dictum esset				
lēctus sit				
mittit				
dēfendimur				
laudāvimus				
audi				
quaesiverō				
colātis				
habuisse				
iacite				
monēbātur				
petivissētis				
ad videndum				
victūrum esse				
mitterēmini				
vastāns				

6. Ke tvarům imperfekta doplňte tvary perfekta

auferēbat, afferēbantur, ferēbāris, inferēbātur, offerēbās, praeferebāmus, cōnferēbantur, efferēbāris, perferēbam, differēbātis, ferēbar, referēbant, dēferēbat, offerēbantur

abībat, praeterībāmus, trānsībātur, adībāmur, obībās, coībant, exhibam, redībātis, vēnibat, subībāntur, ībās

7. Škrtněte tvary, které nepatří do řady

feriet – auferet – ferent – cōnferēs

ferris – ferrēs – ferimur – fers – fertur

eundum – eundem – subeundam – eundō

perterritum – trānsitum – reditum – praeteritum

aberis – aderis – abieris – prōderis

8. Přiřadte tvary a slova, od nichž jsou odvozeny

1. lautum – lautus – lātum – lātus – latus:

lautus, a, um;⁸⁴ lavō, āre; lātus, a, um; ferō, ferre; latus, eris, n.

2. ades – adis – addis – addimus – adiimus – adimus – addidimus:

adeō, īre; adsum, adesse; addō, ere

3. ferris – feris – fers – ferae – feram – ferris – ferī – ferrī:

ferō, ferre; fera, ae, f.; feriō, īre; ferus, a, um; ferrum, ī, n.

4. redit – rediit – reddit – reddidit – reditum – redditum – redimit – rīdet:

redeō, īre; reddō, ere; redimō, ere; rīdeō, ēre

9. Uvedte další formy pro vyjádření zákazu a doplňte k zákazu rozkaz

nōlī īre, nōlīte trānsferre, nōlī cōnferre, nōlī praeterīre, nōlīte redīre, nōlī auferre, nōlīte trānsīre, nōlīte dēferre, nōlī perferre

10. Doplňte do vět tvary slovesa īre a jeho složenin

1. Unde illō diē (*tū, exīre*) _____?

2. Quandō pater tuus domum herī (*redīre*) _____?

3. Cum lēgātī ē castrīs (*exīre*) _____, hostēs eōs aggressī sunt.

4. Omnēs tē petunt et ōrant, nē (*abīre*) _____.

5. Eurydicē ā serpentis morsū (*obīre*) _____.

6. Utinam nē illō tempore tanta perīcula (*vōs, subīre*) _____.

⁸⁴ *lautus, a, um* „pěkný, nádherný, skvělý, slušný“

7. Ea, quae rei pūblicaē causā fēcerant, silentiō nōn (*ego, praeterīre*) _____.
8. Ea, quae rei pūblicaē causā fēcerint, silentiō nōn (*ego, praeterīre*) _____.
9. Caesar pontem fēcit, ut militēs commodē flūmen (*trānsīre*) _____.
10. Nōtum est multōs hominēs illis temporibus morbis fameque (*perīre*) _____.
11. In dēsertīs multum aquae bibite, nē siti (*perīre*) _____.
12. Nōn ignōrō quantōs labōrēs tunc (*tū, subīre*) _____.

11. Převeďte označenou část věty z aktiva do pasiva nebo naopak

1. *Lēgātī paterās aureās Rāmam attulērunt.* (podle Liv. 22, 36, 9)
2. *Multa simulācra ā Verre ex Siciliā ablāta esse nōtum est.*
3. *Omnia, quae necessāria sunt, in ūnum locum ā servīs cōnferantur!*
4. *Multae epistulae tuae mihi ā tabellāriō dēlātae sunt.*
5. *Rem statim ad senātum dēferunt.*
6. *Ille ex aedibus Cethegī magnum numerum gladiōrum extulit.* (podle Cic. *Catil.* 3, 8)
7. *Imperātum est, ut militēs Rōmānōrum finitimīs bellum īnferrent.*
8. *Hīs rēbus cōfirmātīs sē statim signa trānslātūrōs esse cōfirmant* (podle Caes. *civ.* 1, 74, 3)
9. *Lēx dē dictātōre creandō ab iīs lāta est.*

12. Slovo v závorce dejte do správného tvaru (je-li více možností, uveďte, jaké jsou mezi nimi rozdíly)

1. *Idque ita āctum esset, nisi Curiōnēs⁸⁵ rem ante ad Pompeium (*dēferre*) _____.*
(Cic. *Att.* 2, 24, 3)
2. *Lēgātī Rōmānōs petēbant, nē sibi bellum (*īnferre*) _____.*
3. *Hic cum sēmianimis⁸⁶ dē templō (*efferre*) _____, cōnfēstim⁸⁷ animam efflāvit.* (Nep. *Paus.* 5, 4)
4. *Hic servō spē libertātis magnisque persuādet praemiīs, ut litterās ad Caesarem (*dēferre*) _____.* (Caes. *Gall.* 5, 45, 3)

85 *Cūriō, ōnis, m.* „Curio, řím. příjmení v rodě Scriboniů“

86 *sēmianimis, e* „polomrtvý, položivý“

87 *cōnfēstim* „ihned, okamžitě“

5. Quaesivimus, quis legem (*ferre*) _____.
6. Da operam, nē quid (*praeterire*) _____.
7. Quid ego faciam? Maneam an (*abire*) _____? (Plaut. *Curc.* 589)
8. Itaque tum illōs (*exire*) _____ iussit. (Cic. *nat.* 2, 11)
9. Neque ulli civitatī Germānōrum persuādēri potuit, ut Rhēnum (*trānsire*) _____ . (Caes. *Gall.* 5, 55, 2)
10. Iste, sī id portāre potuisset, nōn (*dubitāre*) _____ auferre. (Cic. *Verr.* II 4, 119)
11. Nōn molestē (*ferre*) _____, sī id ita esset.
12. Cape hoc argentum ac (*dēferre*) _____! (Ter. *Haut.* 831)

13. Utvořte gerundium nebo gerundivum od uvedených sloves a doplňte ho do vět

1. Multa (*praeterire*) _____ sunt et tamen multa dicuntur. (Cic. *nat. deor.* 2, 131)
2. Sic et ad (*subire*) _____ periculum et ad (*vitare*) _____ multum fortuna valuit. (Caes. *Gall.* 6, 30, 4)
3. Cum magistratum (*creare*) _____ tempus esset, Romam rediit. (Liv. 41, 14, 9)
4. Caesar statuit sibi Rhenum esse (*trānsire*) _____. (podle Caes. *Gall.* 4, 16, 1)
5. Satis de iniuria (*inferre*) _____ dictum est. (Cic. *off.* 1, 8, 27)
6. (*ferre*) _____ tibi meus error est. (podle Cic. *Att.* 12, 43, 2)
7. Nam aut omnia occulte (*referre*) _____ fuerunt aut aperte omnia. (Cic. *Flacc.* 44)
8. Exi, exi! (*exire*) _____ hercle⁸⁸ tibi hinc est foras. (podle Plaut. *Aul.* 40)

14. Vyberte správný tvar nebo správné tvary

1. Ceteram praedam omnēs (*cōnferre, cōnferri*) iussit. (podle Liv. 38, 23, 10)
2. Vidētis quantum facinus ad vōs (*dēlātum esse, dēlātum sit, dēferant, dēferrētur*). (podle Cic. *Catil.* 4, 6)
3. Eam ipsam tibi epistulam mīsissem, nisi audīvissem postrīdiē tē māne ē Tusculānō

⁸⁸ hercle „při Herakleovi, zajisté“

(*exeundum esse, exitūrum esse, exitūram esse, exitum esse*). (Cic. *fam.* 9, 2, 1)

4. In contrāriam partem (*īre, īrī*) vidēbātur.
5. Ille, quem dēfendis, spērat sē absolūtum (*īre, īrī*). (podle Cic. *Sull.* 21)
6. Dolēbam, patrēs cōnscriptī, rem pūblicam brevī tempore (*peritūram esse, pereundam esse, perītā esse, perītum īrī*). (podle Cic. *Phil.* 2, 37)
7. Senātōrēs cēnsēbant hostī obviam (*eundum, eundō, itūrum*) esse.
8. Tū, tū, Antōnī, causam bellī contrā patriam (*īnferendī, īnferendam, īnferendō*) dedisti. (podle Cic. *Phil.* 2, 53)

15. Nahradte označená slova synonymy odvozenými od sloves *ferre* a *īre*

1. Herī nōbīs nuntiāvit sē mox ex urbe **ēgressūrum esse**.
2. Queruntur magnam pecūniam sibi **ademptam esse**.
3. **Passī sunt** tamen hunc dolōrem. (Liv. 8, 4, 7)
4. Quid novī mihi **adportās**?
5. Utinam nē glōriam suam bonō pūblicō **praepōnerent!**
6. Hannibalem Alpēs cum exercitū **trānsgressum esse** nōtum est.
7. Volō **veniās**.
8. Multī eōrum vulneribus acceptīs **mortuī sunt**.
9. Vicēsimo diē, postquam ā tē **discesseram**, epistula mihi **adportāta est**.
10. Lēgātīs imperāvit, ut omnibus rēbus explōrātīs statim **regrederentur**.
11. Ea, quae ab illō homine dicta sunt, **omittam** et tantum dē factīs eius dicam.

16. Místo českého výrazu doplňte latinský ekvivalent

1. Id, quod volēmus, facile (*odneseme*) _____ . (podle Cic. *Att.* 14, 20, 5)
2. Huic utinam aliquando grātiam referre (*můžeme*) _____ ! (Cic. *fam.* 14, 4, 2)
3. (*dáváš přednost*) _____ mē aliīs; hoc tōtum meā causā facis. (Sen. *benef.* 6, 13, 4)
4. Ea omnis pecūnia posterō tempore Athēnās (*byly přeneseny*)⁸⁹ _____ . (Nep. *Alc.* 3, 1)
5. Omnia (*nezmíním, opomenu*) _____ quae mihi turpia dictū vidēbuntur. (Cic. *Verr.* II 1, 32)
6. Citō (*odejděme*) _____ .

⁸⁹ Pozor na rozdíl v čísle mezi českým „peníze“ a latinským *pecūnia*.

7. Prōmīsērunt sē quam celerrimē ad nōs (*se vrátí*) _____ .
8. Tē id (*těžce neseš*) _____ sciō. (podle Cic. *Att.* 1, 12, 3)
9. Mīrāmur eōs virōs ad arma contra istum hominem (*šli*) _____. (podle Cic. *Verr.* II 1, 113)

17. Doplňte výrazy do vět

abeat, dēferuntur, differrī, īmus, rettulit, tulī

1. _____ ne sessum? (podle Cic. *de orat.* 3, 17)
2. Ei ille prō meritīs postea grātiā _____ . (podle Nep. *Them.* 8, 7)
3. Haec ad Antonium statim per Graecōs _____. (Caes. *Gall.* 3, 30, 6)
4. Servium discessisse Athēnīs molestē _____. (Cic. *fam.* 6, 4, 5)
5. Nec iam poterat bellum _____. (Liv. 2, 30, 8)
6. Dīc ei, ut _____ .

18. Vyberte z nabídky význam, který mají složeniny slovesa *ferre* v jednotlivých větách (některé významy nemusí být ve větách zastoupeny)

Auferre: odstranit; jít pryč, vzdálit se; odnést; ukrást; vzít; zahubit

1. **Aufer** tē domum, abscedē⁹⁰ hinc, nē molestus sīs. (Plaut. *Asin.* 469)
2. Properāte, **auferte** mēnsam. (Plaut. *Truc.* 364)
3. **Abstulit** illī nūper fortūna mātrem. (Sen. *dial.* 12, 18, 7)
4. Custōdiendus es, nē quid **auferās**. (podle Cic. *div. in Caec.* 51)
5. Plūs tibi virtūs tua dedit quam fortūna **abstulit**. (Cic. *fam.* 5, 18, 1)

Cōnferre: snášet (na jedno místo); přispět (k něčemu); porovnat; radit se; odebrat se (někam); odevzdat, svěřit

1. Aspice ipsum, **cōnferte** crīmen cum vītā. (Cic. *Sull.* 74)
2. Effugiunt statim ex urbe tribūnī plēbis sēque ad Caesarem **cōnferunt**. (Caes. *civ.* 1, 5, 5)
3. Quō mē miser **cōnferam**? Quō vertam? In Capitōliumne? (Cic. *de orat.* 3, 214)
4. Multum mihi **cōntulērunt** ad bonam valētūdinem amīcī, quōrum adhortātiōnibus, vigiliīs, sermōnibus adlevābar. (Sen. *epist.* 78, 4)
5. Hāc rē nuntiātā Caesar celeriter sarcinās⁹¹ **cōnferri** iussit. (podle Caes. *Gall.* 7,

⁹⁰ *abscedō, ere, cessī, cessum* „odejít“

⁹¹ *sarcina, ae, f.* „balík, vojenské zavazadlo“

18, 4)

Referre: nést zpět; opakovat, opětovat; vztahovat k něčemu, posuzovat podle něčeho; oznámit, podat zprávu; citovat, uvést

rēfert: záleží (na něčem)

1. Exemplum Epicūrī **referam**. (Sen. *epist.* 21, 3)
2. **Rēfert** quam bene vīvās, nōn quam diū (vīvās). (podle Sen. *epist.* 101, 15)
3. Hic plūs bibit, ille minus: quid **rēfert**? Uterque nōn sitit. (Sen. *epist.* 85, 23)
4. Statim eum tibi mittō, ut ā tē mihi epistulam **referat**. (podle Cic. *Att.* 4, 11, 2)
5. Dē rē pūblicā primum ac dē prōvinciīs ambō cōsulēs ad senātum **rettulērunt**. (Liv. 26, 27, 17)
6. Numquam ego illī possum grātiam **referre**. (podle Plaut. *Most.* 214)
7. Omnēs et metūs et aegritūdinēs ad dolōrem **referuntur**. (podle Cic. *fin.* 1, 12, 41)

19. Přeložte do češtiny

1. Auferēre (= auferēris), nōn abibis, sī ego fustem sūmpserō. (podle Plaut. *Amph.* 357)
2. Et quae praeteriērunt et quae futūra sunt, absunt. (Sen. *epist.* 74, 34)
3. Nōn est dare nec accipere in dexteram manum ex sinistrā trānsferre. (Sen. *benef.* 5, 8, 1)
4. Mihi quidem in vītā servanda (esse) vidētur illa lēx, quae in Graecōrum convīviīs obtinētur: „Aut bibat,“ inquit, „aut abeat.“ (Cic. *Tusc.* 5, 41, 18)
5. Nōn est itum obviam: nē tum quidem cum irī maximē dēbuit. (Cic. *Att.* 2, 1, 5)
6. Eīsdem temporibus Persārum rēx Dārīus ex Asiā in Eurōpam exercitū trāiectō Scythīs bellum inferre dēcrēvit. (Nep. *Milt.* 3, 1)
7. Deōs atque amicōs iit salūtātum ad forum. (Plaut. *Bacch.* 347)
8. Iam illa, quae leviōra vidēbuntur, ideō praeteribō, quod⁹² mēnsās Delphicās⁹³ ē marmore, crātērās⁹⁴ ex aere pulcherrimās, vim maximam vāsōrum Corinthiōrum⁹⁵ ex omnibus aedibus sacrīs abstulit Syracusīs. (Cic. *Verr.* II 4, 131)
9. Ad trēs virōs⁹⁶ iam ego dēferam nōmen tuum. (Plaut. *Aul.* 416)
10. Dē Cn. Minūciō, quem tū quibusdam litterīs ad caelum laudibus extulistī, rūmōrēs dūriōrēs erant. (Cic. *fam.* 12, 25a, 2)

⁹² *quod* „to, že“

⁹³ *Delphicus, a, um* „delfský“

⁹⁴ *crātēra, ae, f.* „nádoba, džbán na olej, nádoba na míšení vody a vína“

⁹⁵ *Corinthius, a, um* „korinstký“

⁹⁶ *trēs virī / triumvirī*: tříčlenný sbor úředníků, který vykonával různé funkce, např. *triumvirī capitālēs* (výkon trestu smrti, dozorcí ve vězení), *trimuvirī nocturnī* (hlídali v noci město), *triumvirī monetālēs* (správci mincovny) atp.

11. Nōbīscum versārī iam diūtius nōn potes; nōn feram, nōn patiar, nōn sinam. (Cic. *Catil.* 1, 10)
12. Ēpīrōtae⁹⁷ Rōmam missī senātum adiērunt. (Liv. 36, 35, 11)
13. Īte, cōsulēs, redimite armīs cīvitatē, quam aurō maiōrēs vestrī redēmērunt. (Liv. 9, 4, 6)
14. Ac vidē quid differat inter meam opīniōnem ac tuam. (Cic. *div. in Caec.* 61)

20. Přeložte do latiny

1. Mlč a odejdi!
2. Obyvatelé provincie se obrátili na konzuly a stěžovali si na nespravedlnost římských úředníků.
3. Chtěli jsme, aby ten člověk ihned odešel.
4. Strážci na pánův rozkaz pečlivě hlídali, aby zloději nic neodnesli.
5. Zdálo se, že je třeba tu věc odložit na (*ad*) jinou dobu.
6. Po té, co to bylo oznámeno, řekli, že podají o všem zprávu senátu.
7. Kéž bych se byl mohl odvděčit těm, kteří mi pomohli.
8. Lidem, kteří byli donuceni odejít do vyhnanství, byla dána možnost vrátit se beztrestně do Říma.
9. Odkládáním ničeho nedosáhneš.
10. Musel donést zpět všechny věci, které nám sebral.

21. Uvedte co nejvíce slov přejatých do češtiny, která vycházejí z tvarů sloves *ferre, ire* a jejich složenin

22. Přčtete si text a odpovězte na otázky

Themistocles (Nepos,⁹⁸ upraveno)

Cum **pecunia publica**, quae ex metallis redibat, largitione magistratum quotannis interiret, Themistocles persuasit populo ut **ea pecunia** classis centum navium aedificaretur. Qua celeriter effecta primum Corcyraeos fregit, deinde maritimos **praedones consecrando** mare tutum reddidit. Ita Athenienses cum divitiis ornavit, tum etiam peritissimos belli navalis fecit.

Id quantae salutis fuerit universae Graeciae, bello cognitum est Persico. Nam cum Xerxes et mari et terra bellum universae inferret Europae cum tantis copiis, quantas neque ante nec postea habuit quisquam (huius enim classis 1200 navium longarum fuit, quam 2000 onerariarum sequebantur, terrestres autem exercitus 700 peditum, equitum 400 milia fuerunt), huius de adventu cum fama in Graeciam esset perlata et maxime

⁹⁷ Ēpīrōtēs, ae, m. „obyvatel Epeiru“

⁹⁸ Cornelius Nepos. *De viris illustribus, Themistocles* 2, 2 – 3, 1. (Nep. *Them.* 2, 2 – 3, 1)

Athenienses peti dicerentur propter pugnam Marathoniam, miserunt (legatos) Delphos **consultum**, quid facerent⁹⁹ de rebus suis. **Deliberantibus** Pythia respondit, ut moenibus ligneis se munirent. Id responsum cum intellexeret nemo, Themistocles persuasit consilium esse Apollinis, ut in naves se suaque conferrent:¹⁰⁰ (dixit) eum¹⁰¹ enim a deo significari murum ligneum. Tali consilio probato addunt ad superiores totidem naves triremes suaque omnia, quae moveri poterant, partim Salamina partim Troezena deportant: arcem sacerdotibus paucisque maioribus natu ac sacra **procuranda** tradunt, **reliquum** oppidum **relinquunt**.

Huius consilium plerisque civitatibus displicebat et in terra dimicari magis placebat. Itaque missi sunt **delecti** (viri) cum Leonida, Lacedaemoniorum rege, ut Thermopylas occuparent neque longius barbaros progredi paterentur. Hi vim hostium non sustinuerunt eoque loco omnes **interierunt**.

Odpovězte

1. Najděte tvary sloves *ferre, ire* a jejich složenin a určete je.
2. V jakém pádu jsou spojení *pecunia publica* a *ea pecunia*?
3. Od jakého slovesa je odvozen tvar *delecti*?
4. Určete tvary: *consectando, deliberantibus, praedones, reliquum, relinquunt*.
5. Najděte v textu ablativy absolutní.
6. Vyskytuje se v textu vazba nominativu s infinitivem?
7. Určete typy vět: *quantae saluti fuerit universae Graeciae* a *quantas neque ante nec postea habuit quisquam*.
8. Rozepište číslovky slovy.
9. Určete tvar *procuranda* a zdůvodněte, proč je zde použit (o jakou vazbu se jedná,...).
10. Jak se nazývá tvar *consultum*? Vyjádřete větu *miserunt (legatos) Delphos consultum* pomocí jiných gramatických prostředků.
11. Nahradte tvar *interierunt* synonymy.
12. Kolik měli Athéňané lodí, když odjížděli na Salaminu?
13. Víte, zda byl Themistoklés poražen?

⁹⁹ *facerent*: deliberativní konjunktiv imperfekta vyjadřující současnost se slovesem *miserunt*, přeložte „co mají...“

¹⁰⁰ *conferrent*: čas konjunktivu určuje sloveso *persuasit* (tzv. konjunktiv druhé závislosti)

¹⁰¹ *eum*: zde přeložte „to“, zájmeno se shoduje s *murum ligneum*.

Vyberte pravdivá tvrzení

Athéňané se v boji s Xerxem naučili vést války na moři.

Xerxes měl spadeno obzvláště na Athéňany.

Veškeré obyvatelstvo bylo evakuováno z Athén na Salamínu.

Themistoklés zajistil bezpečnost na moři tím, že porazil Korkyru.

Athéňané se rozhodli k obraně na moři na základě výroku delfské věštírny a její interpretace Themistoklem.

Loďstvo muselo být postaveno za soukromé peníze, protože veřejné peníze úředníci rozdali.

Athéňané si odvezli na Salamínu i movitý majetek.

Slovní zásoba

cōnsector, āri, ātus sum	pronásledovat
Corcȳraei, ōrum, m.	obyvatelé Korkyry
efficiō, ere, fēci, fectum	způsobit, udělat, vykonat
Leōnidās, ae, m.	Leonidas
nāvālis, e	námořní, lodní
onerārius, a, um	nákladní
partim	zčásti, částečně
▪ partim... partim	▪ jednak... jednak, zčásti... zčásti
Persicus, a, um	perský
praedō, ōnis, m.	lupič, pirát
redeō, ĩre, iī, itum	vracet se, plynout (o výnosu)
Salamis, ĩnis, f. (ak. Salamīna)	Salamína
salūs, ūtis, f.	záchrana, blaho, spása
▪ salūtī esse	▪ být k záchraně, k prospěchu
terrestris, e	pozemský, pozemní
totidem	právě tolik, stejný počet
trirēmis, is, f.	trojřadka
Troezēn, ēnis, f. (ak. Troezēna)	Troizéna (přímořské město na Peloponésu)
valeō, ěre, valuī, -, valitūrus	být silný, mít moc, dařit se, hodit se, mít význam, účel, mířit (někam)
Themistoclēs, is, m.	Themistoklés

Živá slova

Ad referendum.

Confer (cf.).

Fortuna opes auferre, non animum potest.

Relata refero.

Timeo Danaos et dona ferentes.

Ad eundem quo nemo ante iit.

Aut bibat aut abeat.

Fama crescit eundo.

Ibis redibis non morieris in bello.

Ite, missa est.

Quod periit, periit.

Sic itur ad astra.

Sic transit gloria mundi.

opes, um, f.	bohatství, moc
--------------	----------------

34. lekce

Gramatika

Sloveso *fīō, fierī*

Sloveso *fīō, fierī, factus sum* „stát se, stávat se“ má ve větě srovnatelné významy a funkce jako české sloveso „stát se“. Kromě toho také nahrazuje pasivum slovesa *faciō, ere*.

Tvary

Sloveso *fīō, fierī* má pouze některé tvary, ostatní jsou doplňovány tvary slovesa *facere* nebo slovesa *esse*.

Prézentní systém

Většina tvarů prézentního systému má aktivní koncovky, pouze infinitiv má pasivní zakončení na *-rī*.

Participium prézentu sloveso *fīō, fierī* nemá, gerundivum přejímá od slovesa *faciō, ere*.

	indikativ prézentu	indikativ imperfekta	indikativ futura I	konjunktiv prézentu	konjunktiv imperfekta
sg. 1.	<i>fī-ō</i> stávám se	<i>fī-ē-bam</i> stával jsem se	<i>fī-am</i> stanu se	<i>fī-am</i> ať se stanu	<i>fiere-m</i> stal bych se
2.	<i>fī-s</i>	<i>fī-ē-bās</i>	<i>fī-ēs</i>	<i>fī-ās</i>	<i>fierē-s</i>
3.	<i>fī-t</i>	<i>fī-ē-bat</i>	<i>fī-et</i>	<i>fī-at</i>	<i>fiere-t</i>
pl. 1.	<i>fī-mus</i>	<i>fī-ē-bāmus</i>	<i>fī-ēmus</i>	<i>fī-āmus</i>	<i>fierē-mus</i>
2.	<i>fī-tis</i>	<i>fī-ē-bātis</i>	<i>fī-ētis</i>	<i>fī-ātis</i>	<i>fierē-tis</i>
3.	<i>fī-unt</i>	<i>fī-ē-bant</i>	<i>fī-ent</i>	<i>fī-ant</i>	<i>fiere-nt</i>

Imperativ	2. sg.	<i>fī!</i>	staň se!
	2. pl.	<i>fī-te!</i>	staňte se!

Infinitiv prézentu

fierī

stávat se

Participium prézentu aktiva:

—

Gerundivum:

faciendus, a, um

ten, který má být udělán, který se má stát

Perfektní systém

V perfektním systému má *fiō, fierī* pasivní tvary slovesa *faciō, ere*. Z aktivních tvarů má participium futura aktiva a infinitiv futura aktiva, které přejímá od slovesa *esse*.

	ind. pf.	ind. plpf.	ind. fut. II
sg.	1. factus, a, um sum stal jsem se	factus, a, um eram dříve jsem se stal	factus, a, um erō až se stanu
	2. factus, a, um es	factus, a, um erās	factus, a, um eris
	3. factus, a, um est	factus, a, um erat	factus, a, um erit
pl.	1. factī, ae, a sumus	factī, ae, a erāmus	factī, ae, a erimus
	2. factī, ae, a estis	factī, ae, a erātis	factī, ae, a eritis
	3. factī, ae, a sunt	factī, ae, a erant	factī, ae, a erunt

	konj. pf.	konj. plpf.
sg.	1. factus, a, um sim ať jsem se stal	factus, a, um essem byl bych se stal
	2. factus, a, um sis	factus, a, um essēs
	3. factus, a, um sit	factus, a, um esset
pl.	1. factī, ae, a sīmus	factī, ae, a essēmus
	2. factī, ae, a sītis	factī, ae, a essētis
	3. factī, ae, a sint	factī, ae, a essent

Infinitiv perfekta:	factum, a, um esse	že se stal
Infinitiv futura aktiva:	futūrum, am, um esse (fore)	že se stane
Infinitiv futura pasiva:	factum irī	že bude udělán
Participium perfekta pasiva:	factus, a, um	ten, který se stal
Participium futura aktiva:	futūrus, a, um	ten, který chce / hodlá se stát
Supinum:	—	
Supinum II	—	

Místo infinitivu *futūrum, am, um esse* lze použít tvar *fore*.

Tvary perfektního systému lze překládat jak pomocí slovesa „stát se“, tak pomocí sloves „dělat“ nebo „být“. Překlad se volí na základě významu v konkrétní větě.

Významy a použití

Sloveso *fīō, fierī* může mít několik významů

- „stát se, stávat se (někým, něčím, nějakým)“
- „být dělán“, tj. pasivum slovesa *faciō, ere*
- „stát se, přihodit se“

Ve významu „stát se někým, něčím, nějakým“ funguje sloveso *fieri* ze syntaktického hlediska stejně jako sponové sloveso *esse*. Substantivum nebo adjektivum, které vyjadřuje kým, čím nebo jakým se podmět stává, je ve stejném pádě jako podmět a shoduje se s ním také v dalších gramatických kategoriích. V češtině je sponové jméno obvykle v 7. pádě.

Amīcus meus magister bonus est.

Můj přítel je dobrým učitelem.

Amīcus meus magister bonus fit.

Můj přítel se stává dobrým učitelem.

Sciō amīcum meum magistrum bonum esse.

Vím, že můj přítel je dobrým učitelem.

Sciō amīcum meum magistrum bonum fieri.

Vím, že se můj přítel stává dobrým učitelem.

Ve významu „stát se, přihodit se“ se sloveso *fīō, fierī* používá pouze ve 3. osobě singularu nebo plurálu, např.

hoc saepe fit

to se často stává

haec aliter facta sunt

to se stalo jinak, tyto věci se staly jinak

Složeniny slovesa *faciō*

Sloveso *fīō, fierī* nahrazuje pasivum (vyjma gerundiva) nejen slovesa *faciō, ere*, ale i některých jeho složenin.

Složeniny, které obsahují sloveso *faciō* v nezměněné podobě, tvoří pasivum pomocí slovesa *fīō, fierī*. První složka těchto složenin není předložkou a má dvě slabiky, např.:

pate- <i>faciō, ere</i>	odkrýt, odhalit	pate- <i>fīō, fierī</i>	být odkrýt, odhalen
cale- <i>faciō, ere</i>	ohřívat	cale- <i>fīō, fierī</i>	být ohříván
assue- <i>faciō</i>	zvykat (někoho na něco)	assue- <i>fīō</i>	být přivykán, zvykat si

Naopak složeniny, v nichž se *-faciō* změnilo na *-ficiō*, mají pasivum zcela pravidelně jako všechna ostatní slovesa typu *capīō*. Většinou mívají jednoslabičnou předponu.

cōn- <i>ficiō, ere</i>	dokončit	cōn- <i>ficiōr, cōn-ficī</i>	být odkrýt, odhalen
af- <i>ficiō, ere</i>	opatřit (někoho něčím)	af- <i>ficiōr, af-ficī</i>	být opatřen čím
ef- <i>ficiō, ere</i>	způsobit	ef- <i>ficiōr, ef-ficī</i>	být způsobován

Slovesa *meminī, ōdī*

Slovesa *meminī, meminisse* „pamatovat si“ a *ōdī, ōdisse* „nenávidět“ mají pouze tvary od perfektního kmene, avšak s významem časů a způsobů tvořených od kmene přítomného. Označují se proto jako préteritopřítomní. Tvary perfekta mají význam přítomného, tvary plusquamperfekta mají význam imperfekta a tvary futura II mají význam futura I. Platí to jak pro indikativ, tak pro konjunktiv.

Indikativ perfekta			
sg.	1.	memin-ī pamatuji se	ōd-ī nenávidím
	2.	memin-istī	ōd-istī
	3.	memin-it	ōd-it
pl.	1.	memin-imus	ōd-imus
	2.	memin-istis	ōd-istis
	3.	memin-ērunt	ōd-ērunt
Indikativ plusquamperfekta			
sg.	1.	memin-eram pamatoval jsem si	ōd-eram nenáviděl jsem
	2.	memin-erās	ōd-erās
	3.	memin-erat	ōd-erat
pl.	1.	memin-erāmus	ōd-erāmus
	2.	memin-erātis	ōd-erātis
	3.	memin-erant	ōd-erant
Indikativ futura II			
sg.	1.	memin-erō budu si pamatovat	ōd-erō budu nenávidět
	2.	memin-eris	ōd-eris
	3.	memin-erit	ōd-erit
pl.	1.	memin-erimus	ōd-erimus
	2.	memin-eritis	ōd-eritis
	3.	memin-erint	ōd-erint
Konjunktiv perfekta			
sg.	1.	memin-erim ať si pamatuji	ōd-erim ať nenávidím
	2.	memin-eris	ōd-eris
	3.	memin-erit	ōd-erit
pl.	1.	memin-erimus	ōd-erimus
	2.	memin-eritis	ōd-eritis
	3.	memin-erint	ōd-erint
Konjunktiv plusquamperfekta			
sg.	1.	memin-issem pamatoval bych si	ōd-issem nenáviděl bych
	2.	memin-issēs	ōd-issēs
	3.	memin-isset	ōd-isset
pl.	1.	memin-issēmus	ōd-issēmus
	2.	memin-issētis	ōd-issētis
	3.	memin-issent	ōd-issent

	Infinitiv perfecta	
	memin-isse pamatovat si	ōd-isse nenávidět
	Participium futura	
	—	ōsūrus, a, um (ten), který hodlá nenávidět
	Imperativ	
sg. 2.	memen-tō pamatuj!	—
pl. 2.	memen-tōte pamatujte!	—

Imperativ slovesa *meminī, isse* je stejně jako u slovesa *sciō, īre* tvořen pomocí koncovek imperativu II.

Tato slovesa nemají pasivum, a proto se pasivní význam vyjadřuje pomocí jiných prostředků, např. *in odiō esse* „být v nenávisti“.

Sloveso *coepī*

Pouze perfektní tvary má rovněž sloveso *coepī* „začal jsem“. Jeho perfektní tvary však mají perfektní význam. Sloveso *coepī* má také pasivum, které se tvoří pomocí participia *coeptus, a, um*. Časování je zcela pravidelné.

ind. pf.:	<i>coepī</i> „začal jsem“, <i>coepistī, coepit, coepimus, coepistis, coepērunt</i>
ind. plpf.:	<i>coeperam</i> „dříve jsem začal“, <i>coeperās, coeperat, coeperāmus, coeperātis, coeperant</i>
ind. fut. II:	<i>coeperō</i> „až začnu“, <i>coeperis, coeperit, coeperimus, coeperitis, coeperint</i>
konj. pf.:	<i>coeperim</i> „ať jsem začal“, <i>coeperis, coeperit, coeperimus, coeperitis, coeperint</i>
konj. plpf.:	<i>coepissem</i> „byl bych začal“, <i>coepissēs, coepisset, coepissēmus, coepissētis, coepissent</i>
inf. pf.:	<i>coepisse</i> „že začal“
inf. fut.	<i>coeptūrum, am, um esse</i> „že začne“
ptc. pf.:	<i>coeptus, a, um</i> „započatý, (ten), který začal“
ptc. fut.:	<i>coeptūrus, a, um</i> „(ten), který chce / hodlá začít“

V prézentním systému se používá sloveso *incipiō, ere* „začínat“.

Semideponentní slovesa

V latině je malá skupina tzv. semideponentních sloves, která jsou částečně nedepo-
nentní a částečně deponentní. Lze rozlišit dvě skupiny:

- slovesa v prézentním systému nedepo-
nentní a v perfektním deponentní
- slovesa v prézentním systému deponentní a v perfektním nedepo-
nentní

Slovesa deponentní pouze v perfektním systému

Do této skupiny patří většina semideponentních sloves:

audeō, ēre	odvázat se	ausus, a, um sum	odvázil jsem se
fidō, ere	důvěřovat	fishus, a, um sum	důvěřoval jsem
cōnfidō, ere	důvěřovat	cōnfisus, a, um sum	důvěřoval jsem
diffidō, ere	nedůvěřovat	diffisus, a, um sum	nedůvěřoval jsem
gaudeō, ēre	radovat se	gavisus, a, um sum	zaradoval jsem se
soleō, ēre	mít ve zvyku (něco dělat)	solitus, a, um sum	měl jsem ve zvyku
taedet, ēre (mē)	hnusit se (mi)	pertaesum est (mē)	zhnusilo se (mi)

Sloveso *taedet* „hnusí se“ je neosobní a má pouze tvary 3. osoby singuláru. Osoba, které se něco hnusí, se vyjadřuje pomocí akuzativu. Věc, která se hnusí, je v genitivu.

Sloveso *soleō, ēre* se pojí obvykle s infinitivem, např. *Vesperī legere soleō*. „Večer mám ve zvyku číst.“, „Večer obvykle čtu.“

Slovesa deponentní pouze v přítomném systému

Do této skupiny patří pouze jedno sloveso:

revertor, revertī	vracet se	revertī	vrátil jsem se
-------------------	-----------	---------	----------------

Sloveso *revertī* však má ještě participium perfekta *reversus, a, um* s aktivním významem „(ten), který se vrátil“ a participium futura aktiva *reversūrus, a, um* „(ten), který se hodlá vrátit“.

Slovní zásoba

<p> aēr, aēris, m. (ak. aēra) agrestis, e ▪ agrestēs, ium, m. antecēdō, ere, cessī, cessum arca, ae, f. as(ad)sentātiō, ōnis, f. as(ad)suēfatiō, ere, fēcī, factum +ak. āvertō, ere, vertī, versum calefatiō, ere, fēcī, factum coepī, coepisse delinquō, ere, liquī, lictum +ak. dēspiciō, ere, spexī, spectrum diffidō, ere, fisus sum diluvium, ii, n. exportō, āre, āvī, ātum fallō, ere, fefelli, falsum fāstidiōsē fāstidiōsus, a, um fidō, ere, fisus sum fiō, fierī, factus sum frēnum, i, n. (pl. frēnī, ōrum, m.) infēlicitās, ātis, f. infimus, a, um insānia, ae, f. lentus, a, um levitās, ātis, f. lucrum, i, n. meminī, isse +gen. / +ak. meritō meritō misereor, ērī, miseritus sum +gen. mora, ae, f. ▪ sine morā nōndum obscūrus, a, um occultus, a, um ōdī, isse, ōsūrus pactum, i, n. ▪ quō pactō Parthī, ōrum, m. perpetuus, a, um pretiōsus, a, um probō, āre, āvī, ātum quemadmodum (quem ad modum) sécūrus, a, um simul taedet, ēre, pertaesum est +ak. (někomu) +gen. (něco) temere virga, ae, f. </p>	<p> vzduch, ovzduší polní, venkovský, nevzdělaný ▪ venkované jít napřed, předcházet, předstihnout, předčít pokladna přísvědčování, pochlebování, lichocení přivykat, učit (někoho něčemu) odvrátit, odvracet, odhánět, odvádět ohřívát, zahřívát začít chybovat, provinit se (v něčem, něčím) pohrdat, opovrhovat nedůvěřovat, nespolehat povodeň, potopa vyvážet klamat, podvádět, zatajit s nechutí, s odporem, s nelibostí cítící nechuť, odpor, odporný důvěřovat, mít důvěru, spolehat stát se, stávat se uzda neštěstí nejnižší, nejspodnější, nejhorší šílenství, nerozumnost pomalý, zdlouhavý, váhavý lehkost, bezvýznamnost, povrchnost, nestálost, lehkomyšlnost zisk, zisknost pamatovat si, pamatovat na (něco, někoho) zasloužené, právem právem, zaslouženě smilovat se (nad někým) zdržení, odklad, zpoždění ▪ bez prodlení, ihned ještě ne temný, skrytý, nejasný, neznámý skrytý, tajný nenávidět smlouva, způsob ▪ jakým způsobem, jak Parthové věčný, stálý, trvalý, neustálý, souvislý cenný, vzácný, drahocenný zkoušet, zkoumat, schvalovat, uznat (za dobré, prospěšné), potvrdit jak (tázací i vztažné) bezpečný, klidný, bez nebezpečí zároveň, současně hnuší se, nelíbit se (někomu, něco), mít/cítit odpor, nechut' nerozvázně, nerozumně, bez příčiny, lehkomyšlně prut, větev, hůl, metla </p>
--	--

Cvičení

1. K aktivním tvarům doplňte tvary pasivní

faciō	fīō	patefaciēbās	
faciās		afficiāmus	
facis		assuēfaciēs	
fēcistī		patefēcīt	
faciēbant		perficient	
fac		dēficerēmus	
fēcisse		perficeret	
facerētis		perfecerint	
facimus		patefēcistis	
faciēmus		patefēcisse	
fēcerant		assuēfacerētis	
facite		perfectūrum esse	
facerēs		patefacerent	
faciet		afficiēs	
faciant		calectūrum esse	

2. Ke tvarům prezentu doplňte tvary perfekta

vidēmus, solēmus, laetāminī, audet, fīdit, gaudētis, audit, revertuntur, sūmuntur, taedet, redītis, adipisceris, vertuntur

3. Doplňte slovesné tvary

<i>laudō</i>	<i>meminī</i>	<i>ōdī</i>
laudāmus		
laudābit		
nōn laudārēs		
laudāte		
laudāre		
nē laudētis		
laudant		
laudābunt		

4. Vyberte tvary, které mohou být vytvořeny od perfektního kmene

revertī, revertantur, reverteris, reverterāmus, revertitur, revertit, revertēris, revertuntur, revertērunt, revertere

5. Nahradte sloveso redire slovesem reverti nebo naopak

1. Sub idem tempus lēgātī ab rēgibus Rōmam **revertērunt**. (Liv. 35, 22, 1)
2. Militēs in itinere ab eō discēdunt ac domum **revertuntur**. (Caes. civ. 1, 12, 2)
3. Is ad mē Īdibus **revertētur**. (Cic. Att. 12, 5c, 1)
4. Sed ad praeterita **revertāmur**. (Cic. Att. 5, 20, 6)
5. Arabēs dīcuntur omnēs **revertisse**. (podle Cic. fam. 3, 8, 10)
6. Scīs unde **redeam**. (podle Sen. Phaedr. 938)
7. **Redeō** nunc ad epistulam tuam. (Cic. Att. 14, 13, 5)
8. Intellegēbam mihi cum illīs esse **redeundum**. (podle Cic. p. red. in sen. 34, 17)
9. C. Caesarī ex Hispaniā **redeuntī** obviam longissimē prōcessistī. (Cic. Phil. 2, 78)
10. **Redī!** Quō fugis nunc? (podle Plaut. Aul. 415)
11. Cum ē Formiānō **redierō**, faciam statim tē certiōrem. (podle Cic. Att. 2, 9, 4)
12. Rūrene iam **redierim** quaeris. (Cic. Att. 15, 6, 2)
13. Lēgātī dīxērunt sē ad Caesarem **reditūrōs esse**.

6. Nahradte u označených sloves prézens perfektem nebo naopak. Provedte další změny, je-li to nutné.

1. Cūr **es ausus** mentīrī mihi? (Plaut. Capt. 704)
2. Salvum tē advēnisse **gaudeō**. (podle Plaut. Trin. 1096)
3. **Gaudēmus** tē omnī cūrā liberātum esse.
4. Quis nunc **audet** negāre? (Cic. Cluent. 80)
5. Quōmodo sint dī colendī, **solet** praecipī. (Cic. Phil. 2, 49)
6. Itaque alter causae **cōnfīdit**, alter **diffīdit**. (Cic. Q. Rosc. 11)
7. **Taedet** omnīnō¹⁰² eōs vītae. (podle Cic. Att. 5, 16, 2)

7. Sloveso v závorce dejte do správného tvaru

1. Petō tē, ut meī (*meminisse*) _____.
2. Utinam, M. Antōnī, avum tuum (*meminisse – by sis pamatoval*) _____!
(Cic. Phil. 1, 34)
3. Nōn possum intellegere, cūr illi tē (*ōdisse – nenávidí*) _____.
4. Hominēs vitia sua et amant simul et (*ōdisse*) _____. (Sen. epist. 112, 4)
5. Nisi prīncipēs novī eum (*ōdisse*) _____, eum perdere nōn studērent.
6. Itaque mē etiam admonuistī, ut (*gaudēre*) _____. (Cic. Att. 5, 19, 3)

¹⁰² omnīnō „úplně, zcela“

7. Lēgātis imperāvit, nē sine captīvī (*revertī*) _____.
8. Quaerēbat, cūr ego tam subitō (*revertī – vrátil jsem se*) _____. (podle Cic. *Phil.* 2, 76)
9. Si iam melius valēs, vehementer (*ego, gaudēre*) _____. (Cic. *Att.* 4, 14, 1)
10. Cōgnōscite, iūdicēs, quōmodo rēs pretiōsās auferre (*solēre – měl ve zvyku*) _____.
11. Si (*ego, audēre*) _____, Athēnās peterem.¹⁰³ (Cic. *Att.* 3, 7, 1)
12. Cupiō vidēre, quis id (*audēre – se odvažuje*) _____ dīcere. (podle Cic. *Phil.* 5, 6)
13. Nūllō resistere (*audēre – participium, když se nikdo neodvažoval*) _____ libertās iīs ērepta est.
14. Valēte, ut hostēs vestrī (*diffīdere*) _____ sibi. (Plaut. *Rud.* 82)
15. Hunc librum tibi ego nōn (*audēre*) _____ mittere, nisi eum lentē ac fāstidiōsē probāvissem. (Cic. *Att.* 2, 1, 1)
16. Cum Rōmam (*ego, revertī*) _____, dictum mihi est Hippodamum ad tē profectum esse. (podle Cic. *ad Q. fr.* 3, 1, 21)
17. Sciō, quid (*solēre – se obvykle stává*) _____ fierī, sciō, quid (*licēre – je dovoleno*) _____. (Cic. *Verr.* II 3, 188)

8. Doplňte výrazy do vět

abīsse, audentēs, ausus est, diffīdis, ōdit

1. Prōgredi _____ nēmō. (Caes. *Gall.* 5, 43, 7)
2. Parthōs timēs quia _____ cōpiīs nostrīs. (podle Cic. *fam.* 2, 10, 2)
3. Hercle istum _____ gaudeō. (Plaut. *Persa* 300)
4. Vēritās _____ morās. (Sen. *Oed.* 850)
5. _____ fortūna iuvat, piger ipse sibi obstat. (Sen. *epist.* 94, 28)

9. Vyberte správný výraz nebo výrazy

1. Nihil peius (*facere, fierī*) potuit.
2. Cum haec ita (*fierent, fiēbant, fiunt*), quaerēbātur, ubi (*erat, esset, esse*) Cleomenēs. (Cic. *Verr.* II 5, 107)

¹⁰³ *petō, ere, ivi, itum* +ak.: zde „zamířit (někam), jít (někam)“

3. Dīc ergō, quāre sapiēns nōn dēbeat (*ebrium, ebrīō, ebrius*) fierī. (Sen. *epist.* 83, 27)
4. Multis rēbus emptīs servī domum (*redeunt, revertunt, revertuntur, reddunt, redunt, discēdunt, revertērunt*).
5. Filiō nātō parentēs valdē (*gāvīsus est, gāvīsī sunt, gaudēret, gaudent*).
6. Nisi aptus ad hanc rem faciendam mihi (*vidēret, vīsum esset, videātur, vīsus sit, vīsus esset*), eum nōn ēlēgissem.
7. Discēdēns post diem septimum sē (*reversūrum esse, revertere, reditum irī, reditūrum esse, redditūrum esse*) cōnfirmat. (podle Caes. *Gall.* 6, 33, 4)
8. Nōtum est eam marītō suō dē omnibus rēbus scribere (*solitam esse, solūtam esse, solvisse*).
9. Narrat enim quemadmodum rērum nātūram imitātus pānem (*coeperit, cēperit, coepisset, cēpisset, coepisse, cēpisse*) facere. (Sen. *epist.* 90, 22)
10. Lēgātī rēgis Antiochī prīmī mihi nuntiāvērunt Parthōrum magnās cōpiās Euphratem transīre (*cēpisse, coepisse, captās esse, coeptās esse*). (podle Cic. *fam.* 15, 1, 2)
11. Fatētur sē maximam pecūniam cum summā sociōrum iniūriā (*cēpisse, coepisse, captam esse, coeptam esse*). (podle Cic. *Verr.* II 3, 221)

10. Dejte sloveso fierī do správného tvaru

1. Ego quid (*se stane*) _____, nesciō: quid (*stāt se*) _____ possit, sciō. (Sen. *epist.* 88, 17)
2. Tū vidēbis, quemadmodum id (*se dēje*) _____. (podle Cic. *Att.* 11, 13, 4)
3. Sī tu iam Rōmā profecta eris, tamen cūrābis ut hoc ita (*se stalo*) _____. (Cic. *fam.* 14, 15, 2)
4. Pauper (*se stanu*) _____: inter plūrēs erō. (Sen. *epist.* 24, 17)
5. Meritō id tibi (*se stalo*) _____. (Plaut. *Aul.* 440)
6. In docendō semper cūrāvimus, ut rēs obscūrae (*se staly*) _____ faciliōrēs intellectū.
7. At et in prōvinciā iūs dīcēbātur et Rōmae iūdicia (*se konaly*) _____. (Cic. *Quinct.* 41)
8. Hoc idem (*se dēje*) _____ in reliquīs cīvitātibus. (Caes. *Gall.* 7, 15, 2)

11. Doplňte do vět sloveso *facere* nebo *ferī* ve správném tvaru. Je-li více možností, vysvětlete rozdíly.

1. Vidē, quaesō,¹⁰⁴ nē quid temere _____ . (Cic. *Att.* 15, 19, 1)
2. Cavendum erat, nē qua iniūria iīs _____ .
3. Tē id _____ etiam glōriārī solēs. (Cic. *parad.* 4, 32)
4. Quid enim (*fut.*) _____ , mī Lucilī? (Sen. *epist.* 58, 6)
5. Nōn (*préz.*) _____ meliōrem equum aureī frēnī. (Sen. *epist.* 41, 6)
6. A. Verginius et Sp. Servilius cōsulēs (*préz.*) _____. (Liv. 2, 51, 4)
7. Sī profectus erit, _____ tē certiōrem. (Cic. *fam.* 14, 11, 1)
8. Sī quid est, quod vītam beātam potest _____ , id bonum est. (podle Sen. *epist.* 44, 6)

12. Doplňte, jakým nebo čím se kdo stává (adjektiva a substantiva dejte do správného tvaru)

bonum, bonus, dīves, minor, prīnceps, sapientior

1. Utinam hominēs _____ fierent!
2. Exspectā: ille _____ fiet. (podle Sen. *epist.* 123, 2)
3. _____ ex malō nōn fit. (Sen. *epist.* 87, 22)
4. Multī _____ fierī volunt.
5. Nōtum est nōbilēs saepe _____ fierī.
6. Spērāmus dolōrem tempore _____ fierī posse.

13. Převeďte označenou část věty z aktiva do pasiva nebo naopak

1. *Dolabellam ā tē gaudeō laudārī et etiam amārī.* (podle Cic. *fam.* 2, 15, 2)
2. *Paucīs post diēbus fit ab Ubiīs certior* Suēbōs omnēs in unū locum cōpiās cōgere. (podle Caes. *Gall.* 6, 10, 1)
3. *Nōlī crēdere quemquam fierī aliēnā infēlicitāte fēlicem.* (podle Sen. *epist.* 94, 67)
4. *Populus ei iniūriam facere potuit.*
5. *Iīs imperat, ut viam equitibus patefaciant.* (podle Liv. 10, 41, 8)

¹⁰⁴ *quaesō, ere, sīvī, sītum* „prosit“ (1. os. pl. ind. préz. akt. *quaesumus* „prosimé“)

14. Doplňte koncovky

1. Tōta patefī_____ mala. (Sen. *Thy.* 788)
2. Caesar multās nātiōnēs imperiō populī Rōmānī pārēre assuēf____. (podle Cic. *prov.* 33)
3. Balineum calef_____ iubēbō. (Cic. *Att.* 2, 3, 4)
4. Mīlitēs ad ūnum omnēs interfic_____. (Caes. *civ.* 3, 42, 5)
5. Patef_____ est, quid iste cōgitāret. (podle Cic. *Phil.* 11, 1)
6. Lūx, quae sōlem antecēdit, nōndum aēra calef_____. (podle Sen. *nat.* 5, 9, 3)
7. Magnō mīlitum studiō paucīs diēbus opus effīc____. (podle Caes. *Gall.* 6, 9, 4)
8. Per somnum, vīnum, īnsāniam multa saepe patef_____ sunt. (podle Cic. *top.* 75)
9. Eō diē nihil perf_____ est. (Cic. *ad Q. fr.* 2, 3, 3)
10. Id sī ā vōbīs impetrāverō, summō mē beneficiō vestrō adfect___ esse arbitrābor. (Cic. *fam.* 13, 76, 2)

15. Dejte do závislosti na uvedených výrazech

1. Id fierī potest.
Negant _____ . (podle Cic. *off.* 3, 9, 39)
2. Nihil sine causā fit.
Putandum est _____ . (podle Cic. *fin.* 5, 15, 42)
3. Cōsul factus es.
Audīvī _____ .
4. Fēlicior fiet.
Spērāmus _____ .
5. Numquam id faciam.
Prōmisī _____ .

16. Doplňte vzpomínky. Vyberte z nabídky a pak vymyslete vlastní příklady.

Použijte infinitiv přítomny, který se po slovesech meminī používá i pro minulé děje.

Quāque aestāte rūs ībāmus. In hortō labōrābāmus. Hieme nix alta iter saepe impediēbat. In urbe nostrā multae arborēs erant. Ūna pars urbis diluviō dēlēta est. Duōs canēs habēbāmus. Ex templō multae statuae ablātae sunt. Multī hominēs pānem domī faciēbant.

Meminī...

17. Přeložte do češtiny

1. Meminerimus autem etiam adversus infimōs iūstitiam esse servandam. (Cic. *off.* 1, 13, 41)
2. Scit enim, quō exitūrus sit, quī unde vēnerit, meminit. (Sen. *epist.* 120, 15)
3. Nōn quia difficilia sunt, nōn audēmus, sed quia nōn audēmus, difficilia sunt. (Sen. *epist.* 104, 26)
4. Ōdī hominem et ōderō; utinam ulciscī possem! Sed illum ulcīscetur mōrēs suī. (Cic. *Att.* 9, 12, 2)
5. Huic mandat, ut explōrātis omnibus rēbus ad sē quam primum revertātur. (Caes. *Gall.* 4, 21, 2)
6. Meminī etiam, quae nōlō, obliviscī nōn possum, quae volō. (Cic. *fn.* 2, 32, 104)
7. Pertaesum est levitātis, adsentatiōnis, animōrum nōn officiīs, sed temporibus servientium. (Cic. *ad Q. fr.* 1, 2, 4)
8. Nōlite igitur id velle, quod fierī nōn potest, et cavēte, per deōs immortalēs, patrēs cōscriptī, nē spē praesentis pācis perpetuam pācem āmittātis. (Cic. *Phil.* 7, 25)
9. Docēbō, quōmodo fierī dīves celerrimē possīs. (Sen. *epist.* 119, 1)
10. Et quem ad modum nātus et quō pactō educātus sim, meminī. (Cic. *Quinct.* 55)
11. Tantum potest, quantum ōdit. (Sen. *Thy.* 484)
12. Hoc ante omnia fac, mī Lucilī: disce gaudēre. (Sen. *epist.* 23, 3)
13. Eadem aut turpia sunt aut honesta: rēfert, quārē aut quemadmodum fiant. (Sen. *epist.* 95, 43)
14. Caesus est virgīs Cŷmaeus¹⁰⁵ ille Athēnagorās, quī in fame frūmentum exportāre erat ausus. (Cic. *Flacc.* 17)
15. Audē hoc dīcere, quod necesse est. (podle Cic. *Verr.* II 5, 45)
16. Is iūrāre cum coepisset, vōx eum dēfēcit in illō locō „Sī sciēns fallō“. (Cic. *fam.* 7, 1, 2)
17. „Meministīne?“ „Meminī id, quod meminī.“ (podle Plaut. *Epid.* 553)

18. Přeložte do latiny

1. Ti, kteří nenávidí jiné lidi, škodí sami sobě.
2. Když se jich soudce ptal, pamatovali si pouze, že v noci viděli¹⁰⁶ jakéhosi muže.
3. Po té, co to bylo oznámeno, se bez prodlení vrátili domů.

105 Cŷmaeus, a, um „kymský“

106 Přeložte pomocí infinitivu přítomného, viz výše.

4. Tvrdí, že nenávidí lidi, kteří lžou a snaží se oklamat ostatní.
5. Zaradovali jsme se, že jsi přišel v pořádku (*salvus, a, um*) do Itálie.
6. Kéž se nestane to, čeho se všichni obáváme.
7. Vyzvali (tj. napomenuli) jsme je, aby si dobře pamatovali to, co viděli.
8. Píšeš nám méně často, než jsi měl ve zvyku.
9. Po té, co byla odhalena pravda, obviněný přiznal, že z onoho domu odnesl mnoho cenných předmětů.
10. Někteří filozofové a učenci učili lidi, jak se můžou stát lepšími.
11. Co se stane, jestliže nepřijde včas?
12. Je třeba se ptát, proč se to stalo.
13. Bylo přikázáno, aby byli senátoři ihned informováni o porážce římského vojska.

19. Přečtete si text a odpovězte na otázky Fabulae (Phaedrus, upraveno)

PANTHERA ET PASTORES.

*Solet a **despectis** par referri gratia.*

Panthera imprudens olim in foveam decidit.

Videre¹⁰⁷ agrestes: alii fustes **congerunt**,

alii onerant saxis: **quidam** miseriti

periturae misere¹⁰⁸ panem, ut sustineret spiritum.

Nox inseguta est: **abeunt** securi domum,

quasi **inventuri** mortuam postridie.

At illa, vires ut¹⁰⁹ refecit languidas,

veloci saltu fovea sese¹¹⁰ liberat

et in cubile concito properat gradu.

Paucis diebus interpositis provolat,

pecus trucidat, ipsos pastores necat,

et cuncta vastans saevit irato impetu.

Tum sibi timentes, qui ferae pepercerant,

damnum haud recusant, tantum pro vita rogant.

At illa: Memini, quis me saxo **petiverit**,¹¹¹

quis panem **dederit**: vos timere absistite;

illis revertor hostis, qui me laeserunt. (Phaedr. 3, 2)

107 *Videre*: (= *viderunt*)

108 *misere*: (= *miserunt*)

109 *ut*: zde „jakmile“

110 *sese* (= *se*)

111 *petō, ere, ivi, itum*: zde „napadnout“

MALAS ESSE DIVITIAS.

*Opes invisae merito sunt forti viro,
quia dives arca veram laudem intercipit.
Caelo receptus propter virtutem Hercules,
cum **gratulantes** salutavisset deos,
veniente Plutone, qui Fortunae est filius,
avertit oculos.
Causam quaesivit pater.
Odi, inquit, illum, quia malis amicus est
simulque **obiecto** cuncta corrumpit lucro. (Phaedr. 4, 12)*

PASTOR ET CAPELLA.

*Nil¹¹² occultum esse, quod non reveletur.¹¹³
Pastor capellae cornu baculo **fregerat**:
rogare coepit, ne **se** domino proderet.
Quamvis indigne laesa, reticebo tamen;
sed res clamabit ipsa, quid **deliqueris**. (Phaedr. *app.* 22)*

Odpovězte

1. Určete následující tvary: *periturae, inventuri, gratulantes, fregerat, deliqueris, obiecto, quidam*.
2. Určete tvary *petiverit* a *dederit*. V jakém typu vět se vyskytují? Proč myslíte, že jsou zde použity?
3. Vyhledejte v textu ablativ absolutní.
4. Vyskytuje se v textu nějaké semideponentní sloveso?
5. Najděte v textu substantiva 4. deklinace. V jakém jsou pádu?
6. Ke komu se vztahuje zvrtné zájmeno *se* a ke komu *sese*?
7. Uveďte synonyma k výrazům *despectis, congerunt, rogare, abeunt, petiverit* (synonyma dejte do stejného tvaru).
8. Kladnou spojku *ut* můžete nahradit zápornou.
9. Najděte slova či spojení, která lze nahradit těmito výrazy: *desinite, redeo, traderet, adeunte, in odio mihi est, caedit*.
10. Kdo je označován jako *pater* ve druhé bajce?
11. Odhadněte, jaká místnost se v klášterech označovala jako „refektář“. Byla to kuchyně, jídelna, studovna, písárna nebo nádvoří?

112 *nil* (= *nihil*)

113 *revelētur*: konj. prez., přeložte kondicionálem „co by ne...“.

Slovní zásoba

absistō, ere, abstiti, –	odcházet, přestávat
baculum, ī, n.	hůl
capella, ae, f.	kozička
conciō, ēre, concivī, concitum	shromáždit, svolat, popohnat
concitus, a, um	kvapný, rychlý
cubīle, is, n.	postel, (u zvířat) pelech, doupě, hnízdo
damnum, ī, n.	škoda, ztráta
dēcidō, ere, cidi, –	padat, spadnout
haud	ne
indignē	nedůstojně, nečestně, nerad, s nevolí
īnsequor, ī, secūtus sum	následovat, pronásledovat
intercipiō, ere, cēpī, ceptum	přerušit, zabránit, brát
interpōnō, ere, posuī, positum	vkládat, nechat uplynout
invīsus, a, um +dat.	nenáviděný, nepřátelský
languidus, a, um	slabý, unavený
onerō, āre, āvī, ātum	zatěžkat, naložit, zahrnout (něčím)
panthēra, ae, f.	pardál, levhart
pecus, oris, n.	dobytek (pův. ovce, pak i kozy a vepři)
Plūtō, ōnis, m.	Pluto, bůh podsvětí a bohatství
prōvolō, āre, āvī, ātum	spěchat, vyrazit, přiběhnout
quamvis	ačkoliv
recūsō, āre, āvī, ātum	odmítat, namítat, ohrazovat se
reficiō, ere, fēcī, fectum	znova dělat, obnovit, opravit
reticeō, ēre, ticuī, – +ak.	mlčet
revēlō, āre, āvī, ātum	zamlčet
saeviō, īre, iī, itum	odhalit
saltus, ūs, m.	zuřit, vztekat se, řídit
simul	skok
trucidō, āre, āvī, ātum	zároveň
vēlōx, ōcis	zabíjet, vraždit, ničit
	rychlý, hbitý

Živá slova

Asino imitando asinus fiet.

Ex nihilo¹¹⁴ nihil fit.

Fiat iustitia, pereat mundus.

Fiat lux!

Gaudeamus igitur, iuvenes dum sumus.

Hectora¹¹⁵ quis nosset, si Troia felix fuisset.

Memento mori.

Nescit vox missa reverti.

Oderint, dum metuant.

Odi et amo.

Odi profanum vulgus et arceo.

Poeta nascitur, orator fit.

Quam quisque norit (= noverit) artem, in hac se exerceat.

Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.

arceō, ēre, arcuī, –	omezovat, bránit, překážet, zde: vyhýbat se	
dum	zatímco, dokud; zde: jen když	
profānus, a, um	světský, nezasvěcený, všední	profánní

114 *nihilo*: tvar ablativu od *nihil*, používaný v některých spojeních

115 *Hectora*: řecký akuzativ jména *Hector*, *oris*, *m.* „Hektor“

Použitá a doporučená literatura

BILÍKOVÁ, Eva. *Přehled latinské mluvnice*. Brno: MC, 2001.

BLAŽEK, František. *Latinská cvičebnice*. 2. opr. vyd. Plzeň: Veset, 1993.

BLAŽEK, František. *Latinská cvičebnice II. díl*. 1. vyd. Plzeň: Veset, 1994.

GHISELLI, Alfredo a Gabriela CONCIALINI. *Il nuovo libro di latino – vol. I. Teoria*.
V ristampa. Bari: Laterza, 2002. ISBN 8842103225.

GHISELLI, Alfredo a Gabriela CONCIALINI. *Il nuovo libro di latino – vol. II. Esercizi*.
V ristampa. Bari: Laterza, 2002. ISBN 8842103233.

GREPL, Miroslav, Petr KARLÍK, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. opr. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 9788071066248.

KALIVODA, Jan. *Verba docent, exempla trahunt: učebnice latiny pro samostatné studium na základě latinských citátů, živých slov a rčení*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 9788024619781.

KUŤÁKOVÁ, Eva, Bohumila MOUCHOVÁ a Dana SLABOCHOVÁ. *Linguae Latinae studeamus*. 1. vyd. Praha: EWA, c1998. ISBN 8085764253.

NOVOTNÝ, František. *Základní latinská mluvnice*. 2. vyd., v H & H 1. vyd.. Praha: H & H, 1992. ISBN 8085467917.

PECH, Jiří. *Latina pro gymnázia I*. 4. vyd. Praha: Leda, 1998. ISBN 8085927470.

PECH, Jiří. *Latina pro gymnázia II*. 2. vyd. Praha: Leda, 1999. ISBN 8085927527.

PRAŽÁK, Josef Miroslav, Josef SEDLÁČEK a František NOVOTNÝ. *Latinsko-český slovník A–K*. Přepřac. František NOVOTNÝ. 18. vyd., ve Státním pedagogickém nakladatelství 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975.

PRAŽÁK, Josef Miroslav, Josef SEDLÁČEK a František NOVOTNÝ. *Latinsko-český slovník L–Z*. Přepřac. František NOVOTNÝ. 18. vyd., Ve Státním pedagogickém nakladatelství 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975.

PSÍK, Richard, Jana MIKULOVÁ a Andrea KRÚPOVÁ. *Latinská morfologie*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. ISBN 9788073684037.

QUITT, Zdeněk a Pavel KUCHARSKÝ. *Česko-latinský slovník starověké i současné latiny*. 2., upr. vyd., v nakl. Leda 1. vyd. Praha: Leda, 2003. ISBN 8073350327.

QUITT, Zdeněk a Pavel KUCHARSKÝ. *Latinská mluvnice*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989.

SEINEROVÁ, Vlasta. *Cvičebnice latiny pro střední školy, především pro gymnázia*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 2000. ISBN 8071686050.

TOMBEUR, Paul, ed. *Bibliotheca Teubneriana Latina BTL* [CD]. Editio 3. K. G. Saur, Brepols, 2004. ISBN: 9782503507347.

TRAINA, Alfonso a Tullio BERTOTTI. *Sintassi normativa della lingua latina: teoria*. 2. ed. Bologna: Cappelli Editore, 1993. ISBN 8837907176.

Základní kurz latiny

2. díl

Jana Mikulová

Vydala Masarykova univerzita v roce 2013

1. vydání, 2013

Sazba: Ing. Vladislav Pokorný – LITERA, Tábor 43a, 612 00 Brno

ISBN 978-80-210-6500-0